T.C
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI
FİNANSMAN PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

AZERBAYCAN BANKACILIK SEKTÖRÜNDE CAMELS PERFORMANS DEĞERLENDİRMESİ

Celil İSMAYILZADE

Danışman
Doç.Dr.Erhan DEMİRELİ

İZMİR-2017

YÜKSEK LİSANS
TEZ/ PROJE ONAY SAYFASI

2012801558

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Adı ve Soyadı : Jalil İSMAYILZADE

Tez Başlığı : Azerbaycan Bankacılık Sektöründe CAMLES Performans Değerlendirmesi

Savunma Tarihi : 12.06.2017

Danışmanı : Doç.Dr.Erhan DEMİRELİ

JÜRİ ÜYELERİ

Ünvanı, Adı, Soyadı	Üniversitesi	İmza
Doç.Dr.Erhan DEMİRELİ	Dokuz Eylül Üniversitesi	.....
Doç.Dr.Sevinç GÜLER	Dokuz Eylül Üniversitesi	.....
Doç.Dr.Emre GÜLER	İzmir Katip Çelebi Üniversitesi	.....

Oybirliği ( )
Oy Çokluğu ( )

Jalil İSMAYILZADE tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "**Azerbaycan Bankacılık Sektöründe CAMLES Performans Değerlendirmesi**" başlıklı Tezi( ) / Projesi( ) kabul edilmiştir.

Prof. Dr. M. Banu DURUKAN SALI
Müdür

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi / Projesi olarak sunduğum "**Azerbaycan Bankacılık Sektöründe CAMELS Performans Değerlendirmesi**" adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih
..../..../.....
Adı SOYADI
İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

AZERBAYCAN BANKACILIK SEKTÖRÜNDE CAMELS PERFORMANS DEĞERLENDİRMESİ

Celil İSMAYILZADE

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı
Finansman Programı

Piyasalarda faaliyetlerini sürdüren finans kuruluşlarının ve bankaların performansında yaşanan olasılıklaryerel ve küresel piyasayı doğrudan etkilemektedir. Son dönemlerde finansal alanda yaşanan bir bütünleşme seyir edilmektedir ki, bu bütünleşme özellikle gelişmekte olan ülkelerin finans sistemi açısından bazı faydaları sağlamasına rağmen, ekonomik istikrar ve büyüme alanlarında çeşitli sorunları da beraberinde getirmektedir. Ülkenin enflasyon baskısı, artan cari açıkları vemilli parasının değer kaybetmesigibi sorunlar finansal sektörün sıkça karşılaştığı temel sorunlardır. Finansal sistemin önemli bir bölümünü oluşturan bankaların yüksek verimlilikleri ve sağlıklı bir şekilde faaliyetlerini sürdüre bilmeleri ait olduğu ülkenin ekonomisine doğrudan katkı yapmaktadır. Bankacılık sektörü ister ithalatçı ihracatçıilişkilerindeister gerçek ve tüzel kişilerin ilişkilerinde, isterse de endüstrilerde aracı rolü oynayarak ülke ekonomisinin gelişiminde çok önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla bankacılık sektörü her bir ülkenin ekonomisinin, milli gelirinin büyümesinde doğrudan katkıda bulunmaktadır.Bu çalışmamızda denetim kuruluşları tarafından bankaların faaliyetleri sonucu karşılaşabilecekleri olası risklerin önceden belirlenmesinde yaygın bir şekilde kullanılan sistemlerdenbiri olan CAMELS performans puanlama sistemi ve bu sisteme ilişkin çeşitli analizlerin değerlendirmesini yapacağız.CAMELS analizinin temel amacı, fon akışının belirli

bir risk düzeyinde maksimum getiri veya minimum risk seviyesinin koordine edilmesine dayanır.

Söz konusuçalışmanın amacı 2009-2013 dönemlerinde Azerbaycan'da faaliyette bulunan 15 adet ticari bankanın CAMELSyöntemiyle performans analizinin yapılması ve durumlarının değerlendirilmesidir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde finansal sistemde bankacılık kavramı ile ilgili bilgi verilmiştir. İkinci bölümde Azerbaycan bankacılık sistemi ve tarihi gelişimiyle ilgili bilgi verilmiştir. Son bölümde ise CAMELS performans değerlendirme sistemi ile Azerbaycan bankacılık sektörünün performans analizi yapılmış ve elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: CAMELS, Bankacılık, Performans

ABSTRACT

Master's Thesis

CAMELS Performance Analysis of Azerbaijan Banking System

Celil İSMAYILZADE

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Business Administration
Finance Program

Performance of banks and finance institutions operating in the markets effects both national and international markets by the effect of globalization. International financial integration besides providing benefits to developing countries also causes various problems with the economic stability and growth point of view. These problems could be summarized as inflationary pressure, real value depreciation of national currency and current account deficit. In the developing world economy especially banks which constitute an important part of financial systems should be strong from the macroeconomic point of view and productive from microeconomic side. Banking sector has very important place in country economy by playing mediator role both in importer – exporter relations, relations of natural and legal persons and in industries. Therefore, banking sector has direct contribution to the growth of economy, national income of every country. In this study we will interpret CAMELS performance evaluation system which is best known among the systems of evaluation of financial status of banks and the systems of on-site inspection and remote surveillance. Basic aim of CAMELS analyses consists of coordination of maximum income and minimum risk level of fund flow. Purpose of this study is to make analyses and to evaluate situation of 15 commercial banks operating in Azerbaijan in 2009-2013 years by CAMELS method.

The study consists of three parts. Definition of banking in the financial systems was given in the first part. Information about banking system of Azerbaijan

and its historical development was explained in the second part. In the third part performance analyses of banking system of Azerbaijan was made by using CAMELS performance evaluation system and results were interpreted.

Key words: CAMELS, Banking, Performance

AZERBAYCAN BANKACILIK SEKTÖRÜNDE CAMELS PERFORMANS DEĞERLENDİRMESİ

İÇİNDEKİLER

Contents

TEZ ONAY SAYFASI ii
YEMİN METNİ iii
ÖZET iv
ABSTRACT vi
KISALTMALAR LİSTESİ xii
TABLOLAR LİSTESİ xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ xiv
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
FİNANSAL SİSTEMDE BANKACILIK KAVRAMI

1.1. FİNANSAL SİSTEM TANIMI VE ÖZELLİKLERİ. 3
1.2. FİNANSAL PİYASALAR VE ÖZELLİKLERİ 5
1.2.1. Para Piyasaları 6
1.2.2. Sermaye Piyasaları 6
1.3. BANKA KAVRAMI, ÖZELLİKLERİ VE FİNANSAL SİSTEMDE İŞLEVLERİ 8
1.3.1. Bankacılığın Tarihsel Gelişimi 10
1.4. BANKALARIN SUNDUĞU HİZMETLER 11
1.5. BANKALARIN SINIFLANDIRILMASI 13
1.5.1. Mülkiyetlerine Göre Bankalar 13

1.5.1.1. Kamu Bankaları 13
1.5.1.2. Özel Bankalar 14
1.5.1.3. Yabancı Bankalar 14
1.5.1.4. Karma bankalar 14
1.5.2. Faaliyetlerine Göre Bankalar 15
1.5.2.1. Merkez Bankaları 15
1.5.2.2. Mevduat ve Ticari Bankalar 16
1.5.2.3. Yatırım ve Kalkınma Bankaları 16
1.5.2.4. Katılım Bankaları 17
1.5.2.5. Uluslararası Bankalar 18
1.5.2.6. Kıyı (Off-Shore) Bankacılığı 18
1.5.3. Büyüklüklerine Göre Banklar 19
1.5.3.1. Holding Bankacılığı 20
1.5.3.2. Perakende ve Toptancı Bankacılık. 20
1.6. BANKACILIK VE FİNANSAL SİSTEMDE PERFORMANS TANIMI VE ÖNEMİ 21
1.6.1. Performans Yönetiminin Tanımı ve Önemi. 22
1.6.2. Performans Ölçümünün Önemi ve Nedenleri 22
1.6.3. Bankacılık Sektöründe Performans Değerleme Yöntemleri 23
1.6.3.1. Oran Analizi 25

İKİNCİ BÖLÜM
SSCB DÖNEMİNDE VE SONRASINDA AZERBAYCAN BANKACILIK SİSTEMİ VE TARİHİ

2.1. AZERBAYCAN BANKACILIK SİSTEMİNİN GENEL GÖRÜNÜMÜ 29
2.1.1. SSCB Döneminde Azerbaycan Bankacılık Sektörünün Tarihi. 29
2.1.2. SSCB Döneminden Sonra Azerbaycan Bankacılık Sistemi 33
2.2. AZERBAYCAN BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN YAPISI 34

2.2.1. Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası 36
2.2.2. Devlet Bankaları. 39
2.3.3. Özel Bankalar. 41
2.3.4. Azerbaycan'da Türk Bankalar 42
2.3.5. Yabancı Bankalar. 44
2.4. AZERBAYCAN BANKALARARASI DÖVİZ PİYASASI 45
2.5. AZERBAYCAN BANKALAR BİRLİĞİ (ABB) 46
2.6. BANKA OLMAYAN KREDİ ORGANİZASYONLARI (NON-BANK ORGANİZATİON) 46
2.7.AZERBAYCAN BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GENEL GÖRÜNÜMÜ 48
2.7.1 Aktifler 51
2.7.2 Pasifler. 54
2.8. AZERBAYCAN EKONOMİSİNİN TEMEL GÖSTERGELERİ 56
2.8.1. Milli Gelir 58
2.8.2 Enflasyon 61
2.8.3. İstihdam 62
2.8.4 Devlet Bütçesi 64
2.8.5. Dış Ticaret 66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
CAMELS PERFORMANS DEĞERLENDİRME SİSTEMİNİN BANKACILIK SEKTÖRÜNDE UYGULANMASI

3.1. CAMELS Değerlendirme Sistemi ve Tarihsel Gelişimi 71
3.2. CAMELS Derecelendirme Sisteminin Oluşturulması 72
3.3.CAMELS Bileşenleri 73
3.3.1.Sermaye Yeterliliği (Capital Adequacy). 74
3.3.2.Aktif Kalitesi (Asset Quality) 74
3.3.3.Yönetim kalitesi 74
3.3.4. Kazanç Kalitesi 75
3.3.5. Likidite Durumu 75

3.3.6. Piyasa Riskine Duyarlılık 76
3.4 Analizin Veri Seti ve Metodolojisi 76
3.5.Azerbaycan'da Faaliyet Gösteren 15 Bankanın 2009-2013 Yılları Arasındaki CAMELS Performans Değerlendirmesi 80
SONUÇ 92
KAYNAKÇA 95

KISALTMALAR LİSTESİ

AB : Avrupa Birliği
ABB : Azerbaycan Bankalar Birliği
ABD : Amerika Birleşik Devletleri
AHB : Azerbaycan Halk Bankası
ACDİK : Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi
ACMB : Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası
ACGM :Azerbaycan Cumhuriyeti Gümrük Müsteşarlığı
AHB : Azerbaycan Halk Bankası
GGC : Gelişmekte Olan Şirketler Cemiyeti
AZN : Azerbaycan Yeni Manatı
BADP : Bakalar arası Döviz Piyasası
BOKO : Banka Olmayan Kredi Organizasyonları
BAGEE : Merkezi ve Doğu Avrupa Bankalar Birliği
GGC : Global Gelişmekte olan Şirketler Cemiyeti
GSMH : Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH : Gayri Safi Yurt İçiHasıla
IMF : Uluslararası Para Fonu
SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği
SWIFT : Dünya Bankalar arası Finans Telekomünikasyon Birliği
USD : Amerika Birleşik Devleti Doları
WEF : Dünya Ekonomik Forumu
WTO : Dünya Ticaret Örgütü

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Para ve Sermaye Piyasaları Arasındaki Farklılıklar. 7
Tablo 2: Türkiye-Azerbaycan Dış Ticaret Değerleri (1000 ABD Dollar). 43
Tablo 3: Azerbaycan'da Faaliyetde Bulunan Bankalar. 49
Tablo 4: Azerbaycan Bankacılık Sektörün Aktiflerinin Gelişimi. 51
Tablo 5: Kredilerin Kullandırılma Alanlarına Göre Dağılımı. 53
Tablo 6: Azerbycan Bankacılık Sektörü Pasiflerinin Gelişimi. 54
Tablo 7: Azerbaycan'da Faaliyetde Bulunan Bankaların Maliye Sonuçları (milyon manat). 55
Tablo 8: Azerbaycan GSMH'nin Durumu (2004-2014). 59
Tablo 9: Azerbaycan'da İşgücü İstihdamı. 63
Tablo 10: 2010-2014 Yıllarında Devlet Bütçesi (milyon manat). 65
Tablo 11: Azerbaycan Cumhuriyeti Dış Ticaret Hacmi 66
Tablo 12: Azerbaycanın Dış Ticaret Hacmi En Büyük Olan Ülkeler. 67
Tablo 13: Azerbaycan'ın Başlıca İhraç Kalemleri, (Min ABD Doları). 68
Tablo 14: Azerbaycanın Başlıca İthal Kalemleri (Min ABD doları). 70
Tablo 15: CAMELS Analizinde Kullanılan Referans ve Göstergelerin Ağırlıkları ve İlişkisi. 78
Tablo 16: CAMELS Puanlarının Hesaplanması. 79
Tablo 17: CAMELS Analizine Göre İlgili Bankaların Referans Değerleri. 81
Tablo 18: CAMELS Analizine Göre İlgili Bankaların Sapma Değerinin Logaritmik (LN) Ortalaması 82
Tablo 19: Bankaların 2009 Yılı CAMELS Analiz Sonuçları. 83
Tablo 20: Bankaların 2010 Yılı CAMELS Analiz Sonuçları. 84
Tablo 21: Bankaların 2011 Yılı CAMELS Analiz Sonuçları. 85
Tablo 22: Bankaların 2012 Yılı CAMELS Analiz Sonuçları. 86
Tablo 23: Bankaların 2013 Yılı CAMELS Analiz Sonuçları. 87
Tablo 24: Bankaların Yıllara Göre CAMELS Analiz Sonuçları. 88

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Finansal Sistemin İşleyişi. 4
Şekil 2: Banka Performans Değerlendirme Sisteminin Yapısı 25
Şekil 3: Azerbaycan Bankacılık Sektörünün Yapısı 35
Şekil 4: BOKO'nın Yıllara Göre Aktiflerinin Toplam Tutarı ve Şube Sayı. 47
Şekil 5: Aktiflerinin Hacmine Göre Bankaların Sıralanması (milyar manat). 50
Şekil 6: Bankalarda Olan Toplam Mevduatların Yerli ve Yabancı Para Biriminde Sınıflandırılması (Milyar manat) 52
Şekil 7: Bankaların Toplam Sermaye Tutarının Yıllara Göre Değişimi. 56
Şekil 8: 2014 Yılında GSMH'nin Sektörlere Göre Bölünmesi. 60
Şekil 9: Enflasyon Oranları (%). 62
Şekil 10: Azerbaycan Cumhuriyyeti Bütçe Sisteminin Sınıflandırılması. 65

GİRİŞ

Her bir ülkenin finans sisteminin oluşturulmasında ve gelişmesinde bankalar çok önemlibir paya sahiptir. Gelişmekte olan dünya ekonomisinde özellikle finansal sektörün en önemli kısmını oluşturan bankaların bilançolarındaki aktif kalemlerin artması, faaliyetleri sonucu kar elde etmesi, banka yönetimiyle beraber ülke ekonomisi için de çok önemlidir. Günümüzde teknolojinin hızla gelişmesi ve ekonomik alanda ülkeler arasındaki ticaret ve hizmetlerinher geçen güngelişimi görünmektedir. Küreselleşmenin etkisiyle bazı ülkelerin kendi aralarında gerçekleştirdikleri ithal,ihraç ve diğer işlemlerinin hayata geçirilmesinde bankaların büyük önemi vardır.

Bankaların temel ve kurumsal yapısı finansal piyasalar tarafından oluşturulmaktadır. Fon ihtiyacı olan kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılan finansal kaynakların toplanmasında, yurtdışı kaynakların bulunmasında ve toplanmasında, ülkenin para politikasının yürütülmesinde bankacılık sisteminin çok önemli rolü vardır.İster gelişmiş isterse de gelişmekte olan her bir ülkenin ekonomik alanında en büyük paya sahip olan bankacılık alanında yaşanan sorunlar genellikle ülkenin tüm ekonomik alanlarına etkisini gösteriyor. Her bir ülkenin kendi bankacılık sektöründeki olası riskleri önceden belirlenip önlemlerin alınması için, bankaların denetimiyle beraber ülkenin finansal sektörünün denetimi de çok önemlidir. Genel olarak bakıldığında bankacılık sektöründe yaşanacak olası risklerin belirlenmesi için yerinde denetim için farklı ülkelerde farklı sistemlerden yararlanılmaktadır.

Ticari bankaların olası risk düzeylerinin önceden belirlenmesinde kullanılan denetim yöntemlerinden biri CAMELS performans değerlendirme yöntemidir. Bu yöntem denetim otoriteleri tarafından1980'li yıllardaABD'de kullanılmıştır. CAMELS derecelendirme sistemi, bankaların finansal durumunu, iç kontrol sistemlerinin ölçülmesini, finansal politikalara uyum seviyesinive finansal başarısızlıkların önceden tespit edilmesini sağlayan erken bir uyarı sistemidir.Hakkında bahseettiğimiz bu sistemden son zamanlarda Azerbaycan bankacılık sisteminde olası risklerin önceden belirlenmesinde ve denetiminde geniş kullanılmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde finansal sistemde bankacılık kavramı ile ilgilibilgi verilmiş olup bankaların finansal piyasalar açısından önemine, kendi içerisindeki sınıflandırılmasına ve gelişimine dair bilgi verilmiştir. Konunun devamında bankacılık ve finansal sistemde performans değerlendirme sistemi, bankalar açısından performans ölçülmesinde geniş kullanılan bazı analizler hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Azerbaycan Bankacılık sektörünün tarihi ve gelişimiyle ilgili bilgiler verilmiştir. Bu bölümde Azerbaycan bankacılık sektörünün Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği dönemindeki durumu ve bağımsızlığını ilan etmesinden sonraki dönemde finansal sisteminde yaşanan gelişmelerve Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın tarihi ve faaliyeti hakkında bilgi verilmiştir.

Azerbaycan'da bankalarla birliktebanka olmayan Kredi Organizasyonları da (Non Loan Organization) günümüzde bankalar gibi bir sıra işlemler gerçekleştiriyorlar. Çalışmamızda Azerbaycan'da banka olmayan Kredi Organizasyonları (BOKO), onların ülke ekonomisine katkılarından ve gerçekleştirdikleri işlemlerle ilgili bilgiler verilecektir.

Çalışmanın son bölümünde ise Azerbaycan bankacılık sektörünün nasıl performans sergilediğini belirlemek için 15 adet ticari bankanın 2009-2013 yılları arasındaki CAMELS performans değerlendirmesi hesaplanmıştır. Bu amaçla bankaların bağımsız denetim raporları ve Merkez Bankası'nın internet sitesinden bankalara ait veriler toplanmıştır. Bu beş yıllık dönemdeki bankaların genel performans sonuçları araştırılmış ve elde edilen sonuçlar karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM
FİNANSAL SİSTEMDE BANKACILIK KAVRAMI

1.1. FİNANSAL SİSTEM TANIMI VE ÖZELLİKLERİ.

Ekonomide bazı gerçek ve tüzel kişilerin gelirleri giderlerini karşılarken, bazılarının gelirleri giderlerini karşılayamamaktadır. Fon açığı olan kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak için fon fazlası olan kişilerlebir araya geldiği piyasalara "Finansal Piyasalar" denilir. Finansal piyasalarda işlemler, fon talebinde bulunan kişi ve kurumların fon ihtiyacı olan kuruluşlara yazılı bir evrak sunmasıyla sonuçlanır. Başka bir ifadeyle finansal varlıkların işlem gördüğü piyasalarıfinansal piyasalar olarak özetleye biliriz. Ekonomide finansal sistemin baş aktörleri, finansman giderlerini karşılamak için fon talebinde bulunan kişiler, fon fazlası olan tasarruf sahipleri ve bazı aracı kuruluşlardır.

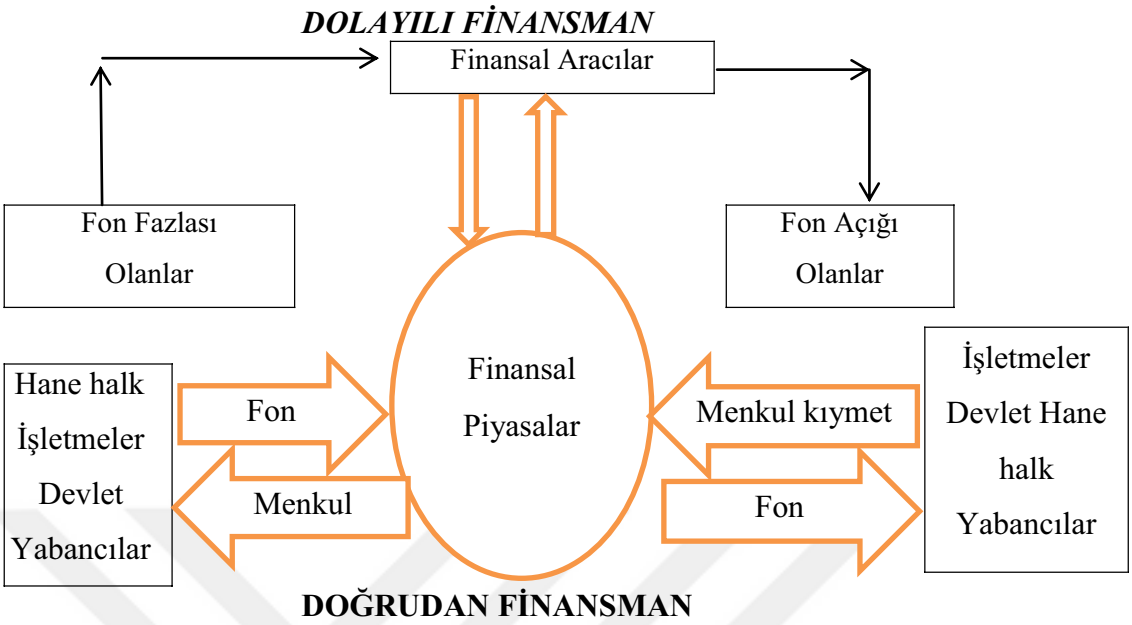
Fon fazlası ve açığı olan kişiler arz ve taleplerini karşılamak için finansal piyasalar aracılığıyla işlemlerini gerçekleştiriyorlar. Finansal araçların üstlendiği en önemli fonksiyonlarından biri de fiyat riskini minimize ederek alternatif yatırım araçları sunmaktadır.

Finansal sistemi oluşturan unsurları aşağıdaki gruplar halinde sınıflandıra biliriz.[1]

1. Fon fazlası olan kişi ve kuruluşlar (Tasarruf sahipleri),
2. Fon açığı olan kişi ve kuruluşlar (Yatırımcılar),
3. Bankaların faaliyetlerinin düzeyini belirleyen denetleyici kuruluşlar.

[1]Sudi Apaka ve Engin Demirel, **Finansal Yönetim Cilt 1 Sermaye Piyasaları,** 1. Basım, İstanbul, Papatya Yayıncılık Eğitim, 2009, s.17.

Şekil 1: Finansal Sistemin İşleyişi.

Kaynak: http://notoku.com/finansal-sistem-ve-ustlendiği -fonksiyonlar/

Finansal sistem, tasarruf sahiplerinin, ekonomideki giderleri gelirlerinden az olan kuruluşların, firmaların ve devletin buluşma noktası olarak da özetlene bilir.

Finansal sistem içerisinde olan ekonomik aktörler hem alacaklı hem de borçlu olabilmektedir. [2] Ekonomi içerisinde kişilerin, tasarruflarının giderlerinden fazla olduğu kabul edilmektedir.[3]

Bazen birçok farklı ekonomik nedenlerden dolayı bazı kişilerin gelirleri ile giderleri zamana göre farklılık gösterebilir. Bazı nedenlerden dolayı gelirleri en düşük seviyede olan bir kişi veya kurumun ihtiyaçlar en üst düzeye çıka biliyor. Dolayısıyla, birçok işletmelerde kazançlarla harcamalar bazen tam olarak birbirine beraber olmayabilir.[4] Tasarruf açığı ve fazlası kişilere göre değişiyor. Bazı kişiler gelirlerinin bir kısmını harcayarak kendine para rezervi yaratırken, bazıları ise gelirlerinden fazla harcama yaparak faaliyetini zararla sonuçlandıra bilir.

İşletmelerin karşıdaki dönemlerde getirisinin önceden belirlenmiş, karşıya koyulan hedeflere ulaşılamaması ve kullanılmış borç yükümlülüklerinin zamanında

---

[2]Ekrem Erdem, **Para Banka ve Finansal Sistem**, 4 Basım Ankara, Detay Yayıncılık, 2012, s.48.

[3] Engin Demirel, **Finansal Piyasa Analizleri ve Portföy Yönetimi**, 1.Basım, İstanbul, Kriter Yayıncılık, 2012, s.12.

[4]Erdem,s.48

geri ödenmemesi gibi durumlarda finansal sistemin baş aktörleri olası riskleri minimize etmektedir. Finansal araçlar ekonomiye katkı sağlamak amacıyla ekonomik birimler arasında tasarruf dağılımını gerçekleştiriyorlar. Finansal kriz dönemlerinde finansal sistemin faaliyetini kesintisiz sürdüre bilmesi için gereken en önemli kalemlerden biri de piyasanın likidite durumudur. Genel olarak bakıldığında likidite anlayışı ekonomide herhangi bir varlığın ihtiyaç duyulduğu anda en kısa sürede nakde dönüşme olasılığını ifade etmektedir. Kısaca özetlersek işletmenin likidite gücü ne kadar yüksek olursa, olası durumlarda kısa vadeli borçların geri ödenme süreci ve gücü bir o kadar yüksek olur. Yatırılan finansal araçlar sayesinde finansal sistem içerisinde işletmeler, ihtiyaç duydukları zaman hızlı bir şekilde ellerinde olan finansal varlıkları satarak kaynak elde edebilir veya bu likit finansal varlıkları likit olmayan uzun vadeli sermaye yatırımına da dönüştürebilirler. Bankaların ve diğer finansal kuruluşların borç yükümlülüklerini yerine getirebilme becerisi likidite fonksiyonunun yardımıyla belirlene bilir. İşletmenin likidite gücü yatırımcılar ve kredi kuruluşları için çok önemlidir.

1.2. FİNANSAL PİYASALAR VE ÖZELLİKLERİ.

Piyasa kavramı, farklı dillerde farklı seslenmesine rağmen tüm dünyada aynı anlamı taşımaktadır. Piyasa kavramı, ihtiyaçlarına göre hareketeden alıcılarla satıcıların bir araya geldiği ve işlemlerini gerçekleştirdiği piyasalar olarak tanımlaya biliriz. Gerçekleştirilen işlemler sonucu ortaya çıkan finansal yükümlülüklerin diğer alanlara kanalize edilmesiyle finansal piyasalar oluşturulur.[5]

Finansal sistemin baş aktörlerinden biri olan finansal piyasalar, birçok finansal varlıkların işlem gördüğü bir piyasa olarak özetlene bilir. Fon ihtiyacı olan kişi ve kuruluşlar, finansman giderlerini karşılamak için işlemlerini gerçekleştirdiği finansal piyasalardan yararlandığı gibi, fon fazlası olan gerçek ve tüzel kişiler gerekenden fazla olan paralarını bu piyasalarda kullanarak kendilerine yüksek getiri sağlaya biliyorlar. Bu piyasaların başlıca özelliklerinden biri de piyasada işlem gören varlıklar için en uygun fiyatın belirlenmesidir. Gerçekleştirdikleri işlemlerin vadesine göre finansal piyasaları iki gruba ayıra biliriz.

[5] Metin Türko, **Finansal Yönetim**, Alfa yayınevi, 2 Basım, İstanbul, 2002, s.33

1. **Para Piyasaları**
2. **Sermaye Piyasaları**

1.2.1. Para Piyasaları.

Kendi harcamalarından fazla fon fazlası olan kişi ve kuruluşlarla, giderlerini karşılamak için fon ihtiyacı olan kişi ve kuruluşların fon ihtiyaçlarını karşılamak için bir araya geldikleri piyasalara para piyasaları denilir. Başka bir ifadeyle süresi bir yıl veya daha kısa süreli fonların işlem gördüğü piyasalar para piyasaları adlandırılır. Para piyasasında alım satıma konu olan varlıkların kısa vadeli olmalarıyla beraber aynı zamanda bir diğer özelliği de finansal riski düşük, devlet kurumları, uluslararası alanda çok büyük özelliğe sahip işletmeler ve bankalar gibi kurumlar tarafından işlem görmeleridir. Birçok yatırımcı tarafından para piyasalarının tercih edilmesinin başlıca nedenlerinden biri de bu piyasada işlem gören araçların kısa vadeli ve yüksek likidite durumuna sahip olmalarıdır. Ticari bankalar para piyasalarının başlıca kurumlarıdır. Ticari bankalarla beraber para piyasasının diğer önemli aktörleri finansman kuruluşları, sigorta şirketleri vefaktöringkuruluşlarıdır.

1.2.2. Sermaye Piyasaları.

Bazı kişi ve kuruluşların orta ve uzun vadeli fon arz ve talebini karşılamaları için bir araya geldikleri piyasalara sermaye piyasaları denilir. Kısaca sermaye piyasasını özetlersek, yalnızca hisse senedi ve tahvil piyasalarını kapsamaktadır. Sermaye piyasasında işletmeler tarafından sağlanan fonlar genellikle risk seviyesi yüksek, getirisi az olan varlıkların finansmanında kullanılmaktadır. Sermaye piyasasında genellikle işletmenin yatırım sermayesi ihtiyaçları karşılanmaktadır. Para piyasasından farklı olarak risk oranının yüksek olmasının başlıca nedenleri piyasadaki sürenin uzun olması ve işlem gören yatırımların belli bir süreç sonunda fon olarak geri dönmesidir. Hakkında bahsettiğimiz bu iki piyasa arasındaki benzer ve farklı yönler aşağıdaki tablodakısaca özetlenmiştir.

Tablo 1: Para ve Sermaye Piyasaları Arasındaki Farklılıklar.

Farklılıklar	Para Piyasası	Sermaye Piyasası
Zaman Açısından	Kısa vadeli fon arzı ve talebi karşılanır.	Orta ve uzun vadeli fon arzı ve talebi karşılanır.
Faaliyet Açısından	Genellikle geçici nitelikte likidite ihtiyacı için başvurulur.	Genellikle sabit yatırımların ve çalışma sermayesinin finansmanında kullanılır.
Kullanım Açısından	Dönen varlıkların finansmanı için	Duran varlıkların finansmanı için
Sağlanan Kaynak Bakımından	Fon kaynakları devamlılık göstermeyen resmi, ticari ve vadesiz mevduattır.	Fon kaynakları devamlılık gösteren gerçek tasarrufları
Araç Açısından	Fon alışverişinde kullanılan araçlar Ticari senetlerdir.	Hisse senedi ve Tahviller
Getiri Açısından	Düşük	Yüksek
Faiz Açısından	Kısa süreli fon arz ve talebi söz konusu olduğu üçün riski düşük olmakta ve buna bağlı olarak da faiz oranı düşüktür.	Uzun süreli fon arz talebi söz konusu olduğundan riski yüksek olmakta ve buna bağlı olarak oranı yüksektir.

Kaynak: http://notoku.com/finansal-piyasalarin-unsurlari/

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü gibi para piyasası ile sermaye piyasası arasında farklılıklar olmasının yanı sıra birbirleriyle sıkı ilişki içindedirler. Sermaye piyasasında yaşanan değişikliklerin başlıca nedenlerinden biri de para piyasasında faizlerde yaşanan oynaklıktır. Benzer bir şekilde fon ihtiyacı olanlar da ihtiyaçları olan kredinin süresinin ve faiz oranlarının özelliklerine göre her iki piyasadan borçlanabilirler. Finansal sistemin aparıcı rolünü üstlenen bankalar da diğer fon arz ve talebinde bulunanişletmelergibi aynizamanda her iki piyasada işlemlerini gerçekleştirebilirler. Bu iki piyasa arasındaki cari faiz oranlarında yaşanan farklılığa rağmen sermaye piyasasında yaşanan olası bir dalgalanma para piyasasına da kendi etkisini gösteriyor.Fon arz edenlerle fon talep edenler kendi yatırım politikalarına uygun olarak bu iki piyasadan birinde veya her ikisinde işlemlerini gerçekleştirme hakkına sahiptirler.

1.3. BANKA KAVRAMI, ÖZELLİKLERİ VE FİNANSAL SİSTEMDE İŞLEVLERİ

Banka kavramı tüm dünyada aynı anlamı bildirmesine rağmen, farklı dillerde farklı sesleniyor. Banka kavramı İtalyanca ‘‘banco’’ kelimesinden götürülmüş ve günümüzde banka olarak kullanılmaktadır. ‘‘Banco’’ kelimesinin Türkçe karşılığı masa, sıra ve tezgâh anlamına gelmektedir.[6]

İlk bankerler olarak Lombardiya'lı Yahudi'ler bilinir. Kendi kurallarına göre yükümlülüklerini yerine getiremeyerek iflas eden bankerlerin bancosu halk tarafından kırılardı. Bu nedenle o dönemden günümüze kadar bazı batı ülkelerinin dillerinde faaliyetini dayandıran veya iflas eden kişilere banco kelimesinden götürülmüş "bankrup" denilmektedir.

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun yürütme organı olan Avrupa Komisyonu tarafından 1977 yılında yayınlanan yönergede banka kavramını, önceden karşılıklı olarak belirlenmiş bir sürece uygun olarak fon fazlası olan kişilerden mevduat toplayan ve topladıkları fonları yeniden ihtiyaç sahiplerine krediler şeklinde kanalize eden girişimciler olarak özetlenmiştir.[7]

İktisadi ve ticari hayatta her geçen gün önemi daha da artan bankalar, ipotek işlemleri, para ve kredi verme gibi çeşitli işlemleri gerçekleştirmektedirler. Bankalar uluslararası alanda sınır tanımadan para transferlerini gerçekleştiren ve bazı işletmelerin faaliyetini genişletmesi amacıyla onlara teminat mektupları veren kuruluşlardır.

Bankaların en başlıca fonksiyonlarından biri de önceden belirlenmek üzere karşılığında kâr payı ya da faiz vermek üzere kendi sahip oldukları ya da fon fazlası olan kişi ve kurumlardan topladıkları paraları, faizli veya pay sahibi olma yöntemleriyle kişi ve kurumlara kredi olarak kanalız etmektir. Aracı kurumlar mevduat sahiplerine ve fon ihtiyacı olan kişilere, farklı faiz oranında, vade farklı ve getiri faizleriyleilgili geniş bilgiler veriyor. Kısaca toplanmış fonların tasarruf sahiplerine kanalız edilmesinde aracı kuruluşların çok önemli rolü vardır. Bankacılık

[6] Mehmet YAZICI, **Bankacılığa Giriş,** 1.Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıdım, 2011,s.1.

[7] Osman Altuğ,**Banka İşlemleri ve Muhasebesi,** İstanbul, Türkmen Kitabevi, 2000, .s.1

temel olarak bir finansal aracılık hizmetidir.[8]Finansal sistem içerisinde kişilerin bilgi düzeylerinin farklı olması fon talep edenlerin karşı taraf hakkında yeteri kadar bilgiye sahip olmamalarından dolayı fon arz edenlerin yanlış kullanımına neden ola biliyor.[9]

Ülke ekonomisinin gelişimi açısından bankaların üstlendiği diğer bir önemli işlem de topladıkları fonları ülke ekonomisine katkıda bulunmak amacıyla kültürel ve toplumsal açıdan öncelikli alanlara transfer ederek ekonominin bütün alanlarına fon dağılımını etkin bir hale dönüştürmektir. Dolayısıyla her bir ülke istikrar ve ekonomik büyümeaçısından hedeflerine ulaşması için ekonomik alanda kaynak kullanımına ve dağılımına dikkatle yanaşmalıdır. Bankaların diğer bir özelliği de uzun vadeli yatırımların finansmanı için gereken kaynakları elde etmek amacıyla mevduat sahiplerinden topladıkları kısa vadeli ve küçük vadeli fonların boyutunu değiştirerek uzun vadeli yatırımların finansmanına transfer etmesidir. Bankalarda görülen iş ve hizmetler para ile beraber para yerine kullanıla bilen diğer menkul değerlerle de gerçekleştiriliyor. Günümüzde bankaların gördüğü işlemlerin hacmi her geçen gün artmaktadır. Bankaların başlıca getirileri, bank garanti mektupları, para transferi, işlem gelirleri ve topladıkları mevduatları önceden belirlenmiş belli bir getiri karşılığında ihtiyaç sahiplerine kanalız etmekle uyguladıkları faizler arasında yaranan pozitif farktan ve diğer işlemlerden oluşmaktadır.

Birçok yazar banka işletmelerinin tanımını, farklı şekilde söylemiştir. Urgancı'nın fikirlerine göre, halktan topladıkları fonları kendi hesaplarına işleten kurum ya da işletmelere bankalar denilir.[10]

Takan'a göre banka, "kendi gelirlerini göz önünde bulundurarak fon fazlası olan kişilerden topladığı mevduatı fon ihtiyacı olan kişilere transfer eden önemli bir finansal kuruluştur.''[11]

---

[8] Servet EYÜPGİLLER, **Banka İşletmeciliği Bilgisi**, Olgaç Matbaası, Ankara, 1988, s.22.

[9]**Bankacılık ve Sigortacılığa Giriş**, Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Yayınları, Yayın No:1449, Mayıs 2012, Eskişehir, s.17.

[10]UGRANCI Hikmet, **Para ve Banka,** Önder Matbaası, Adana, 1982, s.48.

[11] Mehmet TAKAN ve Melek Acar Boyacıoğlu, **Bankacılık Teori, Uygulama ve Yönetim**, 4. Basım, Ankara, Nobel Yayın, Kasım 2011, s.2.

1.3.1. Bankacılığın Tarihsel Gelişimi.

Küreselleşen ekonominin ve dış ticaret hacminin her geçen gün yükseldiği bu dönemlerde finansal sistemin en önemli bir kurumu haline gelen bankacılık alanı karşısına çıkan engelleri aşarak eskilerden günümüze kadar uzun bir tarihsel süreç izlemiştir.

Bazı bilgilere göre ilk bankacılık hizmetleri Babil ve Sümer'de sunulmuştur.Bazı literatürlerde ilk kurulmuş bankalar olarak tanımlanan "Maket"ler Sümerlerde kurulmuştur. Rahiplerbu kuruluşun ilk borç verenleri olmuştur. Eski dönemlerde kurulmuş maketler, parasal kredilerin kullanıldığı dönemden önce ürünlerin toplanması zamanı geri ödenmek üzere tohum ve diğer hammaddeleri çiftçilere vermişler. [12]

O dönemde dokunulmazlıklarından dolayı insanlar mabetlere güven duymuşlar.[13]

İlk çağlarda din adamlarının samimiyetine güvenen insanlar servetlerinin kaybolma ve çalınma tehlikesine karşılık onları mabetlere emanet olarak bırakmıştır. Bırakılan emanetlerin geri istenmediğini gören din adamları, topladıkları bu malları belli bir getiri karşılığında ihyacı olan kişilere borç vermeye başlamışlar. Zaman geçtikçe bir sıra zengin iş adamları verdikleri borçlara karşılık aldıkları faizlerin karlı bir iş olduğunu görünce mabetlerle beraber bankacılık işleriyle ilgilenmeye başladılar.

Eski dönemlerle kıyaslandığında bankacılık sektörü Babil İmparatorluğu döneminde daha da gelişmiştir. O dönemde bankaların gerçekleştirdiği, borcun geri ödenme süresi ve verilmiş borca karşılık ödenecek faiz oranlarının belirlenmesine dair bir sıra düzenlemeler hazırlanmıştır.

Banka işlemleriyle ilgilenen kurumların Eski Mısır ve Roma ya kadar uzandığı söylenmektedir. Eski Yunan'da Atina'daki zengin maketlerle beraber trapezidir isimli özel bankalar ortaya çıkmıştır. Bu bankaların kuruluşunda temel

---

[12] M.İlker PARASIZ, **Modern Bankacılık, Teori ve Uygulama**, Bahşiş Yayınları No:82, İstanbul, 2000, s.5.

[13] M.İlker PARASIZ, **Türkiye'de ve Dünyada Bankacılık**, Birinci Basım, Baskı yayın, 2011, (Dünyada Bankacılık), s.19

amaç insanların refah düzeyinin yükseldiğini gördükleri için bazı ticari banka işlemleri gerçekleştirerek kar elde etmeyi amaçlamışlar. Eski Mısır'dan farklı olarakYunan'da faize herhangi bir sınırlama belirlenmemiştir. Bazı devletler ve kurumlar yüksek faiz oranından korunmak amacıyla bazı eyaletlerde devlet bankaları kurmaya karar verdiler.[14]

Güney Amerika'dan İspanyolların getirdikleri farklı sikkelerle Avrupa'daki paraların çeşitliliğini arttırmışlar. 1609'da Amsterdam Bankasının kurulmasında temel amaç Amsterdam ve Hamburg'da yaranmış para karmaşasının karşısının alınması olmuştur. O dönemde ilk olarak Venedik Bankası kurulmuştur. Bazı işlemlerin gerçekleştirilmesi amacıyla "Contadi Banka" sistemi oluşturulmuştur.

Finansal sistemin baş aktörleri olarak bilinen bankaların keşfedildiği ilk günlerinden günümüze kadar birçok sorunlarla karşılaşmalarına rağmen geçen 300 yıl içinde bankacılık sektörü, diğer sektörlere oranla yüksek gelişim göstermekte ve günümüzde her bir ülke ekonomisine yaptıkları katkılarından dolayı finansal sistemin vazgeçilmezleri haline gelmişler. Bankaların diğer özellikleri de ait olduğu ülkenin finansal sektörüyle beraber, ekonomik gücünün belirlenmesinde önemli paya sahip olmalarıdır. Özellikle küreselleşen dünya ekonomisinde ticaretin ve teknolojinin sınır tanımadığı bir dönemde ister işletmeler ister de devletler para transferlerini bankaların aracılığı ile gerçekleştiriyorlar. Gerçekleştirdikleri işlemlerin hacmine ve ülke ekonomisine katkılarından dolayı bankacılık sektörüne olan ihtiyacın artması her geçen gün daha bariz görülmektedir.

1.4. BANKALARIN SUNDUĞU HİZMETLER.

Günümüzde bankalar, her türlü finansal hizmetler sağlayan mali kurumlar haline gelmiştir. Kuruluşlarından bugüne kadar başlıca amaçları fon fazlası olan kişilerden mevduat toplamak ve topladıkları bu mevduatları fon ihtiyacı olan kişilere nakit krediler şeklinde transfer ederek kar elde etmek ve topladıkları mevduatlardan kendilerine uzun vadeli kaynak sağlamaktır. Günümüzde bankalar birçok işlemleri gerçekleştirmektedir. Genellikle finansal sistemin baş aktörleri olan bankacılık alanında her geçen gün artan rekabetten dolayı bankalar müşterilerini yitirmemek

[14] PARASIZ, Dünyada Bankacılık s.20

bakımından onlara farklı hizmetler sunmaktadırlar. Finansal alanda her geçen gün artan rekabetten dolayı, müşterilerini memnun etmek için, ödeme kolaylığı sağlayan çek, kredi kartı gibi araçları müşterilerinin hizmetine sunmaktadırlar.

Bunun dışında bankalar işletmelerin ticari faaliyetlerinden dolayı yaranan her türlü riski üstlenerek işletmelere finansal güvence vermekte ve faaliyetlerini kesintisiz sürdürmek ve daha geniş alanlarda iş yapmaları amacıyla onlara finansman kolaylığı sağlamaktadırlar.[15]

Bankaların sunduğu bazı önemli hizmetleri aşağıdaki gibi özetleye biliriz.

1. Bankalar emanet kabul ederler: Önceden belirlenmiş belli bir faiz komisyonu karşılığında kıymetli eşyalar ve altın benzeri şeyler saklarlar,
2. Bankalar ticari senetleri tahsil ederler,
3. Bankalar küçük bir komisyon karşılığında ticari senedi bulunan kişilerden, senetlerinin vadesi bitene kadar bankaya verirler.
4. Bankalar müşterilerinin isteğine bağlı olarak menkul kıymet alım satımı gibi bazı aracılık işlemleri gerçekleştirirler
5. Bankalar müşterilerini memnun etmek için küçük bir ücret karşılığında müşterilerin altın ve diğer kıymetli eşyalarını ve kullanmadıkları paralarını muhafıza etmek için kasalar kiraya vere bilirler,
6. Bankalar havale işlemelerini yerine getirirler: Müşterinin talebine bağlı olarak paranın bir bankadan veya bir hesaptan başka bir hesaba transfer edilmesini gerçekleştirirler. Bu işlemlerinin karşılığında bankalar müşterisinden küçük bir komisyon talep ede bilir.
7. Bankalar akreditif gibi işlemler yaparak dış ticarete aracılık ederler,
8. Bankalar müşterilerine kullanacakları kredi konusunda iş planlaması hazırlaya bilir ve finansal konularda danışmanlık yapa bilir,
9. Bankalar artan rekabet sebebinden ticari işlemlerde nakit parayla yapılan işlemlerin hacminin azaldığı için müşterilerini memnun etmek amacıyla çeşitli kredi kartları sunarlar.

Bankaların mali nitelikli işlemleri genellikle kendi adlarına yaptıkları işlemler ve mali olaylar olarak tanımlanır. Her bir bankanın kendi adına yaptığı işlemlerin

[15] Öztin Akgüç, **Banka Finansal Tablolar Analizi**, 2. Basım, İstanbul: Arayış Basım ve Dağıtım, 2012. s.30-31.

temeline, doğrudan gelir elde etmek amacı dayanmaktır. Kısaca bu işlemlerden öne çıkanları olarak, hisse senedi, tahvil, hazine bonosu, forward, future, option, swap ve diğer işlemler olarak özetleye biliriz.

1.5. BANKALARIN SINIFLANDIRILMASI

Bankaların tanımında olduğu gibi sınıflandırılmasında da bazı karmaşıklıklara rastlana biliniyor. Ülke düzeyinde bankaları tam olarak birbirinden ayırmak kısmen mümkün olsa da dünya genelinde bunu gerçekleştirmek oldukça zordur.

Genel olarak bankaların sundukları hizmetlerin hemen hemen aynı olmasına rağmen farklı ülkelerde kuruluş amaçları ve gerçekleştirdikleri işlemler farklı oluyor. Bu sebepden bankaların sınıflandırılması çok önemlidir.[16]

Finansal sistemin temelini oluşturan bankacılık sektörünü farklı yaklaşımlara göre sınıflandıra biliriz. Büyüklüklerine, mülkiyetlerine ve faaliyetlerine göre bankalar farklı sınıflara bölünür.

Bankalarda görülen işlemlerin hacmine göre, küçük, orta ve büyük ölçekli bankalar olarak sınıflandırılmaktadır.[17]

1.5.1. Mülkiyetlerine Göre Bankalar

Mülkiyetlerine göre bankalar, kamu bankaları, özel bankalar, yabancı bankalar ve karma bankalar olarak 4 gruba ayrılmaktadır.

1.5.1.1. Kamu Bankaları

Özel kişilerin ve kuruluşların pay senedi olmayan bankalara kamu bankaları denilir. Başka bir ifadeyle sermayelerinin tümü kamu terkibindeki hazineye veya diğer kamu tüzel kişilerine ait bankalardır. Bazen devletin el koymasıyla özel kişi ve kişiler tarafından kurulmuş özel sermayeli bankalar kamu bankaları haline gelebilir.

---

[16] Ramazan Geylan, **Ticari Banka Yönetimi ve Türk Ticaret Bankalarının Temel Yönetim Sorunları**, Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayınları, Eskişehir 1985, s.4.

[17] Çivi Halil, **Türkiye'de Bankacılık, Teori ve Uygulama ve Sonuçlar**, Fon Matbbası, 1985, s.17.

1.5.1.2. Özel Bankalar

Özel kişi ve kuruluşlar tarafından kurulan, sermayesinde kamu payı bulunmayan bankalara özel bankalar denilir. Başka bir ifadeyle özel bankalar genelde mevduat, ticaret ve yatırım bankaları olarak özetlene bilir.

1.5.1.3. Yabancı Bankalar

Yabancı uyruklu kişiler tarafından kurulan ve sermayesinin büyük kısmı yabancı uyruklu kişi ve kurumlara ait bankalardır.

Bu tür bankaların, kuruluş ve yönetim merkezleri ülke sınırları dışında yerleşiyor. Küreselleşmenin hız kazanması ve teknolojinin gelişimiyle birlikte, uluslararası alanda faaliyetlerini sürdüren bankaların önemi her geçen gün artmaktadır.Geniş bankacılık sistemine sahip olan bazı gelişmiş devletler, bağımsızlığını yeni kazanmış, finansal sistemi gelişmekte olan ülkelerde kendi banka şubelerini açmakla faaliyet alanlarını daha da genişletiyorlar. Bazı ülkelerde açılmış yabancı bankalar yerleştiği ülkenin ekonomik ve bankacılık alanının gelişimine doğrudan katkı yapıyor. Son dönemler yaşanan ekonomik krizler nedeniyle, yerli sermayeli bankaların faaliyetlerinde bazı sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu nedenlerden dolayı, gelişmekte olan ülkelerde yabancı sermayeli bankaların şube sayısında son dönemler bir artış izlenmektedir.

1.5.1.4. Karma bankalar

Sermayelerinin bir kısmı kamu kuruluşlarıyla özel kişi veya kuruluşlar arasında bölünen bankalardır. Özel bir kısım tarafından kamuya ait bir bankanın pay senetleri alınarak, karma bankaya çevrildiği gibi, karma bankaların pay senetleri satılaraközel bankaya çevrile bilir.

1.5.2. Faaliyetlerine Göre Bankalar.

Faaliyetlerine göre bankaların sınıflandırılması aşağıdaki gibi sıralanmaktadır.

1.5.2.1. Merkez Bankaları

Merkez Bankaları her bir ülkenin bankacılık sisteminin başında gelir. Genel olarak Merkez Bankası, doğrudan kredi vermeyen ve halktan mevduat toplamayan yerleştiği ülkenin bankalarının likidite ihtiyaçlarını karşılayan ve kontrol eden bir kurumdur. Her bir ülkenin parasından, para politikasından, ülke genelinde olan bankaların faaliyetlerinin kontrolünden, sorumlu Merkez Bankasıdır. Ülke ekonomisinin para ve kredi ihtiyacını iç borçlanmayla karşılamak için banknot çıkarmak, ekonomik gelişime ve devletin önceden belirlediği hedeflere ulaşılmasına göre kredi ve para politikası mekanizmini hazırlayan, bankaların iş prensiplerine ait olan bazı kanun ve yasalar düzenlemek, devletin enflasyon riskini kontrol etmek ve yönetmek, kredi politikasına uygun bazı düzenlemeler teklif etmek, ülkenin dış borçlanma araçlarının seçimini yapmak ve kliring[18] kurumu olarak kliring hizmeti vermek gibi işlemleri gerçekleştirmek Merkez bankasının yaptığı temel görevlerdir.[19]

Batı dünyasında Merkez bankasının faaliyet göstermesi 20'nci asrın son dönemlerinde olmuştur.

O dönemlere kadar hiçbir batı ülkesinde Merkez bankası olmamıştır. Dünya ekonomisinin ve finans sisteminin merkezi sayılan ABD'de (Federal ReserveSystem) Merkez Bankası fonksiyonunu üstlenen sistem 1914 yılında, bundan yaklaşık 20 yıl sonra 1934 yılında ise Kanada Merkez Bankası ve T.C. Merkez Bankası kurulmuşlardır. Günümüzde her bir ülkenin Merkez bankası devletin finansal sorunluklarını, yükümlülüklerini, para politikasını planlayan önemli bir kurumdur.

Ülkelere göre Merkez bankasının sorumlulukları farklı olsa da genel anlamda devletin önceden belirlediği gelişim ve istidam politikalarıyla beraber fiyat istikrarını koruyup saklamak için gereken mekanizmleri işleyip hazırlıyor.

---

[18] **Kliring,** Ülkeler arasındaki iki yanlı ticaret anlaşmalarının temelde malla ödemeyi öngören bir çeşididir.

[19] Takan ve Boyacıoğlu, s.17.

1.5.2.2. Mevduat ve Ticari Bankalar.

Genellikle adından da belli olduğu gibi başlıcafonksiyonları halkın tasarruflarını mevduat olarak toplayarak gelir elde etmek amacıyla topladıkları mevduatları fon ihtiyacı olan kişilere kısa vadeli krediler şeklinde transfer eden, öz sermaye tutarı az olan bankalardır. Bankacılık sektöründe bu tür bankalara bazenmevduatbankaları da denir. Ticari bankaların en önemli fonksiyonlarından biri, tasarruf sahiplerinden topladıkları fonları tekrar topluma transfer ederek kar elde etmektir.[20]

Kuruluş amacı kar elde etmek olan ticari bankalar tüzel ve gerçek kişilerden topladığı vadeli ve vadesiz mevduatları, krediler yoluyla yatırımlarda kullanmaktır. Bu sınıfa ait olan bankalar tasarruf sahiplerinden topladıkları vadeli ve vadesiz mevduatları, ülke ekonomisinin çeşitli alanlarına yatırımlar şeklinde transfer ederek ülke ekonomisinin yatırım tutarı miktarının büyümesine doğrudan katkıda bulunmaktadır.[21]

Finansal sistemde kaydı paranın oluşturulmasında ticari bankaların çok önemli rolü vardır. Bankalarkaydı para yaratırken sadece mevduatları kullanmazlar.[22]

Bankalar müşterilerine kredi kartı ile ödeme sağlanması, kredi limiti tanımlanması ve bu limitler içerisinde banka üzerine çek çekilmesi, yoluyla bankalar kaydı para yarata bilme yeteneğine sahiptirler.

1.5.2.3. Yatırım ve Kalkınma Bankaları.

Yatırım bankaları, sermaye piyasası gelişmiş ülkelerde uzun vadeli kaynak elde etmeyi arz eden işletme sahipleri ile tasarruflarını menkul değerler elde etme arzusunda olan yatırımcılar arasında aracılık rolünü üstlenen mali aracı kuruluşlar, yatırım ve kalkınma bankaları olarak özetlene bilir. Sermaye piyasası henüz gelişmemiş, bankacılık sektörüne ait kanunlarda bazı boşlukların olduğu ülkelerde yatırım ve kalkınma bankaları, devletin özel yardımıyla ve bankaların faaliyetlerini

---

[20] Erdem, s.242.

[21] Takan ve Boyacıoğlu, ss.41-48.

[22] **Kaydı Para**: Bankaya yatırılan mevduatın, Merkez Bankasının belirlediği kanuni karşılıkları ayrıldıktan sonra tekrar kredi olarak fon talep edenlere kanalize edilmesidir.

düzenleyen özel yasaların yürürlüğe girmesiyle kuruldukları söylenebilir. Bu bankaların temel amacı kalkınma açısından sanayi sektörünün geliştirilmesi ve uzun vadeli fonların ekonomik yatırım projelerinde kullanımını sağlanmasıdır.

Genellikle vadesi 0-12 ay aralığında olan krediler kısa vadeli krediler, vadesi 12 aydan 60 aya kadar süren krediler orta vadeli, vadesi 60 ay ve daha uzun süreli krediler ise uzun vadeli krediler olarak özetlenmektedir.[23]

1.5.2.4. Katılım Bankaları.

Bu bankalar isminden de bilindiği gibi müşterilerine nakit kredi vermeyen ve faaliyeti faizsiz para verme prensiplerine dayanan bir banka türüdür. Katılım bankaları fon arz edenlere sağladıkları kredilere göre faiz belirlemedikleri için, katılımcılar planlarını bankanın gelir gider sonuçlarına göre belirlerler. Genellikle klasik bankalar fon ihtiyacı olan kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tasarruf sahiplerinden önceden belirledikleri bir faiz oranı karşılığında para toplayarak faaliyetlerini sürdürür. Katılım bankaları ise fon sahipleriyle önceden belli bir getiri anlaşması yapmadan işlemlerini gerçekleştirirler. Katılım bankalarını diğer bankalardan ayıran başlıca özelliklerden biri de bu tür bankalarda nakit kredi sisteminin olmamasıdır. Ödemeyi, kredi kullanan müşterinin işletmesi için ihtiyaç duyduğu malı satan satıcıya fatura karşılığında öderler.[24]

Faizsiz bankacılık ilk kez 1963 yılında Mısır'da yaranan bu bankacılık türü yarandığı tarihten günümüze kadar uzun bir yol kat etmiş ve bugün dünyada bankacılık işlemlerine ait birçok işlemleri gerçekleştirmektedir. İslam Kalkınma Bankası ilk kez 1975 yılında kurulmuştur. Bazı İslam devletleri gibi Türkiye de bu bankanın en büyük ve kurucu ortaklarından biridir. Ticari bankalardan farklı olarak halktan mevduat toplamdan, ortakların koyduğu sermaye ve sermaye artışlarından kendine kaynak sağlanıyor. 2001 küresel krizinde katılım bankaları dönemi minimum zararla atlatırken, batan ticari bankaların ekonomiye yükü 50 Milyar Dolar civarında olmuştur.

---

[23]Tezer Öçal, Ömer Faruk Çolak, **Para Bankası**, Ankara, Gazi Kitabevi, 1997, s.44.
[24]Yazıcı, ss.49-50

1.5.2.5. Uluslararası Bankalar.

Finansal alanın en önemli kısmını oluşturan bankacılık sektörünün uluslararası alanda daha geniş boyut göstermesi 1950'ci yıllardan başlamıştır. Uluslararası ekonomik işlemlerde uluslararası bankalar önemli role sahiptir. Bu bankalar, uluslararası ticareti finanse etmekte, uluslararası işletmelerin karşılıklı işlemlerini gerçekleştirmek gibi işlemleri üstlenmektedirler. Globalleşmenin etkisiyle çok uluslu şirketlerin işlem hacimleri arttıkça uluslararası bankalara olan ihtiyaç da artmaktadır.[25]

Uluslararası bankaların merkez ofisleri genellikle dünya finansal piyasasının merkez kentleri olan Londra, Tokyo, New York, Paris ve Hong Kong gibi çok gelişmiş merkezlerde yerleşiyor. Bu uluslararası finansal merkezlerin başlıca görevleri, yerli yatırımcı ve kullanıcılarla, yabancı yatırımcı ve kullanıcılar arasındaki fon transferi ve diğer işlemleri gerçekleştirmektir.

1.5.2.6. Kıyı (Off-Shore) Bankacılığı.

Ekonomik alanda kıyı bankacılığı, ülke sınırlarından kenarda topladığı fonları ülke dışında fon ihtiyacı olanlara transfer etmeyi amaçlayan veya off-shore bankacılığı olarak tanımlanan bir bankacılık türüdür.

20'nci yüzyılın ikinci yarısında, Euro piyasaların gelişimiyle paralel olarak kıyı bankacılığı da ortaya çıkmıştır. Kıyı bankacılığı ülke dışından gerçek ve tüzel kişilerden toplanan fonları yeniden ülke dışında fon ihtiyacı olanlara kanalize eden ve her türlü yasa ve vergi yükümlülüklerinden kenarda kalan, mevduat sahiplerine yüksek getiri sağlayan bir bankacılık türüdür. Genellikle bu tür bankalar, denetimin ve vergilendirme sisteminin çok aşağı düzeyde olduğu yerlerde kurulur ve uluslararası alanda kendini ispatlamış şirketlere ve uluslararası girişimcilere hizmet vermektedir.

Gerçekleştirdikleri işlemlerin hacmine göre dünyada en önemli off-shore merkezleri Uzak Doğu'da Hong-Kong ile Singapur, Pasifik'te Cayman Adaları ve Bahamalardır. Kıyı bankacılık türündebirçokyasal düzenlemeler olmadığından dolayı

[25] Takan ve Boyacıoğlu, ss.69-84

mevduat sahipleri ve yatırımcılar yatırımları karşılığında yüksek getiri elde ediyorlar.[26]

Kıyı bankaları belirlenmiş amaçlara hizmet eden fonların transferini gerçekleştirerek, uluslararası bankacılık faaliyetlerinde, yabancıların kendileri arasındaki limitsiz para kanalize etmek gücüne sahiptirler.[27]

Dolayısıyla yatırımcılarvergi yükümlülüklerinden kurtulmak için off-shore bankacılık sisteminden yararlanıyorlar. Bu zaman kendisi için yüksek getiri elde etmesine rağmen, ülkesinin vergi sistemine herhangi bir katkıda bulunmadığı için finansal açıdan ülkesinezarar vermiş olur.

1.5.3. Büyüklüklerine Göre Banklar.

Gerçekleştirdikleri işlemlerinin hacmine, aktif büyüklüklerine ve diğer çeşitli işlemlerine göre bankalar birkaç sınıfa bölünür. Bankalarda bu kavramı incelenirken, bankanın faaliyetlerinden dolayı bilançosundan farklı kalemler ele alınmalıdır. Bankalarda görülen işlemlerin hacminin belirlenmesinde istihdam edilen personel sayısı, sosyolojik göstergelerden, iş hacmi tutarı ya da öz sermaye göstergelerinden yararlanılır.

Orta ve küçük ölçeklibankalarla büyük bankalar arasındaki en önemli farklılık, bu sınıfa ait olan bankaların kişilerle ve bankalarla doğrudan ilişkilerinin olmasıdır.[28]

---

[26]Akdiş, s.105.

[27] Ali CİMAT ve Mahir TAŞ, **Türkiye'de ve Dünya'da Kıyı Bankacılığı Uygulamaları ve Vergi Cennetleri Üzerine Bir Değerlendirme,** Mevzuat Dergisi, Ağustos 2004, sayı.80, http://www.mevzuatdergisi.com/ (16 Nisan 2013), ss.1-80.

[28]İlker PARASIZ, **Finansal Kurumlar ve Piyasalar**, Birinci Basım, Ankara,Ezgi Yayınevi, 2007, (Kurumlar ve Piyasalar), s.197.

1.5.3.1. Holding Bankacılığı.

Bu bankacılık türü basit olarak, birden fazla bankaya sahip olması ya da kontrolü altına olması anlamına gelmektedir.Genellikle gelişmiş ülkelerde daha geniş yayılmış bir bankacılık modelidir.

1.5.3.2. Perakende ve Toptancı Bankacılık.

Perakende bankacılık adından bilindiği gibi her köşe başında bir şube esasına dayanır. Daha geniş yayılmış perakende bankalar işlem tutarı küçük, orta ve büyük ölçülüolan işletmelerin kredi talepleri karşılamaktadır. Gördükleri işlemlerden dolayı finansal alanda Perakende bankacılık; mevduat bankacılığı, ticaret bankacılığı ve ticari bankacılık olarak da adlandırılmaktadır.[29]

Perakende bankalarla kıyasladığımızda daha az şubeye sahip olan toptancı bankalar genellikle, işlemlerini büyük finansal merkezlerde sürdürmektedirler.

Diğer bankacılık türleri gibi toptancı bankacılık, fon ihtiyacını karşılamak için krediler verdiği büyük işletmelerin olası risklerinin belirlenmesinde ve kredi kullanımında işletmelere danışmanlık hizmetleri sunuyorlar.

Perakende bankacılık, personel sayısı ve şube sayısı az olan bir bankacılık türü de adlandırılabilir.[30]

[29] Parasız, Kurumlar ve Piyasalar, s.204.

[30] Parasız, Kurumlar ve Piyasalar, s.205.

1.6. BANKACILIK VE FİNANSAL SİSTEMDE PERFORMANS TANIMI VE ÖNEMİ.

Performans günlük hayatımızda çok sık karşılaştığımız bir kavramdır. Genel olarak en az harcamayla en yüksek satış ve gelir elde etmeyi karşısına hedef koyan bir yöntemdir.[31]

Başka bir ifadeyle özetlersek performans, planlanmış hedefe ulaşma derecesini gösterir. Literatür incelendiğinde, performansla ilgili farklı araştırmacılar tarafından farklı yaklaşımlar olmasına rağmen, genelde tüm bu tanımlar birbirine yakın anlamlar taşıdığı görülmektedir.

Türkçe sözlük anlamı başarı, verim gücü olan performans kavramının kökeni İngilizcede "performance" sözcüğüne dayanmaktadır.[32]

Başka bir sözlük anlamı ise, hedefe ulaşma, yerine yetirme anlamına gelmektedir. Başka bir tanımla performans, işletmeler için birey grup, toplum veya nitel açılardan ulaşma derecesinin bir ölçüsü olup ve genel anlamda sonuç ve hedefe ulaşma başarısını belirleyen bir kavram olarak ifade edilebilir.[33]

Performans belli bir zaman kesiğinde bir çalışanın kendisine verilen görevin ve sorumlulukları başarıyla yerine getirip getirmeme gücünü belirliyor. İşletmenin belirlediği hedeflere ulaşmasında en büyük pay sahibi personel gücüdür. Bu nedenle personel gücünün yüksek performans sergilemesi, her bir işletme sahibinin başlıca amacıdır. Kısacası performans, bir personelin ona verilen süre içerisinde iş yapma gücünü gösterir.

---

[31] Zuhal AKAL, **İşletmelerde Performans Ölçümü ve Denetimi Çok Yönlü Performans Göstergeleri**, Ankara, 1992, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, N: 473, s.1.

[32] Nizamettin BAYYURT, İşletmelerde Performans Değerlendirmenin Önemi ve Performans Göstergeleri Arasındaki İlişkiler**, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, 2007, Sayı.53, s.578.

[3333] Ali ELEREN, Mustafa SOBA, **İşletmelerde Çok Boyutlu Performans Ölçümü ve Uşak Deri Sektöründe Bir Uygulama**, Uluslararası Davraz Kongresi, Isparta, 2009, s.5.

1.6.1. Performans Yönetiminin Tanımı ve Önemi.

Performans yönetimi sisteminin yardımıyla işletme sahipleri, önceden belirledikleri hedeflere ulaşma sonuçlarını ve belirlenmiş standartlara uygun davranışlar belirlenir. Elde edilen sonuçlara göre işletme personelinin kariyer, ücret artımı, eğitim ve kendini geliştirme gibi yöntemlere ne derecede ihtiyaç olup olmadığını tespit edilir. İşletmelerin gelecek yıllardaki planlamalarına ve stratejilerine doğru nasıl bir grafik çizdiği, performans yönetiminin yardımıyla belirlenmektedir. Arttan rekabetten dolayı değeri her geçen gün daha da yükselen bu yöntemin diğer bir özelliği de ulaşılacak hedeflere doğru işletme sahiplerinin, yönetim kurulunun, ihracattan, satışlardansorumlu kişilerin nasıl bir performans sergiledikleri performans yönteminin yardımıyla belirlenir.

İşletmenin başarılı bir performans sergilemesinde, belirlenmiş hedeflere ulaşmasında insan kaynaklarının rolü oldukça önemlidir.[34]

Performans yönetiminin başarılı olması için gerekenlerden biri de işletmenin stratejisine ulaşmasında pay sahibi olan çalışanların belirlenip onların işleri karşılığında ödüllendirilmesidir.[35]

1.6.2. Performans Ölçümünün Önemi ve Nedenleri.

Performans ölçümünün yardımıyla, firmanın performans düzeyinin belirlenmesi, firmanın faaliyetini normal şekilde sürdürmesi, verimliliği ve ekonomikliği gibi ilkelerin ne düzeyde olduğu belirlenir. Bu yöntem tespit edilmiş sorunların zamanında belirlenip iyileştirmesi için gerekli önlemlerin alınmasını sağlayan bir yaklaşımdır.

Rekabetin her geçen gün arttığı pazar koşullarında, işletmelerin varlığını uzun süre ayakta tuta bilmeleri için amacını ve görevini yerine getirmesinden dolayı içsel kaynaklarını verimli kullanma açısından performans ölçümü çok büyük öneme

---

[34] Eser ÇELİK, **Yönetsel Performans Değerlendirmesi ve Bir Örnek Uygulama**, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Universitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, 1999, s.1.

[35] Canan ERGİN, **İnsan Kaynakları Yönetimi, Psikolojik Bir Yaklaşım İş ve Yönetim Serisi**, Academy plus Yayınevi 2002, Ankara, http://www.pandora.com.tr/urun/insan-kaynaklari-yonetimi-psikolojik-bir-yaklasim/86846, s.136.

sahiptir. Firmaların, belirledikleri hedeflere ulaşmaları için giderlerini ve ihraç ettiği malların maliyetini minimize etmeli, karı arttırmak için yeni teknolojilere uyum sağlamalı ve planlama sürecinin uyumlu bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir.

Performans ölçümü şirketinhedef düzeyini ve performans yönetim sürecinin bir alt süreci olduğu belirtilmektedir.[36]

Bir işletmenin başarısı ve sürekliliği onun gösterdiği performansa bağlıdır.[37]

İyi planlanmış bir performans ölçümleme sisteminin ister yönetici, çalışan ve genel anlamda işletme ve toplum açısından yararları bulunmaktadır.[38]

Performans ölçümünün işletmeler açısından yapılmasının nedenlerini aşağıdaki gibi özetleye biliriz.[39]

- ✓ Hedeflerin ne ölçüde başardığını belirlemek
- ✓ Performans ölçümlenmesi, yöneticiye işi ve işi yapan kişi hakkında detaylı ve gerekli bilginin verilmesi
- ✓ Sürekli gelişim sürecini gözlemlemek ve denetlemek
- ✓ Gelişmiş teknolojiye uyum sağlayan
- ✓ Mal ve hizmetlerden minimum harcamalarla maksimum getir sağlamaki
- ✓ Yapılmakta olan işlerin ne derecede doğru olarak yapılıp yapılmadığını gözden geçirmek.

1.6.3. Bankacılık Sektöründe Performans Değerleme Yöntemleri

Ülkeler arasındaki ticaretin ve hizmetlerin hacminin her geçen gün yükseldiği bir dönemde finansal sistemin baş aktörleri olan bankaların önemi yükselmektedir. Bankacılık sektöründe yaşanan ufak bir gelişme, karşılıklı bir şekilde finansal sistemin tüm alanlarını kapsamaktadır. Bankaların fon transferiyle aracılık

---

[36] ELEREN ve SOBA, ss.4-5.

[37] Simme Douwe FLAPPER, L.FORTUİN ve P.P.M.STOOP, Towards Consistent Performance Management Systems, **International Journal of Operations and Production Management**, Vol.16, Nu.7, (1996), s.27.

[38] İsmet BARUTÇUGİL, **Performans Yönetimi**, İstanbul, Kariyer Yayıncılık, Eğitim Yayınları, 2002, s.181.

[39]Cem Suat ARAL, **Performans Ölçümü**, Ankara, T.C. Sayıştay Bakanlığı, Araştırma, İnceleme, Çeviri Dizisi, 2002, s.2.

yapmaları, üstlendikleri işlemlerden dolayı karmaşık bir yapıya ve fonksiyonlara sahip olmaları, onların riskli bir yapıya sahip olmaları anlamına gelmektedir.

Finansal sistemde ve ekonomik alanda önemli role sahip olan bankaların performanslarının çok dikkatli bir şekilde ölçülmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

Finansal Performans:İşletmenin önceden belirlediği yüksek getiri, sermaye yeterliliği ve aktif kalitesi gibi finansal hedeflere hangi düzeyde ulaştığı finansal performans yönteminin yardımıyla belirlenir.

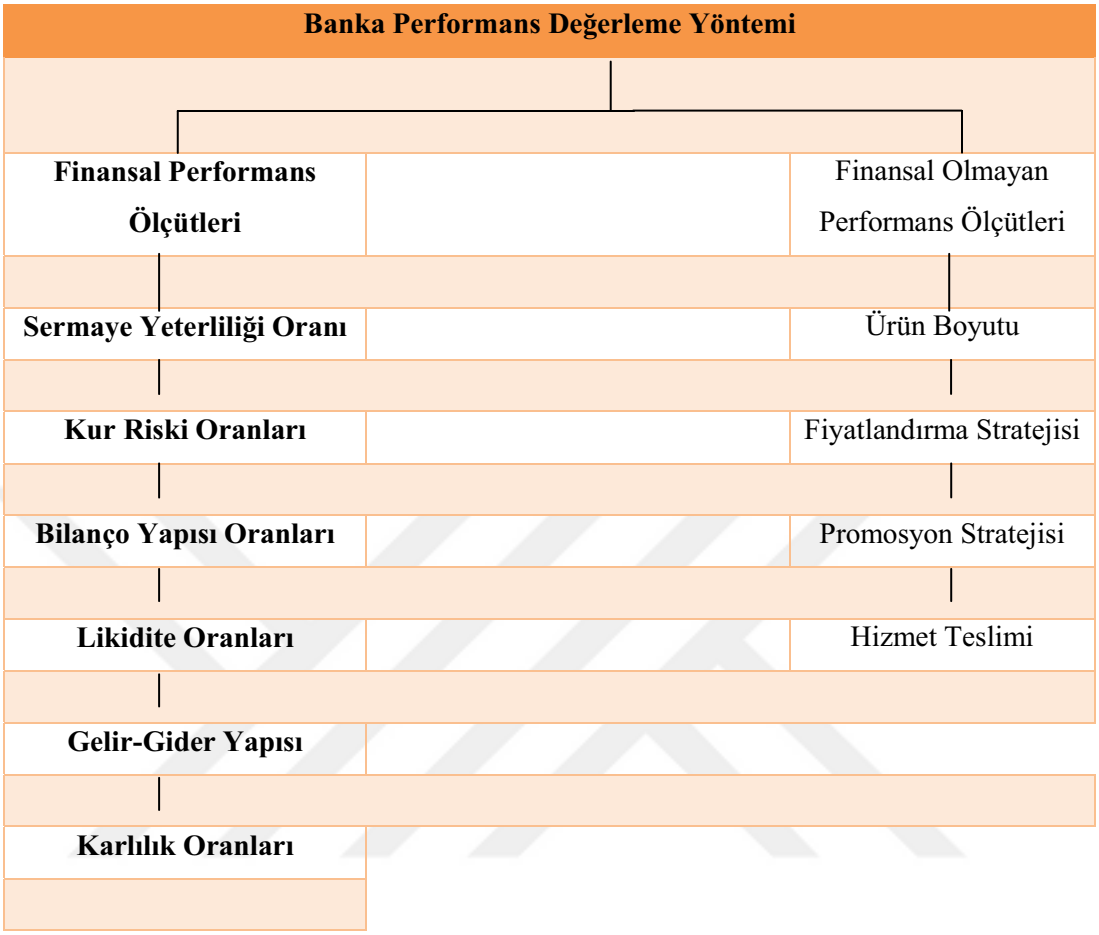
Finansal Olmayan Performans:İşletmenin hizmet kalitesi, ürün kalitesi, yönetim kalitesi ve müşteri memnunluğu gibi yaklaşımların seviyesi finansal olmayan performansın yardımıyla tespit edilir.

Son dönemler işletmeler bulundukları sektörlerde başarılı olmaları için çok çeşitli ürün ve hizmet sunuyorlar

Günümüzde artık işletmeler finansal ve finansal olmayan performans ölçümlerinin her ikisini de kullanmaktadır.[40]Bankaların finansal performansınınve önceden belirlenmiş hedeflere ulaşmasının belirlenmesinde kullanılan en önemli finansal ölçütler hakkında geniş bilgi verilmiştir. Buna göre bankaların performansının değerlendirilmesinde bu iki yöntem arasındaki benzer ve farklı yönler aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

[40] ÜNAL H. Özden **Türkiye'deki Mevduat Bankalarının Finansal Performansları Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri ile Analiz**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2009, ss.39-40.

Şekil 2: Banka Performans Değerlendirme Sisteminin Yapısı

1.6.3.1. Oran Analizi

İşletmelerin finansal tablolarında iki veya daha çok grubun oranlanarak analiz edilmesine elde edilen sonuçların kendi sektörüyle beraber diğer alanlardan olan işletmelerin sonuçlarıyla karşılaştırılmasına dayanan bir yöntemdir. Başka bir deyimle, finansal tablolarda kullanılan iki değişken arasındaki ilişkinin basit matematiksel göstergesidir.[41]

Oran analizini kullanarak işletmenin genel durumunu, yönetim kalitesini belirlemek oluyor. Oran analizinin yardımıyla, bankanın verilerini kullanarak gelecek performansına ait planlamalar yapıla bilir.

[41] Niyazi BERK, **Finansal Yönetim**, İstanbul: Türkmen Kitapevi, 5.baskı, İstanbul, 2000, s.36.

Oran analizlerinin yardımıyla bankanın likidite durumu, sermaye yeterliliği ve aktif kalitesinin seviyesini ve bilançoda yer alan kalemler arasında olan ilişkiyi belirlemek oluyor.[42]

Gerektiğinden fazla oran hesaplamasının yapılması, bilançoda yer alan kalemler arasındaki ilişkinin anlaşılmasını zorlaştırıyor.[43] Oranlar, bankaların sadece geçmiş ve cari finansal durumunu değerlendirmekle beraber, planlama ve denetim gibi işlemleri yerine getirmede de kullanılmaktadır.

1) Likidite Oranları
2) Finansal Yapı Oranları
3) Verimlilik Oranları
4) Kârlılık Oranları

Likidite Oranları: Likidite oranının yardımıyla işletmenin çalışma sermayesini ve kısa vadeli borç yükümlülüklerinin ödemesinde bir sıkıntı olup olmadığını belirlemek mümkündür.

Likidite oranının bulmak için, dönen varlıklardan stokların düşürülerek kısa vadeli borçlara bölmek gerekiyor. Aşağıdaki oran analizlerinin yardımıyla işletmenindönen varlıklarının kısa vadeli borç yükümlülüklerini yerine getirebilmedüzeyini belirlemek mümkündür. Likidite oranını üstün kılan diğer bir bu oranın bulunmasından önce dönen varlıklardan stokların düşürülmesidir. Likidite oranına bazen asit-test oranı olarak da adlandırılır.

Likidite Oranı = (Dönen Varlıklar- Stoklar) / Kısa Vadeli Borçlar

Likidite oranının 1 olması kabul edilir ve varlıklarına dokunmadan kısa vadeli borç yükümlülüğünü yerine getire bilmesi arz edilir.

Cari Oran: Cari oranın bulunması için, dönen varlıkları kısa vadeli borçlara bölmek gerekiyor. Kısa vadeli borçların ödeme gücü bu oranın yardımıyla bulunur. Bazı

[42] Nejat AKINCI ve Necmettin ERDOĞAN, **Finansal Tablolar Analizi,** 4.b, İzmir, Barış Yayınları, 1995, s.258.

[43] Öztin AKGÜÇ, Banka Yönetimi ve Performans Analizi,1.b İstanbul, Arayış Basım ve Yayıncılık, 2007, s.101.

literatürlerdeişletme sermayesi oranı olarak da denilen bu oranın yardımıyla işletmenin dönen varlıklarının kısa vadeli yükümlülüklerini hangi düzeyinde karşıladığı belirlenir.

Cari Oran = Dönen Varlıklar / Kısa Vadeli Borçlar

Cari oran sektörden sektöre farklılık gösterse de genellikle 2 olması kabul edilir. Bazı sermaye piyasasının tam olarak gelişmediği ülkelerde cari oranın 1.5 olması arz edilir. Dönen varlıklar toplamından kısa vadeli borçların düşürülmesiyle net işletme sermayesinin miktarıbelirlenir.

Net İşletme Sermayesi = Dönen Varlıklar- Kısa Vadeli Borçlar

Nakit Oran: Bu oran işletmenin hazır değerlerinin kısa vadeli yükümlüklerinin ne kadarını karşıladığını gösterir.

Nakit oran = (Hazır Değerler + Menkul Kıymetler) / Kısa vadeli Yabancı Kaynaklar

Nakit oran farklı sektörlerde farklılıklar gösterse de genellikle 0.20 ve üzerinde olması arz edilir. Nakit oranının gerekenden fazla olması, işletmenin karlılığını etkileyen en önemli faktörlerden biridir.

Finansal Yapı Oranı: İşletmenin uzun vadeli borç yükümlülüklerini yerine getirmekte bir zorunluk yaşayıp yaşamadığını belirlenmek için bu orandan geniş şekilde yararlanılır.

Verimlilik Oranı: Faaliyet oranları veya verimlik oranları, işletmenin sahip olduğu ve faaliyetlerini gerçekleştirmede kullandığı iktisadi kıymetlerin işletme tarafından ne ölçüde etkin kullanıldığını tespit etmek amacıyla kullanılır. Bu oranlar satışlar ile çeşitli aktif kalemler arasında uygun bir denge ve ilişki bulunduğunu gösteriyor.

Karlılık Oranı: Karlılık oranları işletmenin faaliyet sonucunda ortaya çıkan karın yeterli olup olmadığını belirleyen oranlardır. İşletmenin nasıl yönetildiğini belirleyen en önemli yöntemlerden biri de karlılık oranıdır.

Karlılık oranını kullanarak alınmış olan sonuçlarla işletmenin yönetim kalitesinin performansını belirlemek oluyor. İşletme sahipler ve yatırımcılar hedefleri doğrultusunda hareket edip etmediklerini öğrenmek için bu yöntemi kullanıyorlar. Karlılık oranları değerlendirilirken aynı sektör içindeki diğer işletmelerin karlılık oranlarının yanı sıra, işletme bütçelerinde hedeflenen karlılık oranları ve ekonominin genel durumu da değerlendirme yapılırken göz önünde bulundurulmalıdır.

İKİNCİ BÖLÜM
SSCB DÖNEMİNDE VE SONRASINDA AZERBAYCAN BANKACILIK SİSTEMİ VE TARİHİ

2.1. AZERBAYCAN BANKACILIK SİSTEMİNİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

XVIII yüzyılın ortalarından başlayarak, yaşanan sanayi devrimi ve teknolojideki gelişimler, petrol olgusunu ortaya çıkarmıştır. Azerbaycan'ın başkenti Baküo dönemde dünya petrol ihracının yarısına sahip olan Rusya İmparatorluğu'nun, bu alanda en önemli kentlerinden biri olmuştur.Petrol üretiminin ülke ekonomisine sağladığı gelişimlerden dolayı birçokyabancı iş adamları Azerbaycan'ınçeşitli finansal ve ekonomik alanlarınaönemli miktarda sermaye yatırımlarıgerçekleştirmeye başladı. Azerbaycan'da ilk bankanın kuruluşu da bu döneme denk gelmektedir. 1918 yılından 1920 yılına kadar yaklaşık iki yıllık bağımsızlık döneminde ülke ekonomisinin gelişimi bakımından önemli kararlar almıştır.Daha sonra 70 senelik Sovyetler işgalinin ardından 18 Kasım 1991 tarihinde Azerbaycan Cumhuriyeti bağımsızlığını yeniden ilan etmiştir. Serbest piyasa ekonomisine geçiş süreci de bu tarihten başlamaktadır.[44]

Azerbaycan bağımsızlığını tekrar kazındıktan hemen sonra hızlı bir şekilde serbest piyasa ekonomisine geçidi sağlamak için bazı idari düzenlemeler başlatmasına rağmen, Sovyetlerden yeni ayrıldığı için eskiye dayanan bazı kuruluşlar varlıklarını yeni sistemde de sürdürmüştür.

2.1.1. SSCB Döneminde Azerbaycan Bankacılık Sektörünün Tarihi.

Azerbaycan bankacılık sektörünün tarihi XVIII yüzyılın II yarısına uzanmaktadır.Azerbaycan'da maliye kredi sisteminin temelinin koyulması1874 yılına denk geliyor. Tekrar bağımsızlığını kazandığı 1991 yılına kadar ülke ekonomisi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) aldığı kararlar doğrultusunda hareket etmiştir.

[44] Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası, **Yıllık Bülten**, Bakü, 2003, ss.2-3.

Bankalar ve finansal kurumlarla ilgili kararlar Devlet Plan Komitesinin (Gosplan) Moskova'da bulunan ofisinden verilmekteydi.[45]

Merkezi planlı ekonomilerin bankacılık ve finansal kurumlarla ilgili uygulamaları, devlete ve devlet kuruluşlarına kredi vermekten öte bir anlam taşımamıştır. Azerbaycan'da finansal kurumların hızlı gelişmesinde, düşük maliyetli kredilere olan talebin artması esas gösteriliyor. Azerbaycan finans sistemi iki yönde gelişim göstermiştir.[46]

- Ticari bankaların Azerbaycan'da şube açmaları, karşılıklı kredi kurumlarının ve lombardlarının(rehin karşılığı kredileri) kurulması,
- Mali kurumların(Gosbank, Hazine gibi) Azerbaycan'da şube açmaları.

O dönemde bankalarda en çok rastlanan işlem, teminat karşılığı (rehin karşılığı kredileri) kredilerin verilmesi olmuştur. Bu tür kredilerin artması ekonominin hızlı gelişimini de beraberinde getirmiştir.[47]

Bağımsızlığın kazanılmasında çok büyük bir pay sahibi olan o dönemin Cumhurbaşkanı olan M.E.RESULZADE 5 Mayıs 1919 yılında Azerbaycan Parlamentosu'nda para basımına ilişkin bilgi vermiştir. 16 Eylül 1919'da Maliye Bakanlığı, "Azerbaycan Merkez Bankası Hakkında Kanun"düzenlemesini hazırlayarak parlamentoya sunmuş veparlamento tarafından onaylanmıştır.

30 Eylül 1919 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın resmi açılışı olmuştur.[48]

1 Aralık 1919'daAzerbaycanMerkez Bankası'nın toplam bilanço tutarı 653 milyon Manat, 1 Mayıs 1920'de ise 1 milyar 345 milyon Manata kadar yükselmiştir. 9 Kasım 1919'da Gence 'de Azerbaycan Merkez Bankasının ilk şubesi açılmıştır.[49]

---

[45] Eldar İSMAYILOV, **Azerbaycan Tarihi,**Bakü, Öğretmen Kitapevi, 2001, (Tarih), ss.345-350.

[46] Zöhrab İSMAYILOV, **Azerbaycan'da Para-Kredi Politikalarının Tarihsel Gelişimi**, Bakü, Azerbaycan Devlet İktisad Universitesi Yayınları, 1997, (Tarihsel Gelişim), s.6.

[47] Elşad ALİYEV **Azerbaycanda Bankacılık Sektörunun Gelişimi, Sorunları ve Önerileri**, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Universitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.s.48.

[48]Z.İSMAYILOV, Tarihsel Gelişim, s.7.

[49] Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası, **Yıllık Rapor**, Bakü, 1997,s.14

28 Nisan 1920'de Azerbaycan'ın Kızıl Ordu tarafından işgaliyle bağımsızlığı sona erdi. O dönem Rusya ordusu tarafından ülkenin tüm para rezervleri talan edildi ve ülkedeki tüm altın, gümüş ve diğer değerli eşyalar ordu tarafından Rusya'nın farklı noktalarına götürüldü. Ayrıca 212 milyon Manat değerinde kıymetli eşyalar İngilizler tarafından ülke dışına kaçırıldı.[50]

Yirmi üç aylık aradan sonra Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bağımsızlık dönemi tamamen sona ermiş ve SSCB'ye bağlıbir ülke olarak Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti olarak ilan edilmiştir. Böylece Azerbaycan yeni bir döneme girmiş oldu. 1920'de bankalar hakkında bazı kanunların yürürlüğe girmesiyle ülkenin bankacılık sektörü bağımsızlığını yitirmiştir. Ülkede olan bankalar Azerbaycan Halk Bankası adı altında birleşmiş ve faaliyetlerini yeniden SSCB banka düzenlemeleri çerçevesinde sürdürmüştür.[51]

Bankaların millileştirilmesi ve kapatılması aşağıdaki şekilde gerçekleştirilmiştir.[52]

- ✓ Kapatılan ve millileştirilen bankaların yönetici ve işçileri geçici olarak görevlerinde bırakıldı ve onlardan tüm finansal bilgilerin (aktif, pasif, hesap işlemleri 14 Aralık 1917, 1 Ocak 1918, 1 Ocak 1919, 1 Ocak 1920 ve 28 Nisan 1920 bilançoları)toparlanması istendi,
- ✓ Tüm bankalar AHB'nin şubeleri ilan edildi ve bu şubeler dört şube şekilde birleştirildi.

1986'da Gorbaçov'un iktidara gelmesiyle SSCB yeni bir döneme girmiştir.SSCB'nin dağılmasının başlıca nedeni olarak Gorbaçov'un Yeniden Yapılanma reformu gösteriliyor.1987-1988 yıllarında SSCB'nin kredi sisteminde ilk ciddi reform olmuştur. Reformlar aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir.

---

[50]Tebriz ALİYEV, Azer İ SKENDEROV, **Azerbaycan'da Banka Marketinqinin Oluşturulması**, Bakü,2001, s.27.

51Azerbaycan Merkez Bankasının Tarihi, **Yıllık Rapor**, http://www.cbar.az/pages/about-us/history/ (14 Mayıs 2015)

[52]E.İSMAYILOV, Tarih, ss.348-350.

- ✓ Gosbank'da yaşanan yeniden yapılandırma
- ✓ Uzmanlık bankalarının kurulması
- ✓ Özel ve Ticari bankaların kurulması
- ✓ Reform sonucu ülkede beş devlet(kamu) bankası kurulmuştur.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde SSCB Gosbank'ın şubesi konumunda bir Azerbaycan Cumhuriyeti Gosbank'ı,Promstroibank'ın şubesi konumunda Sanayi Yatırım Bankası, SSCB Sberbank'ın şubesi konumunda olan Emanet Bankası(Tasarruf Bankası), Agroprombank'ın şubesi konumunda Tarım bankası ve Vneskehenombank'ın şubesi olan Beynelhalk Bank (Uluslararası Banka) faaliyetebaşlamıştır.

Birçokyabancı şirket ve banka işlemlerini bu banka aracılığıyla gerçekleştiriyordu.[53]Bu şubelere fonlar merkezi plana göre dağıtılmış, bu bankalar da merkezi planın kredi ve hesaplarını uygulamıştır.

Azerbaycan'da ticari bankalar 1991 yılında SSCB Gosbank'ının izin vermesiyle faaliyet göstermeye başladılar. Başlıca hedefleri özel sektöre ve sanayiye krediler transfer etmek olan bu bankalar,devlet kuruluşları tarafından kurulmuştur. Ticari bankalar merkez bankasından aldığı kaynaklar hesabına kredi işlemlerini gerçekleştire biliyordu.

Bu bankaların toplam kredi tutarı, 1991 yılında,0,2 milyar Ruble' den, 1,1 milyar Ruble' ye kadar önemli bir miktarda artış sergilemiştir. Bu alanda faaliyetlerini sürdüren bankalardan gerçekleştirdikleri işlemlerin hacmine göre öne çıkan bankalar Az bank ve İlk bank bankaları olmuştur.

Dövizli işlem yapma yetkisi de bu iki bankaya verilmiştir.[54] Azerbaycan'ın dış ödemeleri ve diğer ülkelerden alacakları paralarEski Sovyet sisteminde olan "şubeler arası karşılıklı hesaplaşma" sistemiyle gerçekleştiriliyordu. SSCB ile olan ödeme emirleri Moskova'daki merkezi kurum kanalıyla işlem görürken bu usulde, kuruluşlar arası ödemeler ise banka ödeme emirleriyle ödeniyordu.Sonuç olarak, o dönemde, diğer SSCB ülkelerinde olduğu gibi, para piyasası, sermaye piyasası ve

---

[53]Zair GARDAŞOV, **Piyasa Ekonomisi Açısından Azerbaycan Cumhuriyeti Finans Sisteminin Değerlendirilmesi**, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Universitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004, s. 88.

[54]IMF, **Economic Review**, (May 1992),s.29.

serbest piyasa sisteminin de yer aldığı finans sektörü Azerbaycan ekonomisinde bulunmuyordu.

2.1.2. SSCBDöneminden Sonra Azerbaycan Bankacılık Sistemi

18 Ekim 1991 yılında Azerbaycan tekrar bağımsızlığını ilan ederek yeni bir döneme başlamış oldu.

Serbest piyasa sistemine geçmek, rekabete devamlı ve modern bir bankacılık sisteminin hukuki yapının oluşturulması amacıyla 1992 yılında "Merkez Bankası ve Bankacılık Faaliyetleri Hakkında Kanun"yürürlüğe girmiştir.[55]Sonradan 10 Haziran ve 14 Haziran 1996'da dönemin Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev tarafından bu kanunlara bazı değişikliler yaptırarak yeni "Merkez Bankası Hakkında Kanun"ve "Bankalar ve Bankacılık Faaliyetleri Hakkında Kanun" nuonaylamıştır. Son değişikliklerden sonra yeni kanunlarla eski kanunlar arasındaki bazı önemli değişiklikler aşağıdaki gibi yapılmıştır.[56]

- Merkez Bankası'nın sorumluluğunun direkt olarak Azerbaycan Cumhurbaşkanı'na bağlanması
- Merkez Bankasına söz konusu herhangi bir müdahale olursa hemen Azerbaycan Cumhurbaşkanı'na bildirilmesi,
- Yönetim Kurulu Üyeleri sayısının 9'dan 7'ye indirilmesi
- Merkez Bankasının kuruluş sermaye tutarının minimum 15 Milyar Manat olması,
- Yabancı bankaların toplam sermaye tutarı, yerli bankaların toplam sermaye tutarının %30'unu aşamaması

Bankacılık sektörünün gelişmesi bakımından bu kanun ve düzenlemelerle sonraki yıllarda (1997,1998, 2001, 2002, 2004, 2007, 2009, 2010 ve 2014) bazı değişiklikler yapılmıştır.1998 yılından başlayarak, bankaların olası risklere karşı daha dayanıklı olmaları için, faaliyetlerini sürdüren bankalar için sermaye tutarı 800

[55]Hasan SELÇUK, **Azerbaycan'da Bankacılık, Yeni Yüzyılda Azerbaycan'ın Sosyo-Ekonomik Yapısı** içinde (43-70), İstanbul: Tasam Yayınları, 2004, s.50.

[56]SELÇUK, s.51.

bin dolar, yeni kurulacak olan bankaların için ise 1 milyon 250 bin dolar sermaye tutarıbelirlenmiştir 2000 yılında bankacılık sisteminin daha modern ve güçlü bir şekilde çalışmaları için faaliyetlerini sürdüren bankaların asgari sermayeleri 2 milyon dolara, yeni kurulacak bankaların asgari sermayeleri ise 5 milyon dolara yükseltilmiştir.

2002 yılında faaliyette bulunan bankaların kuruluş sermayesi 2,5 milyon dolara, 2003 yılında ise bankaların sermaye tutarı 2,5 milyon dolardan3 milyon dolara yükseltilmiştir. Yukarıda belirtiğimiz değişikliklerin temel amacı, ülkenin bankacılık sektörünün dayanıklı olması ve olası risklerde mevduat sahiplerinin paralarının geri ödenmesi gibi faktörler olmuştur. Bu değişiklikler o dönem için sermaye tutarı az olan bankalar için bazı sorunları da beraberinde getirmiştirMerkez bankasının son kanunlara edilmiş değişikliklerinden sonra bazı ticari bankaların birleşmesi sonucu, faaliyet gösteren bankaların sayında bir azalma olmuştur.

Bankaların kredi portföyleri, gördükleri işlemlerin hacmi ve mevduat portföyü büyüdükçesermayetutarında olan değişiklikler devam etmiş, 2007 yılında 10 milyon Manat olarak belirlenmiştir.[57]

"Banka ve Bankalar Hakkında Kanun'a yapılmış en son değişikliğe göre bankaların öz sermaye tutarı10 milyon manattan50 milyon manata yükseltilmiştir.[58]

2.2. AZERBAYCAN BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN YAPISI

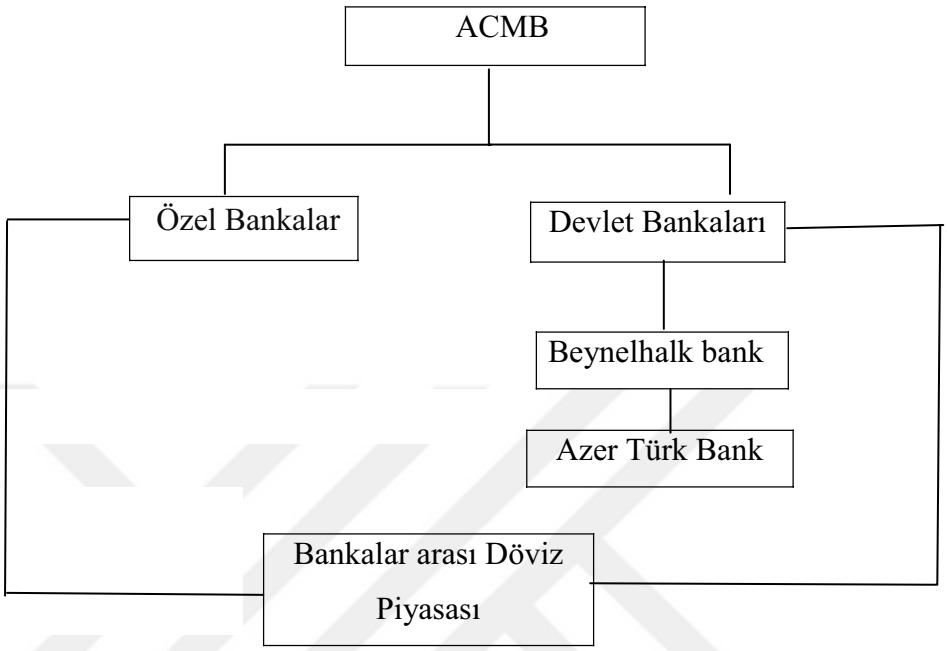
Bağımsızlık kazandıktan sonra bazı yasal düzenlemelerin devreye girmesiyle merkezi planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçen Azerbaycan'da, tek banka sisteminden iki kesimli banka sistemine geçilmiştir. Azerbaycan'da 1992 yılında Kanunların yürürlüğe girmesiyle birlikte iki kesimli banka sistemine geçilmiş olan piyasada dört ayrı devlet bankası ve özel ticari bankalar kendi yerlerini almaya başlamışlardır. Milli Bank (Merkez Bankası), Agrar-Sanayi (Tarım-Sanayi) Bankası, Sanayi-İnvestisya(Sanayi-Yatırım) Bankası, Emanet Bank (Tasarruf Bankası) ve

[57]Osman Nuri ARAS, **Azerbaycan'da Bankacılık Sektörü ve Gelişim Seyri,** Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Eylül-Ekim 2005.

[58]Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası, **Bankalar ve Banka Faaliyetleri Hakkında Kanun**, 2.Madde, 2014, s.4.

Beynalhalk Bank(Uluslararası Banka) devlet bankaları kurulmuşlardır. O dönemde ticari bankaların faaliyetleri serbest bırakılmıştır.

Şekil 3: Azerbaycan Bankacılık Sektörünün Yapısı

Kaynak: www.cbar.az(09.03.2015)

1 Ocak 1994 tarihinden başlayarak Azerbaycan Cumhuriyetinin kendi milli parası olan Manat' tek geçerli para olarak piyasaya sunulmuştur. Birçok düzenlemelere rağmen bu sektörde yaşanan bazı sorunlar nedeniyle döviz piyasalarındaki gelişmeleri yakından takip edebilmek için 13 Ağustos 1993 yılında "Bakü Bankalar Arası Döviz Borsası"kurulmasına rağmen tam olarak faaliyete kuruluşundan 2 yıl sonra, 1995 yılındabaşlamıştır. Azerbaycanlı yetkilileri, halkın refahının yükseltilmesi için bütçe dışında yer alan bazı sosyal güvenlik içeren çeşitli fonlar kurmuşlardır. Yapılan çalışmaların sonucunda 1991 yılında Azerbaycan Emeklilik Fonu ve Sosyal Sigortalar Fonu kurulmuştur. 31Aralık 2014tarihli Merkez Bankasının verilerine göreAzerbaycan'da 45 banka faaliyet göstermektedir. Bunlardan 2'i kamu, 20'i yerli sermayeli, 23'ü ise yabancı ve yerli sermayeli bankalardır.[59]

[59]ACMB, **Bankaların Sermaye Yapıları Hakkında Kanun, Madde 2, 2015**, Bakü, s.8.

2.2.1.Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası

Her bir ülkenin finans sektöründe Merkez Bankasının çok önemli rolü vardır.Ait olduğu ülkenin bankacılık sektörünün para ve kredi politikalarının işlenip hazırlanmasında, bankaların faaliyetlerini kusursuz ve aralıksız sürdürmeleri için bazı kanun ve yasaların hazırlanmasında merkez bankasının rolü büyüktür.

Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası, 400 Milyon Ruble sermaye ile kurulan ve sermayesinin tamamı devlete ait olan tüzel kişiliktir. İlk kurulduğunda SSCB dönemindeki Tarım Sanayi Bankası ile Endüstriyel Bankası olarak kurulmuştur.Bu iki bankanın aktif ve pasifleri 1 Ocak 1992 yılında Merkez Bankasına devredilmekle faaliyete başlamıştır. Kanun hazırlanırken bir sıra, ABD, İskoçya, Fransa, Avusturya, Türkiye, Almanya ve Rusya gibi gelişmiş ülkelerin hukuki standartları incelenmiş ve Azerbaycan Merkez bankasının hukuki yapının yaratılmasında bu bilgilerden yararlanılmıştır. Yeni kanun genellikle Rusya Merkez Bankası hakkında kanunlardan bazı bölümlerin çıkartılıp, Azeri diline çevrilmesiyle yapılmıştır.

Azerbaycan Merkez Bankasının hukuki alt yapıRusçadan çevrilmesine rağmen bu iki banka arasında bazı farklılıklar vardır.Azerbaycan Merkez Bankası Cumhurbaşkanına yetki verirken Rusya Merkez Bankası ise parlamentoya rapor verir.[60]

1996 yılında sermaye yeterliliği 15 milyar manat olan ACMB, daha sonra bu rakamı 10 milyon yeni Azerbaycan manatına kadar yükselmiştir. Merkez Bankası'nın öz sermaye tutarı 15 Milyar Manat'a, daha sonra 10 Milyon AZN(Yeni Azerbaycan Manatı) çıkarılmıştır.[61]

18 Mart 2009 tarihli "Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Anayasasına İlaveler ve Değişiklikler Hakkında" Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Referandum Belgesinin yürürlüğe girmesiyle "Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Bankasının ismi değiştirilerek "Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası" olmuştur. Farklı ülkelerde merkez bankalarının kendine ait bazı özellikleri vardır. Örneğin, Amerika Birleşik

---

[61] ACMB, www.cbar.az, (26 Eylül 2011)

Devletleri'nde Federal Rezerv Sistemi (merkez bankası) Guvernörler Şurası tarafından yönetilmektedir.Yöneticiler şurasının üyeleri 14 yıl içinde Devlet Başkanı tarafından belirlenir ve Senatör tarafından onaylanır. Onların içerisinde 4 yıl süresince başkan seçilmektedir. Hazırda Federal Rezerv Sisteminde 12 federal banka faaliyet göstermektedir.[62]

ACMB 7 kişiden oluşan bir İdare Heyeti (Yönetim kurulu) tarafından yönetilir. Yönetim kurulu, başkan, dört yardımcısı ve dışarıdan iki kişiden oluşur. Yönetim kurulu üyelerini Cumhurbaşkanı'nın önerisi ile Azerbaycan Parlamentosu tarafından beş yıllığına seçilir.[63]

1860-1870 yıllarında altın ve diğer kıymetlilerin rehin olarak alınması karşılığında ihtiyaç sahiplerine verilen kredilerin faiz oranları yıllık 36%, -60% civarında gerçekleşmekteydi.[64]

Devletin finansal sisteminin düzenlenmesi ve para politikasının istikrarlı bir şekilde yürütülmesi Merkez Bankasının başlıca sorumluluklarındandır. Kar elde etmek Merkez Bankasının amacı değildir. ACMB'nin üstlendiği bazı görevler aşağıdakilerdir.[65]

- ✓ Devletin milli para politikasını yürütmek,
- ✓ Enflasyon ve ekonomik durumu her zaman kontrol altında tutmak,
- ✓ Milli paranın iç ve dış değerini korumak amacıyla gereken önlemleri almak,
- ✓ Mevduatların vade sürelerini ve bunların yürürlük zamanlarını, belirlemek.

Bu işlemleriyle beraber Merkez Bankası,ülkenin para rezervlerinin yaratılmasına ve ülkenin dış borçlanma kuruluşlarıyla ilişkilerinin kurulmasına ilişkin geniş bir plan hazırlayarak devlete ve parlamentoya sunuyor.Merkez bankasının diğer önemli fonksiyonları milli paranın döviz kurları karşısında değer

---

[62] TAĞIYEV Kemal,**Maliye, Pul Tedavülü ve Kredi,** Nasir Neşriyatı, Bakü, 1999, s.218

[63]Zahid Farruh MEMMEDOV, **Bank Faaliyetleri** , Azer Neşriyyat, Bakü, 2011, (Bank Faaliyetleri), s.216.

[64] Gahir MİKAYILOV, **Azerbaycan Bankacılık Sektöründe Türkiye Sermayeli Bankaların Faaliyetleri, Pazar Payları ve Performansları**, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi)**,** İstanbulUniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s.14.

[65]MEMMEDOV, s.219.

kaybetmesinin karşısını almak ve döviz kurlarının istikrarının kontrol edilmesi gibi işlemlerdir.İlk olarak 1993 yılında Manat Ruble ile beraber işlem görmeye başlamıştır. O dönemde belirlenen resmi döviz kurları Moskova'dakiİnterbank'ın çapraz kurlarına göre belirlenmiştir. Piyasada işlem gören kur ise Beynelhalk Bank ve diğer piyasada işlem gören bankalar tarafından belirlenmiştir.Merkez Bankasının tüm giderlerini kendi gelirlerinden karşılaması için tüm vergilerden tuhaf tutulmuştur.

Merkez Bankası, devletin diğer dünya devletlerinin finans ve kredi kurumlarıyla karşılıklı şekilde ilişkilerinde ve işlemlerinde aracılık rolünü oynuyor.[66]

Merkez bankası, devletin döviz eşitlenmesini, bankaların ve kredi kurumlarının denetimini ve onların faaliyetlerine ilişkin lisansların verilmesini ve devletin para politikasını düzenlemektedir.

Bankaların kendi aralarında anlaşarak faiz konusunda herhangi bir tekel oluşturmaları Bankalar hakkında kanunla yasaklanmıştır. Bankalar mevduat ve kredi faiz oranlarını kendileri belirleyebilmektedirler. Buna rağmen Merkez Bankası ticari bankalara verdiği kredilere uyguladığı faiz oranlarını değiştirme yetkisine sahiptir.[67]

2013 yılı verilerine göre Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankasının para rezervleri 2012 yılına göre 2,46 milyar manat yükselerek (%21) 14.152 milyar manat olmuştur.[68]

Merkez Bankası'nın 1 Ocak 2014 tarihli verilerine göre ülke genelinde bankaların 50 yeni şubesi açılmıştır. Bankacılık sektörünün aktifleri 3.855 milyar manat (%23,3) artarak 20.185 milyar manat, bankaların pasifleri ise %12,6 artarak 16.997 milyar manat olmuştur. Toplam mevduat hacmi 2013 yılına oranla %25 artarak 12.476 milyar manat olmuştur. Toplam mevduat miktarının %51-i yani 6.411 milyar manatı milli para biriminde, 6.065 milyar manatı ise yabancı para birimlerinde olmuştur. Bankalar 2014 yılında toplam 14,49 milyar manat hacminde krediler transfer etmişler. Toplam kredi tutarının%61,4-ü veya 7.913 milyar manatı tüzel kişilere, 5.794 milyar manatı ise diğer kişileri verilmiştir. 2013 yılında toplam

[66]**Financial Times Gazetesi**, (10 Mart 1998)

[67]SELÇUK, s.54.

[68] ACMB, www.cbar.az, (14 Şubat 2013)

bankacılık sektörünün toplam gelirleri 267,57 milyon manat olmuştur. Ayrıca faaliyette bulunan bankalardan 4-ü zararla yılı başa vurmuştur.[69]

2.2.2. Devlet Bankaları.

Bağımsızlığını kazandıktan sonra Azerbaycan, diğer Sovyet ülkelerinde olduğu gibi iki açmalıbankacılık sistemine geçmiştir. Bir tarafta Azerbaycan Merkez Bankası, diğer tarafta ise ticari ve kredi bankaları yer almıştır. Bağımsızlıktan önceki dönemde Azerbaycan'da şubeleri olan, SSCB'de kurulan, Sberbank, Promstroybank, Agroprombank, Vneshekonombank ve Zhilstroybank gibi devlet bankalarının sonradan isimleri değiştirilerek Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bankaları olarak faaliyetlerini sürdürmüşler.[70]

2000 yılında Agroprombank, Sberbank ve Premostroybank birleşerek Birleşik Universal Bank(BUSB) kurulmuş ve 2005 yılında ismi Kapital Bank olarak değiştirilmiştir. 2008 yılında bu banka özelleştirilerek devlet bankası durumundan çıkmış ve günümüzde özel ticari banka olarak faaliyetini sürdürmektedir.

2013 yılına kadar Azerbaycan'da tek devlet bankası "Beynelhalk Bank" olmuş, 2014 yılından ise diğer bir devlet bankası, Azer-Türk Bank bankacılık sisteminde devlet bankası olarak faaliyetini sürdürmektedir.[71]

Azerbaycan Beynelhalk Bankası,10 Ocak 1992 yılına kadar Vneshekonombank'ın bir şubesi olarak faaliyet gösteren Azerbaycan Beynelhalk Bankası bu tarihten sonra bağımsız bir devlet bankası olarak faaliyetini sürdürmüştür.Bu bankanın yeni kurulduğu zamanlarda mevduat toplaması ve kredi vermesi yasaklansa da sonradan, devlet kuruluşlarına döviz kredileri verme yetkisi ve devlete ait bazı işlemleri gerçekleştirme yetkisi verilmiştir. 2015 yılı verilerine göre bankanın aktifleri 9.198 Milyar AZN, Bakü ve diğer bölgelerde toplam 81 şubesi, 752 ATM'si ve Londra, Dubai,Frankfurt, New-York ve Lüksemburg'da birer temsilciliği bulunmaktadır. Beynelhalk Banka'sının ülke dışında Moskova ve Gürcistan'daşubeleri vardır. Sermayesinin %50,20'si Azerbaycan Maliye

---

[69] ACMB,**Yıllık Rapor,** (15 Nisan 2015), s.3.

[70]SELÇUK, s.56.

[71] Azer-Türk Bank, http://www.azerturkbank.az (15 Nisan 2015)

Bakanlığı'na aittir. Beynelhalk Bank gördüğü işlemlerin hacmine göre, Azerbaycan'la beraber, tüm Kafkasya'nınen büyük bankasıdır.[72]

Bankalar arası Döviz Piyasasındagerçekleştirdiği işlemlerin tutarına göre ve aktif faaliyetine göre,birçok yabancı banka işlemlerinin büyük bir kısmını Beynelhalk Bank aracığıyla gerçekleştiriyor. Ayrıca, kuruluşunun ilk yıllarında devletin döviz rezervlerinin muhafazasınıda Azerbaycan Beynalhalk Bankası tarafından yapılmıştır.[73]

Beynelhalk Bank, her geçen gün gelişmekte olan finansal sistemin önemli aracılık işlemlerini gerçekleştiren birçok kuruluşlara, Dünya Bankalar arası Finans Telekomünikasyon Birliğine (SWIFT), Merkezi ve Doğu Avrupa Bankalar Birliğine (BACEE), Dünya Ekonomik Forumuna(WEF) ve Global Gelişmekte olan Şirketler Cemiyeti (GGC) gibi kuruluşlara üyedir.[74]

Azer-Türk Bank: Banka 25 Mayıs 1995 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankasının 234 saylı kararını esas tutarak, T.C Ziraat Bankası A.Ş ve Azerbaycan Aqrar-Sanayi Bankasının Birge ortaklığı ile kurulmuştur. 11 Temmuz 1995 tarihinden işlemlerini gerçekleştirmeye başlamıştır. Banka 2014 yılına kadar ticari banka olarak faaliyetini sürdürmüştür.

2014 yılının sonlarından itibaren banka sermayesinin %75-i Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Emlak Komitesi'ne (Azerbaycan Emlak Meseleleri Devlet Komitesi), %12.37-i Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası'na, %6.55-i AZRE Sigorta Şirketine, %5-i Gala Hayat Sigorta Şirketine ve %1.08-i ise Ziraat Bank İnternational'a devir etmekle, devlet sermayeli banka olarak faaliyetini sürdürmektedir.Azerbaycan'da faaliyetlerini sürdüren birçok Türk şirketleri ve iş adamları işlemlerinin büyük bir kısmını bu banka aracılığıyla gerçekleştiriyorlar.

2015 yılının verilerine görebankanın toplam aktif tutarı294 Milyon AZN, sermaye tutarı ise 50 Milyon AZN olmuştur.Başkent Bakü'yle beraber diğer illerde

---

[72] Azerbaycan Beynelhalk Bankı, http://www.ibar.az/(15 Nisan 2015)

[73] Zahid Ferruh MEMMEDOV, **Türk Cumhuriyetlerinde Bankacılık Sistemi ve Türkiye ile Ticari İlişkilerin Geliştirilmesinde Bankacılığın Önemi**, Türk Dünyası Araştırmaları Dergesi, Sayı.114, 1999, (Bankacılığın Önemi), s.206.

74 Azerbaycan Beynelhalk Bankı,http://www.ibar.az/, (21 Kasım 2015).

de şubeleri olan bu bankanın, 7 şubesi ve 18 ATM'si ile Azerbaycan'ın üçüncü devlet bankasıdır.[75]

Banka Dünya Bankalar arası Finans Telekomünikasyon Birliğine (SWIFT), Merkezi ve doğu Avrupa Bankalar Birliğine (BACEE), ve Dünya Ekonomik Forumuna(WEF) gibi kuruluşlara üyedir. Azer-Türk Bank milli ve yabancı para birimleri ile (USD, EUR, YTL, RUB) para transferleri gerçekleştirebilme, gerçek ve tüzel kişilerden mevduatlar toplamak ve krediler verme yetkisine sahiptir. Bankanın Türkiye, ABD, İngiltere, Almanya ve Rusya bankaları ile yakından ilişkileri vardır.

2.3.3.Özel Bankalar.

Dünya bankacılık sisteminde özel bankaların önemli yeri vardır. Özel banka anlayışı, banka işinin ilk yarandığı tarihten kullanılmaya başlamıştır.

Azerbaycan'da özel bankaların kurulması için "Bankalar ve Bankacılık Faaliyetleri Hakkında Kanun'1992 yılında yürürlüğe girmiştir.[76]

Özel ticari bankaların kuruluşlarının ilk yıllarında karşılaştıkları sorunların giderilmesi için, merkez bankasını tarafından düşük faizli krediler verilmiştir. O dönemde özel ve ticari bankaların sayında bir artış olmuştur. Bunun da sonucu olarak, 1994 yılında ticari banka sayısı 210'a yükselmiştir. Bankaların sayında ki bu hızlı yükselmenin karşını almak için, Merkez bankası tarafındanbankaların faaliyetlerine ilişkin bazı düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Bu düzenlemelerden biri de özel bankalara kullandırılan düşük faizli krediler durdurulmuştur.[77]

Serbest piyasa ekonomisinde işlem yapan bankaların yapması geren tüm işlevler Azerbaycan bankacılık sisteminde dikkate alınmıştır. Faaliyette bulunan özel bankaların yaptığıfonksiyonları aşağıdaki gibi sınıflandıra biliriz.[78]

- ✓ Mevduat toplamak ve kredi vermek
- ✓ Menkul kıymetlerin ve senetlerin alım ve satımı

---

[75]Azer Türk Bank, http://azerturkbank.az/about/inkisaf-tarixi/,(04.04.2015).

[76]Bankalar ve Banka Faaliyetleri Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu,**madde.32**, (30 Eylül 2010 tarihli ilaveyle)

[77]MİKAYILOV, s.32.

[78]MEMMEDOV, Bank Faaliyetleri,ss.290-292.

- ✓ Döviz, kıymetli metal ve eşyaların alım ve satımı
- ✓ Muhabir bankalara kasa hizmeti yapmak
- ✓ Teminat mektupları ve garantilerin verilmesi
- ✓ Devlet Bütçesinin kasası gibi işlemler yapmak
- ✓ Aracılık ve danışmanlık yapmak
- ✓ Para transferleri işlemlerini gerçekleştirmek
- ✓ Bazı işlemler için çeşitli kredi kartlarının verilmesi

ACMB Özelticari bankaların denetim ve gözetimini gerçekleştirme yetkisine sahiptir. Bu işlemler Merkez Bankası'nın ayrıca bir kurumu olan Denetim ve Gözetim Dairesi tarafından gerçekleştiriliyor.Finansal alanda artan rekabetten dolayı, özel bankalar çok çeşitlihizmetler sunmaktadır. Artık rekabetin her geçen gün yükseldiği finansal sitemde ticari bankalar bu duruma ayak uydurmaları için kendi müşterilerine daha çok ve daha yüksek kaliteli hizmetler göstermek istiyor. Bu hizmetleri birkaç büyük gruba bölebiliriz. Bunlar: kredi hizmeti, emanet hizmeti, sigorta hizmeti, yatırım hizmeti ve danışmanlık hizmetleridir.[79]

2.3.4. Azerbaycan'da Türk Bankalar

Bağımsızlığını kazandığı ilk günlerden, Türkiye ile Azerbaycan arasında ekonomik, kültürel vebirçok alanlarda yakın ilişkiler kurulurmuştur.

O dönemde Ermenistan ile Karabağ savaşının da olduğu dönemlerde Türkiye tüm alanlarda Azerbaycan'ı kendine kardeş bilmiş ve iki devlet arasındaki ilişkiler günümüze kadar her geçen gün gelişmektedir. Azerbaycan ile Türkiye arasında ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi konusunda birçok ikili anlaşmalar imzalanmıştır.

Günümüzde Türk şirketleri, telekomünikasyon, finansal kiralama, bankacılık ve sigortacılık, inşaat, basın-yayın, sağlık, eğitim, ulaştırma, imalat sanayisi ve petrol gibi hemen hemen ekonominin tüm alanlarında faaliyet gösteriyorlar. Bu faaliyetlerin bir kısmı küçük ve orta ölçekli işletmeler, bir kısmı ise ferdi girişimciler olarak özel sektörde Azerbaycan ekonomisinde öncü kuruluşlar haline geldi. İki kardeş ülke arasında diğer alanlarda olduğu gibi bankacılık sektöründe de son

[79]MEMMEDOV, Bankacılığın Önemi, s.51.

dönemler büyük gelişmeler olmuştur. Aşağıdaki tabloda Türkiye ile Azerbaycan arasındaki dış ticaret değerlerinin yıllara göre değişimi gösterilmiştir.[80]

Tablo 2: Türkiye-Azerbaycan Dış Ticaret Değerleri (1000 ABD Dolar).

Yıl	İthalat	İhracat
2000	128502.6	104981.0
2001	148167.4	67381.6
2002	156218.7	83396.5
2003	195252.0	107036.0
2004	224967.8	182621.6
2005	313001.6	275959.3
2006	385040.2	388144.8
2007	624692.0	1056323.0
2008	807043.1	626157.2
2009	906941.4	107587.6
2010	771442.4	170893.7
2011	1302443.1	455761.0
2012	1520405.1	600025.1
2013	1463804.9	525985.8
2014	1286641.4	502492.8

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi (http://www.azstat.org/MESearch/details)

Azerbaycan Bağımsızlığını kazandıktan sonra ilk taciri ilişki kurduğu ülke Türkiye olmuştur. Azerbaycan'laErmenistan arasında yaşanan savaşa rağmen iki kardeş ülke arasında ticari işlemler devam ettirilmiş ve 2014 yılında iki ülke arasındaki toplam işlem hacmi 1,2milyar dolardan fazla olmuştur.İki ülke arasındaki ticari ilişkilerin geliştirilmesinde bankacılığın büyük önemi olmuştur.

Azerbaycan'da 1995 yılında Ziraat Bankası'nın ortaklığı ile Azer-Türk Banka kurulmuştur. Daha sonra Baybank, Royalbank, Koçbank, İş Bankası Azerbaycan, Citibank ve Yapı Kredi Bank gibi Türk sermayeli bankalar, Azerbaycan bankacılık

[80] Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi, web sitesi, Erişim: 08.04.2014, http://www.stat.gov.az/

sistemine büyük katkılar sağladı. Bu bankalar doğrudan ve dolayı yollarla serbest piyasa ekonomisine adaptasyonda önemli rol oynadı.Azerbaycan'da faaliyetlerini sürdüren Türk firmaların sayısı konusunda tereddütler bulunmaktadır.

Devlet İstatistik Komitesinin verilerinde 624'ü yüzde 100 Türk sermayeli, 787'si müşterek müessese ve 209'u şube veya temsilcilik olmak üzere 1620 Türk şirketi, resmi kuruluş yaparak tüzel kişilik kazanmışlardır.[81]

2014 yılında Azerbaycan'dafaaliyet gösteren bankalardan 3 tanesi Türk sermayeli bankalardır. Bu bankalar, Azer-Türk Bank, Ziraat Bankve Yapı Kredi Bank Azerbaycan'dır. 2014 yılında Ziraat Bank Azerbaycan'da şube açmak için devletten gerekli evrakları almış vefaaliyete başlamıştır.[82]

2.3.5. Yabancı Bankalar.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Banka ve Bankalar Hakkında Kanun'larına göre yabancı bankaların ülkede şube açması için mutlak suretteMerkez Bankası'nın izni gerekmektedir.Yabancı bankaların faaliyete başlamak için Merkez Bankasının koyduğu şartları yerine getirmeleri gerekmektedir. Bu şartlardan bazıları aşağıda gösterilmiştir.[83]

Yabancı sermaye ile banka kurulmak isteyen yatırımcılardan en az birisi banka sahibi olmalıdır. Yabancı bankaların ve yabancı banka şubelerinin müdür veya yardımcılarından en az biri Azerbaycan vatandaşı olmalıdır.Yabancı sermayeli banka açmak isteyen katılımcılar aşağıdaki gösterilen belgeleri Merkez Bankası'na sunmaları gerekmektedir.İlgili bankanın yetkili kurumunun kuruluş kararı,

- ✓ İlgili bankanın bulunduğu ülkedeki banka gözetimi yapan kurumunun uygunluk belgesi,
- ✓ Banka kuracak yabancı kişiler hakkında yetkili bankanın teminatı,
- ✓ İlgili bankanın tüzüğü,
- ✓ Azerbaycan' da şube açmak isteyen bankanın son üç yılına ait bilançoları.

---

[81] Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, http://www.stat.gov.az/, (25.03.2015).

[82]ACMB, www.cbar.az , (16 Nisan 2015).

[83]**Bankalar ve Banka Faaliyetleri Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu**: Madde 9**,** 4 Mart 2005, ss.12-19.

Merkez Bankası bu belgeleri araştırarak 30gün içinde aldığı kararı açıklamak zorundadır. 2014 yılı verilerine göre Azerbaycan'da faaliyet gösteren 45 bankadan 22'i yabancı sermayeli bankalardır.

Yabancı bankalar hem ortaklık olarak hem de %100 yabancı sermaye ile faaliyet gösterebilmektedirler. [84] Azerbaycan bankacılık sisteminde işlem yapan yabancı bankaların iştirak limiti MerkezBankası tarafından belirlenmektedir.

Yürürlükte olan Azerbaycan Cumhuriyeti "Banka ve Banka Faaliyetleri Hakkında Kanun'agöre hem Azerbaycan'da banka kurmak isteyenlerin hem de şu anda faaliyette bulunan yabancı bankaların sermayesi, tüm bankaların sermayesinin %30'unu aşamaz. Yerli bankaların sermaye yeterlilikleri 2013 yılına kadar çok az olduğundan, yabancı bankalar da sektöre düşük sermaye ile gire biliyorlardı.

2013 yılından bankaların sermaye yeterliliği 10 Milyon Azn'den, 50 Milyon Azn'e yükseltildi. 2015 yılında yürürlüğe giren kanunlara göre banka, bir kişiye (özel ve tüzel) sermayesinin %10'den fazla kredi veremez ve topladığı mevduat ise sermayesinin %200'nü aşamaz.[85]

2.4. AZERBAYCAN BANKALARARASI DÖVİZ PİYASASI

Azerbaycan'da döviz piyasaları 1993 yılından faaliyet göstermeye başlamıştır. Gerçekleştirilen döviz işlemleri, Bakü Bankalar arası Döviz Borsasının yardımıyla işlem görüyordu.

BakübBankalar arası Döviz Borsası 1994 yılında faaliyete başlamıştır. [86] Borsada bankalar, Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın belirlediği kur üzerinden alış ve satış işlemlerini gerçekleştirmektedirler. Bu borsada kur ve satış miktarı tamamen Merkez Bankası'nın kontrolündedir.

Son dönemde yaşanan devalüasyondan dolayı kur ve satış miktarı Merkez Bankasıyla beraber Devlet Petrol Fonu tarafından gerçekleştiriliyor.Borsada işlem yapan yabancı bankalar bu işlemlerini Beynelhalk Bank aracılığı ile yapmak zorundadırlar.

---

[84]ARAS, s.4.

[85]SELCUK, s.58.

[86]MEMMEDOV, **Bank Faaliyetleri**, s.541.

Bankalar spot veya forward döviz işlemlerini, Serbest Bankalar arası Döviz Piyasası ve Bankalararası Döviz Piyasası gibi piyasalarda gerçekleştirebilirler.[87]

2.5. AZERBAYCAN BANKALAR BİRLİĞİ (ABB)

Azerbaycan Cumhuriyeti bağımsızlığını tekrar kazandıktan sonra ekonomik ve finansal alanda gerçekleştirilen en önemli gelişmelerden biri de özel bankalar tarafından kurulan Azerbaycan Bankalar Birliğidir. Bankalar birliği ülkede faaliyet gösteren bankaların yöneticilerini bir araya toplayarak onlar arasında ilişkilerin kurulmasında aracı rolünü oynuyor. Azerbaycan Bankalar Birliği, ACMB tarafından uygulanan para politikasının düzenlenmesinde ve yürütülmesinde aktif rol almaktadır.[88]

Bankalarla ilgili bazı düzenlemelerin görüşülmesini sağlamak için ABB, düzenli olarak Parlamentoyagereken kanunların müzakeresini için kendi görüş ve tekliflerini sunmaktadır. Azerbaycan Bankalar Birliğinin diğer bir önemli faaliyeti de kredi kurumlarının uzman ve yöneticilerinin finansal eğitimlerinin geliştirilmesi amacıyla düzenli olarak seminerlerin verilmesidir. Bu nedenle ABB, Avrupa Birliği'nin Technical Aid the Commonwealth of İndependent States (TACİS) programı çerçevesinde 1999 yılında Azerbaycan Banka Eğitim Merkezininoluşturulmasını tamamlamıştır.

2.6. BANKA OLMAYAN KREDİ ORGANİZASYONLARI (NON-BANK ORGANİZATİON)

Banka olmayan kredi organizasyonu (BOKO), Merkez Bankası'nın kanunları esasında çalışan tüzel kişilerden kurulmuş bir organizasyondur.[89]Bu organizasyonlar bankalar gibi mevduat toplayamazlar. Sadece krediler verir, bazı küçük hacimli işlemler yaparlar. Azerbaycan bankacılık sisteminde BOKO'nun çok önemli yeri vardır. Genellikle, müşterilerine küçük hacimli krediler veren bu organizasyonlar

---

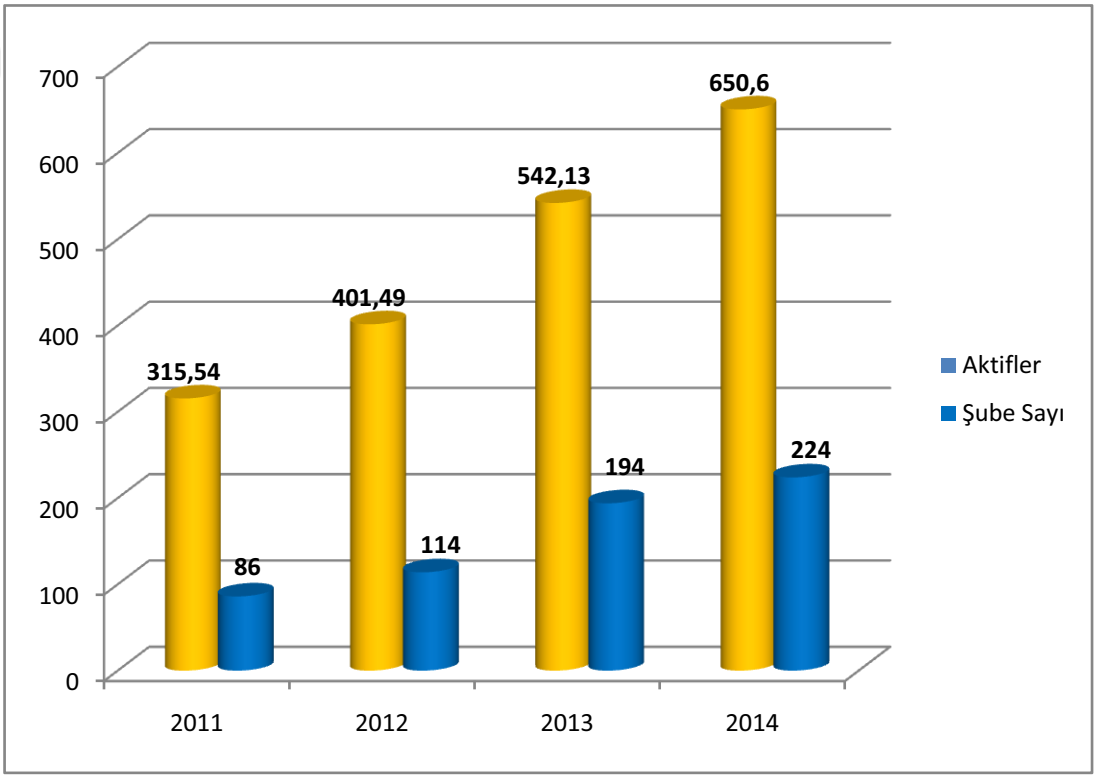
[87] SELCUK, s.52.

[88] Azerbaycan Bankalar Birliği, http://aba.az/, (14 Şubat 2015)

[89]**Bankalar ve Banka Faaliyetleri Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu**,Birinci bölüm**,** ss.1-2.

illerde daha geniş işlemler görmektedir. BOKO'lar beraber Azerbaycan finans sisteminde bazı kredi kuruluşları da faaliyete başlamıştır. Bu kredi kuruluşları genellikle gerçek kişiler tarafından kurulur. Bu kredi kuruluşları faaliyete başlamaları için Merkez Bankasından bazı evraklar almak zorundadır. 2014 yılının verilerine göre Azerbaycan'da toplam 157 Bank Olmayan Kredi Organizasyonu var. Bu organizasyonların toplam aktifleri 650.6 Milyon manattır. Ülke genelinde toplam 224 şubesi ile faaliyetlerini sürdürmektedir.[90]BOKO'ların sermayeleri genellikle yabancı sermayelerden oluşmaktadır.

Şekil 4: BOKO'nın Yıllara Göre Aktiflerinin Toplam Tutarı ve Şube Sayı.

Kaynak: ACMB. (http://www.cbar.az/assets/3609/Bulleten-2015_mart.pdf)

Finca, TBC, AzerCredit, Embafinans, Merkuri ve Azinvest Azerbaycan'nın en büyük kredi organizasyonlarıdır. Şekilde Bank Olmayan Kredi Organizasyonlarının (BOKO) yıllara göre aktiflerinin toplam tutarı ve şube sayısı hakkında bilgi verilmiştir.

[90] ACMB,**Yıllık Rapor,**http://www.cbar.az, (Şubat 2015).

Bankalar sundukları çeşitli hizmetlerden dolayı (mevduat toplama, bazı işletmelere kasa hizmeti sunmak, para transferi)banka olmayan kredi kuruluşlarına oranla getirileri daha yüksektir. Bu sebepten bankalar daha düşük faizle krediler vere biliyor. Ancak, kredi organizasyonlarında mevduat toplama, kasa hizmetleri, para transferi ve kredi kartları gibi işlemleri gerçekleştirme özelliğine sahip olmadıklarından dolayı, getirileri sadece faiz getirileridir. Bu nedenle, kredi organizasyonları, banklara oranla daha yüksek faizle krediler veriyor. Azerbaycan'da olan en büyük kredi organizasyonları ABD ve Rusya sermayeli organizasyonlardır. Bankalar gibi kredi organizasyonları da Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın kanunları esasında işlemlerini gerçekleştiriyor.

2.7.AZERBAYCAN BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Serbest piyasa ekonomisine geçen ülke finansal sistemi, bankacılık sektörünün yeni olmasından dolayı, bankalar üzerinde güçlü bir kontrol ve denetim olmamaktaydı. Bankacılık sektöründe hukuki boşluklulardan yararlanan birçok, tek şubeli, küçük sermayeli ve bankacılık konusunda deneyimi olmayan kuruluşlar hızla çoğalmayabaşlamıştır.

1995 yılında 3 milyon nüfusa sahip Bakü'de 190 ayrı ve tek şubeli banka faaliyet göstermiştir. Banka Faaliyetleri Hakkında Kanun'a edilen değişiklikler sonucunda banka sermayesinin arttırılması ve bankacılık sektörünün etkin bir şekilde denetlenmesi, bankaların sayında azalmalara neden olmuştur. Bankacılık sektörünün gelişimi açısından son dönemlerde birçok düzenlemeler yapılmasına rağmen, çek-senet sistemi, ipotek-rehin, icra-satış yükümlülükleri, teminat hukuku gibi bazı sorunlar günümüzde de yaşanmaktadır.

Ayrıca bankacılık kesiminin içinde bulunduğu sorunlardan biri de banka açmanın sağlam esaslara dayanmamış olması ve mevcut esasların uygulanmamış olmasıdır. Aşağıdaki tabloda bankaların sayındaki azalım açık şekilde gösterilmiştir.

Tablo3: Azerbaycan'da Faaliyette Bulunan Bankalar.

Yıllar	Kamu	Yerli	Yabancı	Toplam
1994	4	195	11	210
1995	4	165	11	180
1996	4	119	13	136
1997	4	82	13	99
1998	4	63	12	79
1999	4	53	13	70
2000	4	41	16	61
2001	2	35	16	53
2002	2	29	15	46
2003	2	27	17	46
2004	2	27	15	44
2005	2	24	18	44
2006	2	22	20	44
2007	2	23	21	46
2008	1	22	23	46
2009	1	22	23	46
2010	1	22	22	45
2011	1	20	23	44
2012	1	20	22	43
2013	1	20	22	43
2014	2	20	23	45

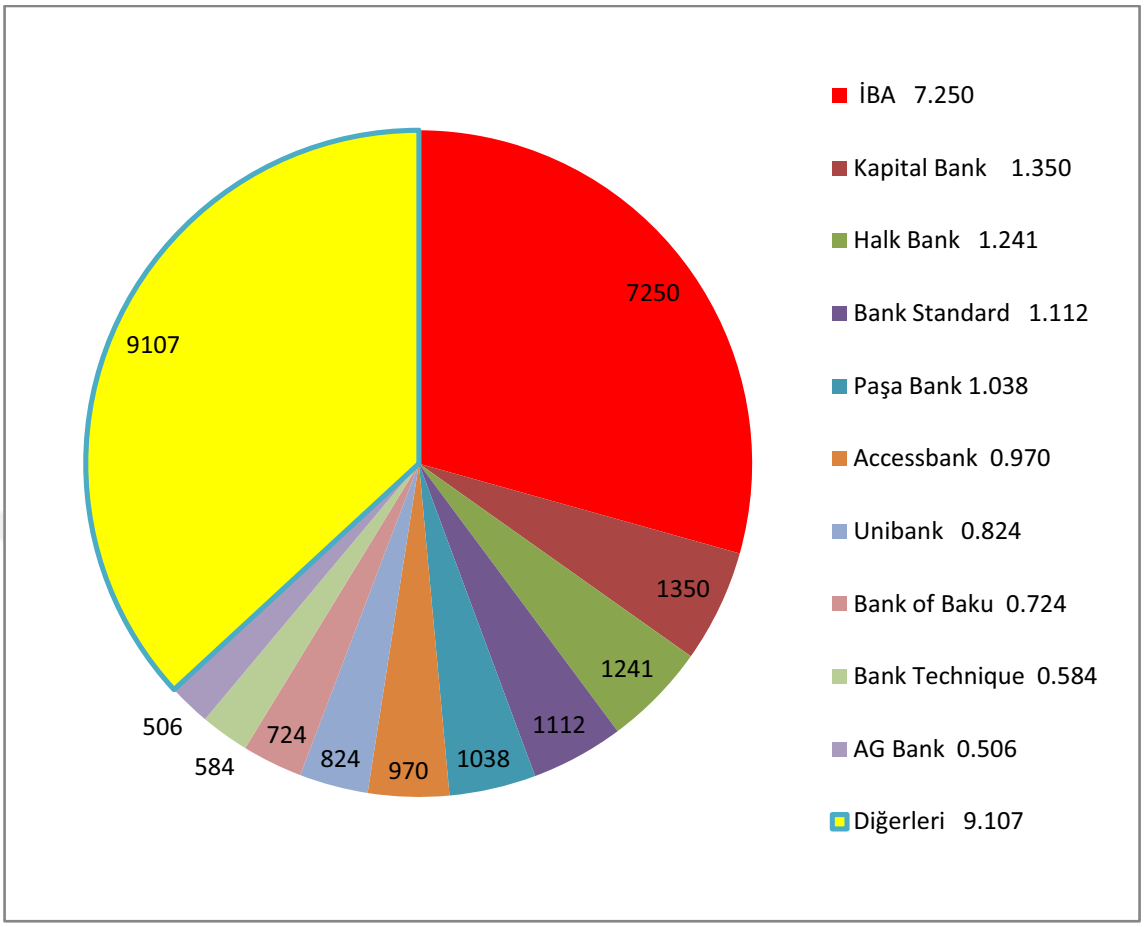
Kaynak: ACMB, İstatistik Bültenwww.cbar.az, (2015 Şubat)

Yürürlüğe giren bazı düzenlemelerden sonra ülke genelinde banka sayılarında düşüş olmasına rağmen, ekonominin finansal hizmetlere olan talebin karşılanması ve bankacılık sektöründe her geçen gün artan rekabetten dolayı banka şubelerinin sayında hızlı artış olmuştur. 2010 yılında bankaların şube sayı 644 olurken, 2014 yılında bu rakam 752 olmuştur.[91]

Banka şubeleri, genellikle Bakü dışındaki bölgelerde açılmaktaydı.Aşağıdaki Tabloda bankaların aktiflerinin toplam hacmine göre sıralaması verilmiştir. Bankaların karşısındaki rakamlar bankaların toplam aktiflerini yansıtmaktadır.

[91]ACMB, **Yıllık Rapor**, 2014, s.20.

Şekil 5: Aktiflerinin Hacmine Göre Bankaların Sıralaması (milyar manat).

Kaynak: Banco.az haber sitesi http://banco.az/az/news/aktivlerin-hecmine-gore-en-boyuk-banklar(18.10.2014).

Aktiflerin toplam tutarı 24.7 milyar manat olmuştur. Toplam aktiflerin %34,8-i yani 8.6 milyar manatı Azerbaycan Beynelhalk Bankına ve Kapital Banka aittir. [92] Toplam aktiflerin %29,3-ü ise Azerbaycan'ın tek devlet bankı olan Beynelhalk banka aittir.

[92]ACMB, **Yıllık Rapor**, http://www.cbar.az/,(21.02.2015)

2.7.1 Aktifler

Azerbaycan bankacılık sektörü konsolide aktif kalemlerinin 2010-2014 yıllarında miktarları (Milyon AZN) ve toplam aktiflerdeki paylarının (% olarak) gelişimi aşağıdaki tablodagösterilmiştir.

Tablo 4: Azerbaycan Bankacılık Sektörü Aktiflerinin Gelişimi.

Yıllar	Likit Aktifler		Krediler		Dönük Aktifler		Diğer Aktifler		Toplam Aktifler	
	Milyon (AZN)	%	Milyon (AZN)	%	Milyon (AZN)	%	Milyon (AZN)	%	Milyon (AZN)	%
2010	1996.0	15.0	9099.0	68.4	1070.0	8.1	1125.9	8.5	13290.8	100
2011	2031.6	14.6	9419.5	67.6	1223.7	8.7	1272	9.1	13946.8	100
2012	2144.5	12.9	11377.3	68.8	1600.9	9.7	1407.6	8.5	16530.4	100
2013	1987.9	9.8	15079.7	73.9	1641.6	8.0	1675.9	8.2	20385.1	100
2014	2670	10.9	1780.40	72.3	2146.0	8.69	2010.2	8.14	24706.7	100

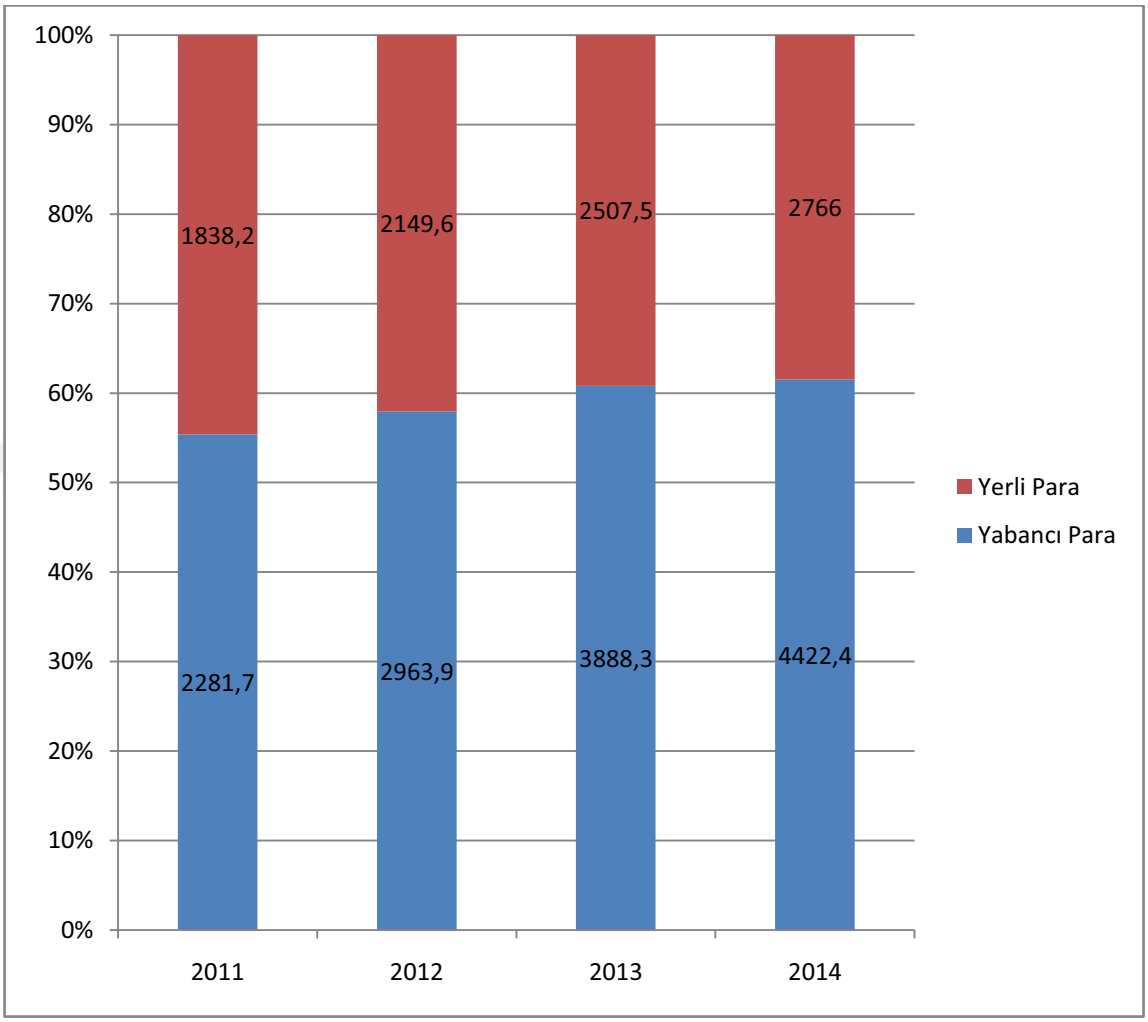
Kaynak: ACMB, İstatistik Bülten, (20.04.2015).

Banka aktiflerinde %22, kredilerde %25 artım olmuştur. Bölgelere transfer edilen kredi tutarında %31, özel sektör kredilerinde %25 artım olmuştur.[93]

Bankalarda olan mevduatların yıllara göre toplam tutarı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Ayrıca toplam bankalara yatırılmış mevduatlar yerli para birimine ve yabancı para birimine göre sınıflandırılmıştır.

[93]Devlet İstatistik Komitesi, http://www.stat.gov.az/ (28.03.2015).

Şekil 6: Bankalarda Olan Toplam Mevduatların Yerli ve Yabancı Para Biriminde Sınıflandırılması (Milyar manat).

Kaynak:ACMB, İstatistik Bülten, www.cbar.az(02.03.2015)

Aktifler içinde en önemli paya sahip olan kredilerin kullandırılma alanlarına göre yapısı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.Tablodan görüldüğü gibi toplam 7 milyar mevduatın 61%-i yerli para biriminde, 39%-u ise yabancı para biriminde bankalara yatırılmıştır.[94]

[94]ACMB, **Yıllık Rapor**, http://www.cbar.az/ (02.03.2015).

Tablo 5: Kredilerin Kullandırılma Alanlarına Göre Dağılımı.

Yıllar	**2010**		**2011**		**2012**		**2013**		**2014**	
	Milyon (AZN)	%	Milyon (AZN)	%	Milyon (AZN)	%	Milyon (AZN)	%	Milyon (AZN)	%
Ticaret ve Hizmet	2206.8	24	2744.4	28	2649.3	22	2219.9	15	2680.7	15
Hanehalkın	2700.8	29	3315.0	34	4316.7	35	6214.7	40	7731.8	44
Enerji ve Doğal Kaynaklar	984.0	11	289.7	2.9	396.7	3.2	288.2	1.9	195.8	1.1
Tarım	441.3	4.8	466.7	4.7	546.2	4.5	733.3	4.8	847.3	4.6
İnşaat	660.6	7.2	875.3	8.9	1270.3	11	2362.6	15	2555.1	14
Sanayi	682.4	7.4	582.9	5.9	1297.6	11	1516.4	9.8	2027.8	11
Ulaşım	454.3	5.0	409.7	4.2	429.1	3.5	506.0	3.3	736.0	4.0

Kaynak: ACMB, İstatistik Bülten, www.cbar.az(01.03.2015).

2.7.2 Pasifler.

Azerbaycan bankacılık sektörünün pasiflerinin 2010-2014 yıllarındaki gelişimi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.[95]

Tablo 6: Azerbaycan Bankacılık Sektörü Pasiflerinin Gelişimi.

Yıl	**Mevduatlar**		**Mevduat Dışı Kaynaklar**		**Diğer Pasifler**		**Öz kaynak**		**Toplam Pasifler**	
	Milyon (AZN)	%	Milyon (AZN)	%	Milyon (AZN)	%	Milyon (AZN)	%	Milyon (AZN)	%
2010	5163.3	38.9	5141.5	38.7	814.9	6.1	2169.1	16.3	13290.8	100
2011	6673.4	47.85	4352.0	31.2	774.1	5.6	2118.5	15.2	13946.8	100
2012	7710.9	46.6	5172.1	31.2	1092.1	6.6	2555.3	15.5	16530.1	100
2013	8879.3	43.5	6811.6	33.4	1305.6	6.4	3388.6	16.6	20385.1	100
2014	10818.8	83.73	8210.0	33.81	1648.9	6.42	4029.00	16.3	24706.7	100

Kaynak:ACMB, İstatistikBülten, www.cbar.az, (Şubat, 2015)

[95] ACMB, www.cbar.az, (21.04.2015)

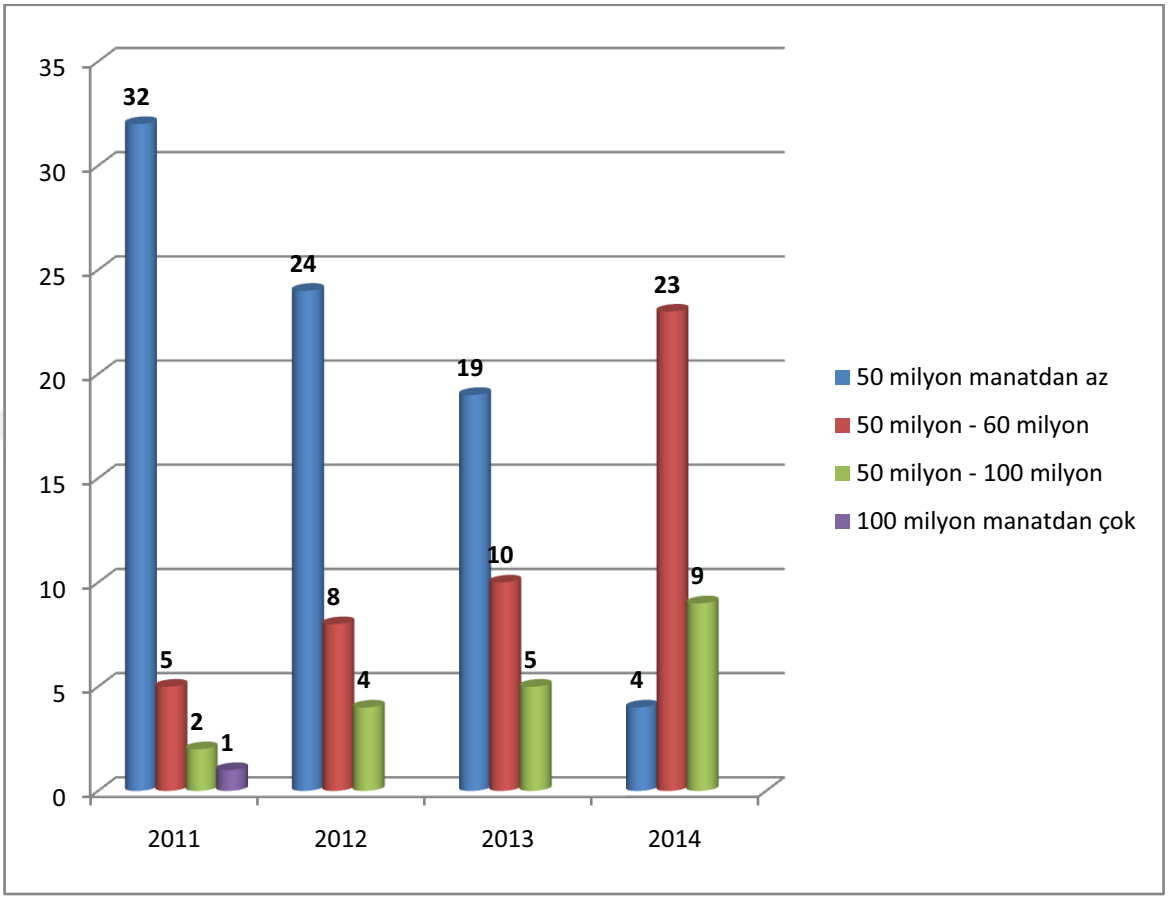
Tablo 7: Azerbaycan'da Faaliyette Bulunan Bankaların Maliye Sonuçları (milyon manat).

Yıl	Gelirle işleyen bankaların sayı	Toplam gelirler	Zararla çalışan bankaların sayı	Toplam zarar	Toplam Gelir, Zarar
2004	28	38.9	14	7.87	31.03
2005	36	45.0	6	2.35	42.66
2006	30	62.08	13	13.00	49.08
2007	40	132.77	5	3.65	129.12
2008	38	192.08	8	7.40	184.68
2009	39	269.57	7	16.59	252.98
2010	32	165.84	13	45.57	120.27
2011	30	163.524	14	-322.512	-158.988
2012	33	195.51	10	-65.5	130.01
2013	39	272.32	4	-4.75	267.57
2014	37	375.33	8	-4.79	370.54

Kaynak: ACMB, http://www.cbar.az/assets/3607/Bulleten-2015_fevral_-_sayt.pdf

Bankacılık sektörünün toplam sermaye tutarının yıllara göre değişimi aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

Şekil 7: Bankaların Toplam Sermaye Tutarının Yıllara Göre Değişimi.

Kaynak: ACMB, İstatistik Bülten, http://www.cbar.az, (01.07.2015).

2.8. AZERBAYCAN EKONOMİSİNİN TEMEL GÖSTERGELERİ

Doğal kaynaklarıyla Kafkasya'nın en zengin ülkesi olan Azerbaycan gelişmekte olan ekonomisiyle de önemli bir ülkedir. Azerbaycan'a ait Hazar denizinden her yıl milyonlarla ton petrol ve doğalgazihraç ediliyor.Ülkenin bu zengin servetleriyle dünyanın sayılı ülkelerinden biridir.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ülke finans sistemi ve ekonomisi tamamen değişmiş ve zamanla yeniden yapılandırma sürecine girmiştir.Siyasi bağımsızlığın kazanılmasının ardından eski Sovyetler Birliği'ndeki işletmelerleekonomik bağlantıların koparılmasının ve ülkenin diğer Sovyet Cumhuriyetlerindeki pazarpayınıkaybetmesinin ardından Sovyetler Birliği döneminde merkezden

sağlanan yardımların da kesilmesiyle birlikte üretimdedüşüşler yaşandı. Ekonomik yapınıneski merkezi planlamaya göre hazırlanması nedeniyle birçok işletmeler üretimini durdurdu veya üretimlerinde daralmaya, bazıları ise birleşmeye gittiler.

SSCB döneminde,Azerbaycan SSCB'nin ayrılmaz bir hissesi olmuştur. Azerbaycan ekonomisi diğer SSCB ülkeleri gibi tek merkez olan Moskova'dan yönetilmekteydi. Azerbaycan ekonomisinin işleyiş prensipleri SSCB'nin ekonomik stratejisi doğrultusunda gerçekleşmekteydi.

1918-1920 yıllarında Azerbaycan ekonomisinde en büyük pay petrol sektörünün payına düşmekteydi. Azerbaycan Cumhuriyetinin 23 ay süren bağımsızlığı döneminde, ekonominin geliştirilmesi amacıyla bazı önemli kararlar alınmış, hukuki yapının işlenme mekanizması hazırlanmıştır. 1919 yılında Azerbaycan Cumhuriyetinin bütçesi 655 milyon manat olmuştur. Bütçe gelirlerinin oluşturulmasında en büyük paypetrol sektörünün payına düşmüştür.

1991 yılında Azerbaycan yeniden bağımsızlığını kazandıktan sonra bir sıra,siyasi, sosyal ve ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Serbest piyasa ekonomisine geçişte, ekonomik siyasi, hukuki bir alt yapının olmaması, teknoloji sisteminin gelişmemesi, Ermenistan'ınişgalci tutumu sonucu toprakların %20'sinin yitirilmesi ve 1 milyondan çok kişinin kendi topraklarından mülteci duruma düşmesi sonucu üretim durma noktasına gelmiş ve ekonomi üzerinde kontrol tamamen ittirilmiştir.

"Asrın Anlaşması" olarak adlanan ve 20 Eylül 1994 yılında dünyanın gelişmiş on petrol şirketiyle Devlet Petrol Şirketi arasında imzalanan petrol ve doğalgaz anlaşması, ülke ekonomisinin gelişiminde büyük paya sahiptir. Özellikle bu anlaşma gereği ihracının büyük bir kısmını petrol ve doğalgaz kaynakları oluşturanAzerbaycan'a para transferleri gerçekleşmiş ve ülkenin petrol ve doğalgaz sektörü yabancı yatırımcıların ilgisini daha da çekmiştir.O dönem Azerbaycan ekonomisinin dönüm noktası olarak bilinmektedir. Azerbaycan ekonomisinin gelişiminin sağlanması amacıyla devlet tarafından bazıplanlamalar hazırlanmıştır. Bunlardan bazı önemli olanlarını aşağıdaki gibi özetleye biliriz.

İllerinGelişimi Devlet Programı: Bu devlet programının hazırlanmasının başlıca amacı ilçelerin ve bazı merkezleringelişimi ve işsizliğin azaltılması olmuştur.Bu programa uygun olarak ülke geneli 10 önemli ekonomiknoktaya ayrılmıştır. Bu

bölgelerde ekonominin geliştirilmesi devletin politikasına uygun olarak gerçekleştirilmektedir.

Yolsuzlukla Mücadele Devlet Programı: Yolsuzluğun tam olarak aradan kaldırılması için Baş Savcılığa dayalı Yolsuzlukla Mücadele Şubesi yaratıldı.2004 yılında hükumet tarafından Yolsuzluğa Karşı Mücadele kapsamlı kararlar yürürlüğe bindirildi. Bütün bu düzenlemelere rağmen devletin bazı kurumlarındahâlen bu konuya ilişkin sorunlar yaşanmaktadır.

Petrol ve Doğalgaz Gelirlerinin Uzun Vadeli Kullanımı Stratejisi: Bilindiği gibi petrol ve doğalgaz kaynakları tükenen varlıklardır. Bazı anlaşmaları esas tutarak 2008 yılından başlayarak petrol ve doğalgaz gelirleri keskin şekilde artmaktadır.Ekonominin dengeli gelişimi ve gelirlerinin verimli bir şekilde kullanılması amacıyla petrol ve doğalgaz gelirlerinin ekonominin diğer petrol dışı alanlarına aktarılması başlıca hedef olarak karşıya koyulmuştur. Cumhurbaşkanı'nın 27 Eylül 2004 tarihli "Petrol ve Doğalgaz Gelirlerinin Uzun Vadeli Kullanımı Stratejisi" kararnamesiyle bu stratejiler kabul edilmiştir.

2.8.1. Milli Gelir

Bağımsızlığın kazanıldığı ilk dönemlerde dış ticarette kısıtlamalar, modern bir vergi politikasının oluşturulamaması ve savaş sonrası ortaya çıkan bazı sorunlar nedeniyle milli gelirin büyüme oranında da ciddi bir düşüş yaşanmıştır. Ayrıca serbest piyasa ekonomisine geçiş döneminde olan Azerbaycan ekonomisinde 1991-1995 yılları arasında %60 bir azalma olmuştur.

1995 yılından başlayarak Azerbaycan HükûmetiUluslararası Para Fonu (İMF) ve Dünya Bankasıyla ekonominin birçokalanında karşılıklı anlaşmalar sağlamıştır. Yapılan bu anlaşmalar sonucu, 1996yılından başlayarak ülke ekonomisinin gelişiminde bir artış görülmektedir[96]

[96] Osman Nuri ARAS ve Elçin SULEYMANOV, **Azerbaycan Ekonomisi**, Şark-Garb Maatbası, Baku, 2010,s.29.

Tablo 8: Azerbaycan GSMH'nin Durumu (2004-2014).

Yıllar	Petrol ve Doğalgaz Sektörü	Petrol Dışı Sektör	Vergi	Toplam GSMH Milyon manat	Kişi başına GSMH Manat	Ekonomik Büyüme (önceki yıla göre)
2004	2672.0	5242.5	615.7	8530.2	1042	110.2
2005	5520.9	6055.1	946.5	12522.5	1513.9	126.4
2006	10091.8	7630.0	1024.4	18746.2	2241.1	134.5
2007	15914.2	10576.1	1870.2	28360.5	3351.8	125.0
2008	22251.3	15197.3	2688.6	40137.2	4439.9	110.8
2009	16065.5	16726.0	2810.0	35601.5	3917.3	109.3
2010	20409.5	19179.0	2876.5	42465.0	4653.3	105.0
2011	25829.9	23196.1	3056.0	52082.0	5716.4	100.1
2012	24487.3	26864.4	3392.0	54743.7	5927.7	102.2
2013	23778.1	30525.9	3878.0	58182.0	6218.6	105.8
2014	21619.0	33038.3	4320.5	58977.8	6223.2	102.8

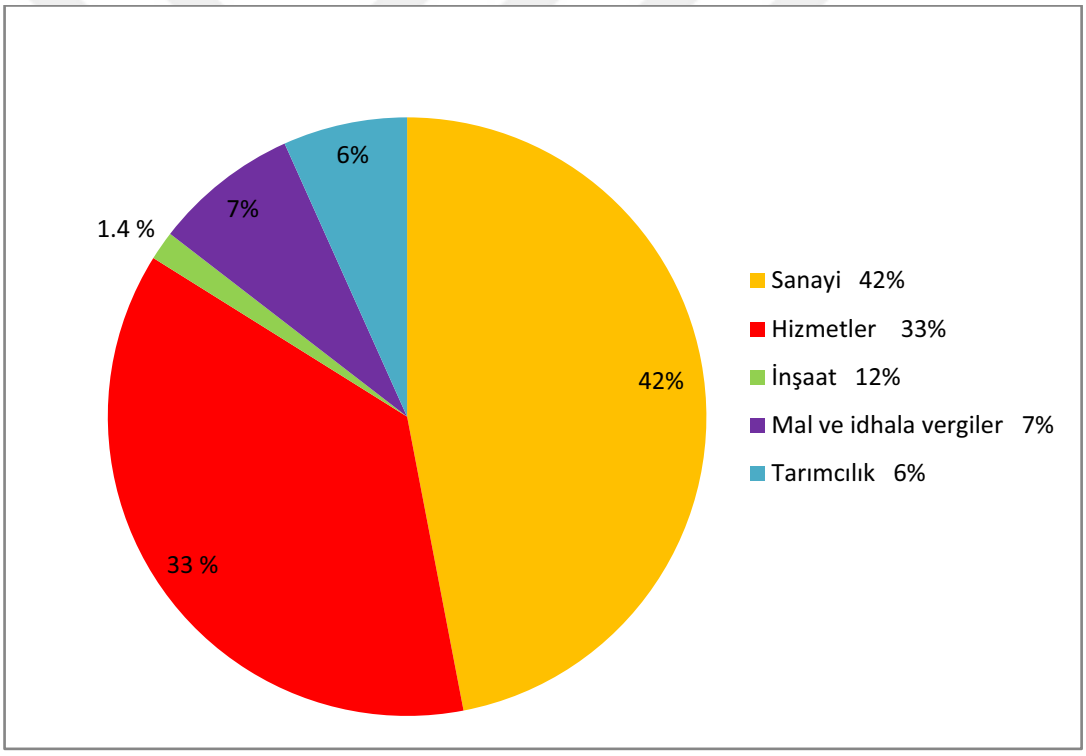
Kaynak: ACDİK,www.azstat.gov.az (04.15.2015).

Tablo incelendiğinde ülke ekonomisinin 2014 yılında 2004 yılına oranla yüksek büyüme kaydettiği görülmektedir. Görüldüğü gibi artım kalemlerinin başlıca nedenleri, piyasalarda petrol fiyatlarında yaşanan artış ve petrol ihracının devlet bütçesine sağladığı gelirlerdir. 2004 yılında petrol ve doğalgaz sektörü 2672 milyon manattan, geçen 10 yılda yaklaşık on kat artarak 2014 yılında 21619 milyon manat, petrol dışı sektör ise 5242,5 milyon manattan yaklaşık 6 kat yükselerek 33038,3 milyon manat olmuştur. Petrol dışı sektörde en büyük artım inşaat ve tarım sektörününpayına düşmektedir.

Ülke ekonomisinin büyüme oranı 2013 yılında, Gelişmekte olan Ülkelerin ekonomisine göre %3,4, dünya ekonomisine oranla ise %3,6daha hızlı büyümüştür.[97]

Azerbaycan ekonomisinin toplam tutarı 70 milyar dolardır.(Dünyada 67-ci sıra)GSMH' da petrol dışı sektörün payı artarak %56-a yükselmiştir. Ülke genelinde yatırılan sermayenin %70-i petrol dışı sektöre transfer edilmiştir. Yabancı yatırımcılar tarafından ülke ekonomisine yatırılan yabancı sermayenin toplam tutarı%31,2 artmıştır. Merkez Bankasının döviz rezervleri %18 büyüyerek 14 milyar dolar olmuştur. Devlet İstatistik Komitesinin resmi verilerine göre,ülke genelinde işsizlikseviyesi azalmış, kişi başınadüşen para gelirleri %6,5 artmıştır. Aşağıdaki şekilde GSMH'nin sektörlere göre bölüşümü gösterilmiştir.[98]

Şekil 8: 2014 Yılında GSMH'nin Sektörlere Göre Bölünmesi.

Kaynak: ACDİK, İstatistik Bülten, www.azstat.org.az, (17.03.2015)

2014 yılında GSMH'nin %76-ı toplam tutarı 54 milyar dolar olan dış ticaretin payına düşmüştür. Ülkenin döviz rezervleri, GSMH'nin %70-e üstlenmektedir.

[97]Devlet İstatistik Komitesi, http://www.stat.gov.az/, (11.04.2015).
[98]Azerbaycan Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı, http://www.maliyye.gov.az/, (12.04.2015)

Ülkenin stratejik rezervleri devletin dış borçlarından 8 kat büyüktür.2014 yılında genel ekonomik artım %2,2, petrol dışı sektör %7 artmıştır.[99]

2.8.2 Enflasyon

SSCB'nin dağılmasının ardından, birçok SSCB ülkeleri arasındaki dış ticaret hacminin azalması ve toplam üretim gücünün azalması, enflasyon oranının yükselmesine neden olmuştur. Enflasyonu yaradan başlıca nedenleri aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

- ✓ SSCB'nin dağılmasından sonra ülkeler arasındaki ilişkilerde yaranan sorunlar,
- ✓ Ekonomide SSCB döneminden kalma yapısal sorunlar,
- ✓ Azerbaycan -Ermenistan savaşının yarattığı sorunlar,
- ✓ Siyasi istikrarsızlık ve ülke ekonomisinin yönetim gücünün yeterli olmaması,
- ✓ Bütçe Açıkları.

1994 yılına kadar Manat'ın sürekli değer kaybederek yüksek enflasyon sürecine girmesi, para arzında bir göstergenin olmaması ve bütçe açıklarını gidermek için para emisyonuna baş vurulmasına neden olmuştur.

1992-1993yılları arasında ortalama enflasyon oranı 1012.3 olmuştur.[100]

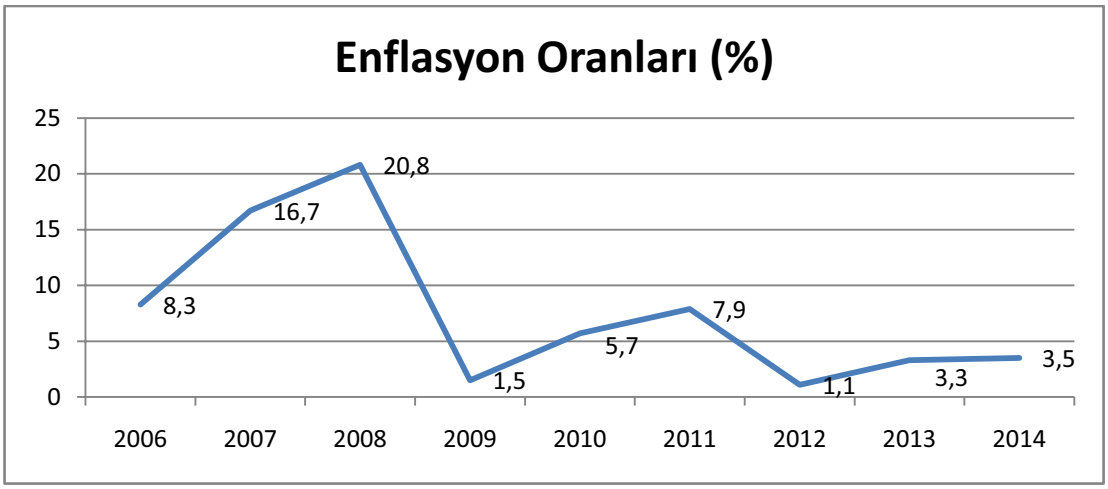
Kısaca SSCB'nin dağılmasından sonra yaşanan ekonomik sorunlar, siyasi istikrarsızlık ve Karabağ savaşı nedeniyle enflasyon oranları dört haneli rakamlara yükselmiştir. Aşağıdaki tabloda enflasyon oranının yıllara göre değişimi gösterilmiştir.

---

[99] Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Gümrük Müsteşarlığı, http://www.customs.gov.az/az/, (01.05.2015).

[100]Nesimi KAMALOV, **1999-2000 Yılları Arasında Azerbaycan'da Enflasyon**, Journal of Qafqaz University, Number 6, Fall-2000, ss.6-7.

Şekil 9: Enflasyon Oranları (%).

Kaynak:ACDİK. Fiyatlar ve Endeksler, www.azstat.org.az, (11.02.2015).

1994 yılında Ermenistan ve Azerbaycan arasında savaşın durdurulmasına dair anlaşma ve devlet tarafından alınan bazı tedbirler sonucu 1995 yılından itibaren enflasyon oranı düşüş eğilimi gerçekleştirmiştir

Dünya Ekonomi Forumu'na göre Azerbaycan dünya sıralamasında enflasyon oranı en düşük olan ülkeden biridir.[101]

Devlet İstatistik komitesinin verilerine göre, 1994 yılında Azerbaycan'dagünlük malların ve hizmetlerin fiyatlarında %1,3 oranında bir artış olmuştur.[102]

Uluslararası Para Fonu'nun (İMF) açıklamalarına göre 2015 yılında Azerbaycan'da enflasyon oranının %7,9, 2016 yılında ise %6,2 olması bekleniyor.[103]

2.8.3. İstihdam

Bağımsızlığını kazandığı ilk yıllarda Azerbaycan'la Ermenistan arasında yaşanan savaş nedeniyle topraklarının %20'si Ermeni ordusu tarafından işgal edilmiş bir milyondan fazla insan kendi topraklarından kovularak mülteci duruma düşmüştür. Yaşanan bu savaş ülke genelinde işsizlik sorununu da beraberinde getirmiştir. İşsiz olan,genellikle yaşları 20'le 35 arasında değişen erkeklerin büyük kısmı Rusya, İran,

[101]ACMB, **Yıllık Rapor**, http://www.azadinform.az/news/a-60815.html, (25.12.2013).

[102]Devlet İstatistik Komitesi, http://www.stat.gov.az/, (23.05.2015).

[103] KAMALOV, s.8.

Türkiye gibi komşu ülkelere yönelmiştir. Devlet işsizliksorununuçözmek amacıyla bazı düzenlemelere gitmektedir. Gençlerin yeni iş yerleriyle temin edilmesive yeni iş yerlerinin açılması için devlet iş adamalarına ve yatırımcılara bazı vergi ve diğer düzenlemelerde yardımcı olmuştur.

Devlet tarafından 2008-2015 yıllarını kapsayan Yoksulluğun Azaltılması ve Sürdürülebilir Kalkınma Devlet Programı Kanun'unun yürürlüğe girmesi, emek piyasasına bazı düzenlemeler getirmiştir. Bu devlet programı kapsamında bazı stratejik hedeflere ve ölçülebilir göstergelere ulaşılması planlanmıştır. Devlet İstatistik Komitesinin verilerine göre 2008 yılında 123 bin yeni iş yeri yaratılmıştır. 7 yıllık bu programın hedeflerine göre ülke genelinde 700 bin yeni iş yerinin açılması hedeflenmiştir. Devlet İstatistik Komitesinin verilerine göre 2014 yılında bu program çerçevesinde yeni iş yerleri sayısı 500 bine ulaşmıştır.[104]

Tablo 9: Azerbaycan'da İşgücü İstihdamı.

Yıllar	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Nüfus (bin kişi)	8666.1	8779.9	8897.0	8897.6	9111.1	9235.1	9356.5
Toplam işgücü (bin kişi)	4444.3	4477.7	4531.9	4587.4	4626.1	4688.4	4757.8
Ekonomideki İstihdam hacmi (bin kişi)	4162.2	4215.5	4271.7	4329.1	4375.2	4445.3	4521.2
İşsiz olanların sayısı (bin kişi)	281.1	262.2	260.2	258.3	250.9	243.1	236.6
İstihdam edilen kadın işçi sayısı (bin kişi)	2013.0	2042.1	2071.9	2101.7	2125.2	2153.5	2183.7
İstihdam edilen erkek işçi sayısı (bin kişi)	2149.2	2173.4	2199.8	2227.4	2250.0	2291.8	2337.5
İşsizlik oranı (yüzde)	6.5	6.1	6	5.5	5.4	5.2	5

[104] Azerbaycan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı, http://www.economy.gov.az/, (18.03.2014).

Kaynak:ACDİK, www.azstat.org, (20.04.2015)

Tablodan görüldüğü gibi aktif işgücünün artmasına karşın, işsizlik oranı düşük seviyede kalmaya devam etmiştir.

2007 yılında işsizlik oranı %6,5-ten 2013 yılında %5-e inmiştir. Tablodan görüldüğü gibi hem erkeklerde hem de kadınlarda işsizlik oranı zamaniçerisinde bir azalma sergilemiştir. 1 Ocak 2014 tarihine ülke genelinde çalışan sayısı 1,5milyon kişi olmuştur.

Devlet İstatistik Komitesinin verilerine göre çalışanlardan 900,2 bin kişi devlet sektöründe, 600,2 bin kişi ise özel sektörde çalışmaktadır. Çalışan işçilerin orta aylık geliri kişi başına 423 manat olmuştur.

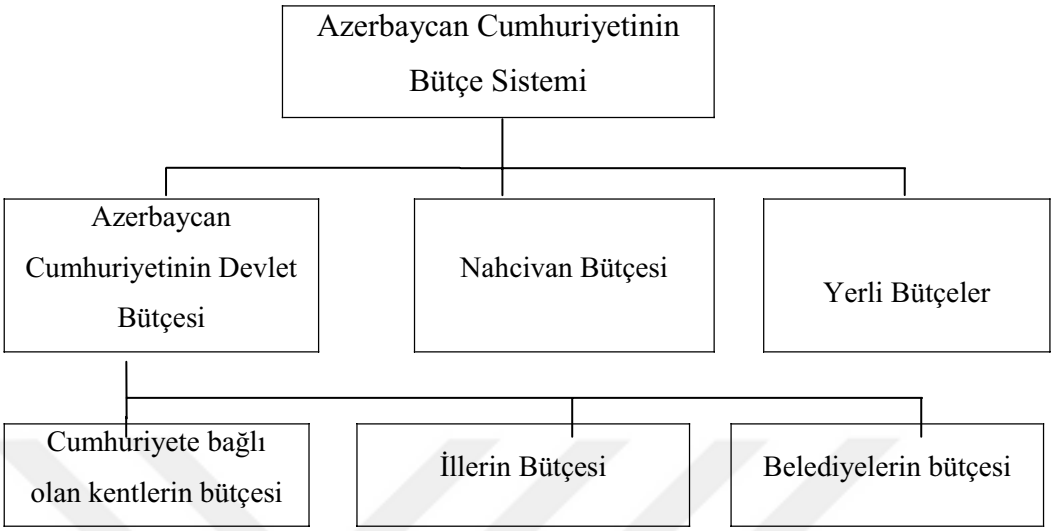
2.8.4 Devlet Bütçesi

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bütçe sistemini Azerbaycan Cumhuriyeti devlet bütçesi, Nahcivan devlet bütçesi ve Yerel bütçeler oluşturuyor. Ülkenin ekonomik, sosyal ve diğer stratejik programlarının ve sorunlarının çözümüne ilişkin, devletin para politikasına ilişkin, dış borçlanmaların geri ödenmesine ilişkin bazı yasa ve düzenlemeleri hükumete ve Parlamentoya sunmak Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Bütçesinin başlıca yükümlülüklerindendir.

Azerbaycan Cumhuriyeti devlet bütçesi merkezîleştirilmiş gelir ve giderlerden oluşmaktadır. Son dönemlerde diğer gelişmiş ülkelerin tecrübesinden yararlanarak ülkede belediye sisteminin kurulması maksadıyla hukuki baza işlenmiş ve her bir kentte, ilçelerde belediye seçimleri için halk sandık başına gitmiştir. Bu sistem yeni kurulduğu için belediye kurumlarında halen birçok sorun çözülmemiştir. Belediye sistemindeki sorunların giderilmesi ve finansal sorunlarının aradan kaldırılması için devlet bütçesinden bu kuruma bazı ayırmalar edilmektedir. Azerbaycan Cumhuriyeti bütçe sisteminin gruplaştırılması aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.[105]

[105] Azerbaycan Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı, http://www.maliyye.gov.az/, (06.12.2014)

Şekil 10: Azerbaycan Cumhuriyeti Bütçe Sisteminin Sınıflandırılması.

Kaynak: Maliye Bakanlığı, İstatistik Bülten (09.12.2014).

Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Bütçesinin yıllara göre gelir ve harcamaları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 10: 2010-2014 Yıllarında Devlet Bütçesi (milyon manat).

Yıllar	2010	2011	2012	2013	2014	2014 yılı karşılaştırması			
						2012 yılına oranla		2013 yılına oranla	
						Açık, fazla (+, -)	%	Açık, fazla (+ ,-)	%
Gelirler	10015	15542	17282	19159	18384	1102.5	6.4	-775.0	-4
Harcamalar	11264	15941	17416	19850	20063	2646.5	15.2	-213	1.1
Bütçe Açığı	-1249	-399.2	-135	-691	-1679	-1544.0		-988	

Kaynak: Devlet İstatistik Komitesi, http://www.stat.gov.az(17.04.2015).

2014 yılı devlet bütçesi gelirleriGSMH'nin%31,4 hacminde, devlet bütçesi harcamaları ise GSMH'nin %34,3 hacminde olmuştur. 2014 yılı devlet bütçesi gelirlerinin 9,3 milyar manatı veya toplam bütçe gelirlerinin %50,8-i Devlet Petrol

Fonu'nun, 7,1 milyar manatı veya %38,6-ı Vergiler Bakanlığı'nın, 1,5 milyar manatı veya %8,2-i Devlet Gümrük Bakanlığı'nın, 0,4 milyar manatı veya %2,2-i bütçe organizasyonlarının hizmetlerinin, %0,2-i ise diğer organizasyonların payına düşmüştür.

2.8.5.Dış Ticaret

Azerbaycan Merkez Bankası 1995 yılından başlayarak işlemleriniuluslararası muhasebestandartlarına uygun bir şekildedüzenlenmektedir.Ülke ekonomisinin dünya ekonomisine entegresini sağlamak amacıyla dış ticaretin tamamen liberalleştirilmesi, yerli üretimi azaltmış ve iç piyasayı tamamen ithalata bağlı duruma getirmiştir. Yerli üretimin artırılması amacıyla 2001 yılında yeni gümrük vergileriyürürlüğe girmiştir.

Bağımsızlığını elde ettiği yılların ardından 1994-1999 yılları arasında dış ticaret dengesiaçık vermiştir. Ancak petrol ürünleri ihracının her geçen gün artması, dış ticaret açığını aşağılara çekmiştir.[106]

Tablo 11: Azerbaycan Cumhuriyeti Dış Ticaret Hacmi.

Yıllar	Dış Ticaret Hacmi	İhracat (Milyon dolar)	İthalat (Milyon dolar)	Açık/Fazla (Milyon dolar)
1999	1965.4	929.6	1035.8	-106.2
2000	2917.2	1745.2	1172	573.2
2001	3745.3	2314.2	1431.1	883.1
2002	3832.9	2167.4	1665.5	501.9
2003	5216.8	2590.4	2626.4	-36
2004	7131.4	3615.4	3516	99.4
2005	8558.4	4347.2	4211.2	136
2006	11638.9	6372.2	5266.7	1105.5

[106] Aslan SELİMOV, **Dış Ticaret Finansmanında Banka Uygulamaları ve Azerbaycan Bankacılık Sistemiiçin Bir Değerlendirme,** (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2007, s.68.

2007	11770.6	6058.4	5712.2	346.2
2008	54919.7	47756.2	7163.5	40592.7
2009	20824.5	14701.4	6123.1	8578.3
2010	27960.8	21360.2	6600.6	14759.6
2011	36326.8	26570.8	9755.9	16814.9
2012	33560.1	23907.9	9652.8	14255.1
2013	34687.9	23975.4	10712.5	13262.9
2014	31016.3	21828.6	9187.6	12641

Kaynak: ACDİK, www.azstat.org (20.04.2015).

1994'te Asrın Anlaşması'nınimzalanmasıylaihraç kalemlerinde hızlı bir artış olmuş, bazı ekonomik ve finansal politikaların hayata geçirilmesi sonucu dış ticaret hacmi 2012 yılına oranla 2013 yılında %3.35 artmıştır.

Tablo 12: Azerbaycan'ın Dış Ticaret Hacmi En Büyük Olan Ülkeler.

İhracat			Yeri	İthalat		
Ülkeler	Milyon ABD	%		Ülkeler	Milyon ABD	%
İtalya	5989.66	24.98	1	Rusya	1505.18	14.05
Endonezya	2771.82	11.56	2	Türkiye	1463.80	13.66
Tayland	1665.49	6.95	3	İngiltere	1333.99	12.45
Almanya	1356.74	5.66	4	Almanya	823.02	7.68
İsrail	1260.70	5.26	5	Ukrayna	589.07	5.50
Fransa	1131.12	4.72	6	Çin	566.34	5.29
Hindistan	1098.41	4.58	7	Fransa	425.44	3.97
Rusya	1077.84	4.50	8	ABD	376.49	3.51
ABD	990.28	4.13	9	Brezilya	371.80	3.47
Yunanistan	810.33	3.38	10	Kazakistan	306.76	2.86
Türkiye	525.99	2.19	11	Japonya	288.36	2.69

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı, web sitesi, http://economy.gov.az/, (01.05.2014).

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin dış ticaret işlemleri hacmi en büyük olan ülkeler tablodan görülmektedir.

Tablo 13: Azerbaycan'ın Başlıca İhraç Kalemleri, (Min. ABD Doları).

Ürünler	Miktar – 2013	Miktar- 2014	2014 yılının payı (%)	2013 yılının payı (%)
Toplam ihraç	23.975.416.97	21.828.608.88	100.00	91.05
Ham Petrol	20.244.052.78	18.404.936.62	84.32	90.92
Petrol Ürünleri	1.208.548.20	1.365.020.84	6.25	112.95
Doğal Gaz	701.980.20	904.684.00	1.40	43.40
Tarım	250.772.00	291.084.52	1.33	116.08
Çay	44.342.99	31.245.06	0.14	70.46
Et ürünleri	227.883.45	190.334.67	0.87	83.52
Şeker	243.642.48	221.205.17	1.01	90.79
Alkollü ve Alkolsüz içkiler	30.941.49	31.875.40	0.15	103.02
Metallar	82.816.23	86.780.62	0.40	104.79
Pamuk	24.463.70	13.964.23	0.06	57.08
Diğerleri	975.799.40	888.424.34	4.07	95.41

Kaynak: ACGM web sitesi, Erişim: http://customs.gov.az/, (01.05.2015).

Azerbaycan Cumhuriyeti dünyanın 148 ülkesiyle ticari işlemler gerçekleştiriyor. 102 ülkeye mal ve hizmetler ihraç edilmiş, 140 ülkeden ise mal ve hizmetler ithal edilmiştir.

Ülke ekonomisinin ihracının başlıca hissesini petrol sektörünün payına düşüyor. Petrol dışı sektörlere ayrılan yatırımlara rağmen tablodan da görüldüğü gibi Azerbaycan Cumhuriyeti ithal yönlü bir ülkededir. Ülke ekonomisinin ihraç yönlü bir hale gelmesi için, petrol mallarının ihracıyla beraber diğer çeşitli ürünlerin de ihraç edilmesi devletin karşısında duran en önemli meseledir. Karşıya konulmuş bu sorunun giderilmesi için, petrol sektöründen sağlanan gelirler ekonominin diğer alanlarına transfer edilmektedir. Tablolardan da görüldüğü gibi Azerbaycan ihracatı petrol sektöründen asılı durumdadır.

2013 yılı Devlet Gümrük Müsteşarlığının verilerine göre ihracat işlemlerinde devlet sektörünün payı 22,3 milyar ABD doları (%93,29), özel sektörün payı ise 1,4 milyar ABD doları (%5,76), gerçek kişilerin payı ise 229 milyon dolar (%0,95) olmuştur.[107]

Tablodan görüldüğü gibi petrol fiyatlarının yükseldiği zamanlarda ülkenin ihracat hacmi yükselmiştir. Çünkü Azerbaycan ihracatının %94,8-i petrol ve doğalgaz ürünlerinin payına düşmektedir.

2013 yılı verilerine göre Azerbaycan Cumhuriyeti'nin toplam dış ticaret borcu 4,75 milyar manat, dış ticaret borcunun GSMH'ye oranı ise 8,2% olmuştur.
Aşağıdaki tablolarda Azerbaycan'ın ihracat ve ithalatındaki başlıca ürünler gösterilmektedir.

[107] Azerbaycan Devlet Gümrük Müsteşarlığı, http://www.customs.gov.az/az/, (29.04.2014).

Tablo 14: Azerbaycan'ın Başlıca İthal Kalemleri (Min. ABD doları).

Ürünler	Miktar –2013	Miktar-2014	2014 yılının payı (%)	2013 yılının payı (%)
Toplam İthal	10.710.488.57	9.187.696.87	100.00	85.78
Toplam yiyecek ürünler	1.151.793.91	1.062.639.25	11.57	92.26
Tütün ürünleri	338.830.21	399.394.19	4.35	117.87
İnşaat malları	152.668.73	106.614.86	1.16	69.83
İlaç	250.048.62	225.938.32	2.46	90.36
Mobilya	87.234.48	115.003.04	1.25	131.83
Otomobil hisseleri	2.758.123.25	2.583.378.49	28.12	93.66
Metallar	1.132.922.50	1.015.615.41	11.05	89.65
Diğerleri	4.284.195.42	3.678.753.82	40.04	86.84

Kaynak: ACDİK, www.azstat.org(20.04.2015).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
CAMELS PERFORMANS DEĞERLENDİRME SİSTEMİNİN BANKACILIK SEKTÖRÜNDE UYGULANMASI

3.1. CAMELS Değerlendirme Sistemi ve Tarihsel Gelişimi

Dünya finans sektöründe yaşan finansal bütünleşme, özellikle bazı gelişmekte olan ülkelerde faydalı etkisini göstermesine rağmen, bazı ülkelerin ekonomik alanlarında çeşitli sorunlar yaratmıştır. Bu alanda yaşanan temel sorunlar, enflasyon baskısı, ulusal paranın reel anlamda değer kazanması ve artan cari açıklar olarak özetlenebilir.Her bir ülkenin finans sisteminin en önemli kısmını oluşturan bankalar önceden belirledikleri hedeflere ulaşıp, kar elde etmeleri için, bazı riskler alırlar. Bankaların aldıkları politik kararlar sonucunda yarana bilecek olası risklere karşı zamanında gerekli önlemlerin alınması için bazı gözetim ve denetim sistemleri geliştirilmiştir.Bu yöntemlerden biri de son dönemler farklı ülkelerde yaygın bir şekilde kullanılan CAMELS performans değerlendirme yöntemidir.

CAMELS performans değerlendirme yöntem ABD bankacılık sektörünün denetiminde geniş kullanılan yöntemdir. Denetim otoriteleri tarafından kullanılan bu yöntemin yardımıyla ticari bankaların genel durumunun tespit edilmesi ve yarana bilecek olası risklerin belirlenmesinde CAMELS performans değerlendirme yönteminden geniş şekilde kullanılmaktadır. CAMELS derecelendirme sistemi, bankaların finansal durumunun yasalara, düzenleyici politikalara uyum derecesini, yönetim kalitesinin ölçülmesini, bankalar tarafından finansal başarısızlıkların öngörülmesinibelirleyen erken bir uyarı sistemidir. CAMELS dereceleri kamuoyuna açıklanan bilgileri yansıtmasına rağmenbankaların yöneticileri, denetim otoritelerinin aldıkları finansal sonuçlarına tamamının halka açık olmasını arz etmiyorlar.

CAMELS analizi, ülkelerin denetim otoritelerinin yanı sıra uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından da bankaların performansının değerlendirilmesinde yaygın bir şekilde kullanılır.

Derecelendirme kuruluşları ülkeleri,bankaları ve finans kuruluşlarını, bazı kriterlere göre, yerli ve yabancı para cinsinden, kısa ve uzun vadeli yükümlükleri yönünden değerlendiriyorlar.[108]

Finansal başarısızlıkların önceden belirlenmesinde erken bir uyarı sistemi olarak kullanılan CAMELS denetim yöntemi, 1970'li yılların başında ABD'de federal yasa düzenleme kurumu tarafından yaratılmasına rağmen, ilk olarak 1990'ların başından kullanılmaya başlanmıştır. 1997'ye kadar 5 bileşeni olmuştur olan bu sitem, gelişen finansal piyasalar ve teknolojik imkanlardan dolayı artan çeşitli sorunların önlenmesi için, başka bir "S" piyasa riskine duyarlılık bileşenini de sisteme dâhil etmiştir. Bu tarihten sonra CAMELS 6 bileşenden oluşmaktadır. CAMELSderecelerinin içerdiği tüm bilgiler gizlilik içermektedir. 1999 yılında beri Hong Kong bankacılık sektöründe, bankaların olası sorunlarını mümkün olduğunca erken tespit etmek amacıyla CAMELS sistemi kullanılmaktadır

Benzer şekilde, İngiltere'de denetim politikası olarak kullanılan RATE (Risk Assessment, Tools and Evaluation)sisteminde bankaların risk değerlendirmesi CAMELBCOM yoluyla yapılmaktadır. [109] Güney Kore, Şili ve Arjantin'de bankacılık sisteminin denetiminde CAMELS reyting sistemini kullanmaktadırlar.

3.2. CAMELS Derecelendirme Sisteminin Oluşturulması

CAMELS değerlendirme sistemi oluşturulurken ilk olarak bankalar her bir CAMELS bileşeni için incelenmelidir. Bunun için çeşitli finansal oranlar kullanılmakta ve değerlendirme 1-5 arası bir ölçek üzerinden yapılmaktadır. Bu sisteme göre "1" den ilgili bileşende en iyi performans gösteren bankaları temsil etmektedir. "1"den başlayarak artan bu rakamlar, sırasıyla bankaların performanslarında yaranan sorunları özetlemektedir. Her bir bileşen bu şekilde

---

[108]Pelin ÇELİK, **Bankaların Risk Derecelendirmesi**, TC Merkez Bankası, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara, 2004, s.83.

[109]**C** Sermayeyi, **A** Varlıkları, **M** Piyasa Riskini, **E** Kazançları, **L** likidite durumunu temsil etmektedir. B ise işletmeyi temsil etmekte olup, bankanın tam olarak ölçülmeyen itibar, hukuki ve operasyonel riskler ve genel iç kontrol mekanizmalarının kalitesini değerlendirmektedir. Diğer 3 bileşen, **C** (controls), **O** (organisation), **M** (management) olup söz konusu 9 faktör bir genel rayting notuna dönüştürülmekte ve bu nota bankanın nihai RATE'I denilmektedir.

hesaplandıktan sonra bu bileşenlerin ağırlıklı bir ortalaması o bankanın genel notunu vermektedir. Bu değerlendirme yapılırken ağırlıklar tamamen denetçinin kontrolünde olup, bankanın yapısı, büyüklüğü, özel konular dikkate alınmaktadır. Bankaların hesaplanan CAMELS notu da yine 1 ila 5 arasındadır.

"**1**" her yönden güçlü bankaları (bankanın CAMELS'i oluşturan her bir bilesen için notu 1 ya da 2 olmalı),

"**2**" genel olarak güçlü bankaları (her bir bilesen değeri 3'den kötü olmamalı),

"**3**" Bankanın performansıyla ilgili problemler olduğunu, olası şoklara karşı yeterince dayanıklı olmadığını,

"**4**" genel olarak ciddi finansal ve yönetimsel bozulmaların yaşandığı ve dolayısıyla performansı kötü olan bankaları,

"**5**" Çok ciddi mali ve yönetimsel problemleri olup, iflas etme riski yüksek olan bankaları temsil etmektedir.

CAMELS'i meydana getiren bileşenler oluşturulurken ayni mali rasyo birden fazla bileşende kullanılabilir. Örneğin bankaların varlıklarını değerlendirirken kullanılan rasyoların bir kısmi aynı anda karlılığı, likiditesi ve varlıkkalitesi. ayni anda kullanılmaktadır.

3.3.CAMELS Bileşenleri

CAMELS yönteminin anlamı harflerle 6 temel bileşenden oluşur:

C: Capital Adequacy = Sermaye Yeterliliği

A: Asset Quality = Aktif Kalitesi

M: Management = Yönetim Kalitesi

E: Earnings = Kazançlar

L: Liquidty =Karlılık

S: Sensitivty To Market Risk = Piyasa Riskine Duyarlılık

3.3.1.Sermaye Yeterliliği (Capital Adequacy).

Bankaların sermaye yeterliliği bu bileşenle değerlendirilir.Sermaye yeterliliğinin amacı, finansal kurumların veyabankalarınbilançolarındaki olası şoklara karşı nasıl çözüm üretile bileceğini belirlemektedir. Sermaye yeterliliği değerlendirilirken kredi riski, piyasa riski gibi riskler dikkate alınmalıdır. ABD'de yetkililer bankaların sermaye yeterliliğini değerlendirirken bankanın finansal durumu, kaynak imkânlarının durumu, problemli varlıkların durumu ve bunlara yeterli karşılığın ayrılıp ayrılmadığı, bankanın sektördeki işlem hacmi ve sermaye düzeyi gibi faktörler göz önünde bulundurulmalıdır.

3.3.2.Aktif Kalitesi (Asset Quality)

Bu bileşen aracılığıyla bankaların aktif kaliteleri değerlendirilmektedir.Aktif kalitesi bileşeni, kredi portföyünde olan potansiyel kredi risklerini, sahip olunan gayrimenkulleri ve bilanço dışı işlemler gibi diğer aktiflerin kalitesini yansıtmaktadır.[110]

Aktif kalitesi bileşeninin yardımıyla banka yönetimi, kredi risklerini tespit etme, toplam risk tutarın belirleme ve kontrol etme yeteneğine sahiptir. Bankaların aktif kalitesi değerlendirilirken kredilerin coğrafi dağılımı ve portföyü oluşturan müşteri çeşidine göre dağılımı göz önünde bulundurulmalıdır.ABD'de bankanınaktif kalitesi değerlendirilirken kredi kullandırma sürecinin etkinliği/uygunluğu, şartları, yönetimsel değerlendirme, problemli varlıkların tespiti, izlenmesi ve yeterli muhtemel zarar karşılıklarının ayrılması gibi kriterler dikkate alınır.

3.3.3.Yönetim kalitesi

Yönetsel kapasiteyi ifade etmektedir.Yönetim kalitesi derecesi, kurumun faaliyetlerine bağlı olarak ortaya çıkan riskleri tespit etme, ölçme, izleme ve kontrol etmede belirleyici paya sahiptir. Bankaların verimli bir şekilde çalışmasın sağlaması için yönetici-işçi ilişkilerinin de dikkate alınması gerekir. Yönetim kalitesi

[110]DEMİRELİ ve diğerleri, s.4.

bileşeninin yardımıyla yönetim kurulu ve üst düzey yetkililerin kurumun faaliyetlerine ilişkin aldığı kararların, finansal kurumlar acısından ne kadar önemli olduğu belirlenir.Genel olarak yönetim kurulu üyeleri günlük faaliyetlerle yakından ilgilenme ihtiyacı hissetmemektedir. Ancak yönetim kurulu kabul edilebilir risk üstlenim seviyeleri hakkında rehber görevi görmeli ve buna uygun politikalar, prosedürler ve uygulamalar ortaya koymalıdır. ABD'de de bu bileşen değerlendirilirken banka kararlarının yönetim kurulu tarafından desteklenme şartları, yönetimin iş tecrübesi ve başarısı dikkate alınır. CAMELS sistemindeki bankaların yönetim kalitesini temsil eden üçüncü bileşen olan "M", CAMELS derecelendirme sistemindeki "hörgüç" olarak adlandırılmaktadır. Bankaların artan rekabet ortamında hayatta kalma yeteneklerini belirleyen önemli göstergelerden biri de Yönetim kalitesi bileşenidir.

3.3.4. Kazanç Kalitesi

Kazançlar bileşeni, bankanın karlılığını belirleyen bir bileşendir. Kalite olarak kazançları değerlendirirken mevcut yapının sürdürülebilirliğini dikkate almak gerekiyor. Kazançların kalitesi, gelirlere olan aşırı bağımlılık, beklenmeyen olaylar, vergi yükümlülükleri gibi nedenlerden dolayı azalabilmektedir. Kazançlar bileşeni aracılığıyla bankaların toplam gelirlerinin hangi kalemlerden oluştuğu, bu kalemlerin olası risklere karşı kazanç sağlama olanağını sürüdürebilme gücü, yürütülen iş stratejisini belirleye biliriz. ABD'de bankaların denetimi zamanı kullanılan CAMELS yöntemini kazanç bileşenideğerlendirirken, kazanç kaynakları, oluşan kazancın kalitesi, kazançların piyasa riskine duyarlılığı, kazançların durumunun trende bağlılığı gibi faktörler dikkate alınmaktadır. CAMELS yönteminde kullanılan bileşenlerin bir diğer üstünlüğü de bu bileşenlerin birbiriyle sık ilişkisi vardır. Kazanç kalitesi bileşeni diğer kalemlerle karşılıklı ilişkidedir.

3.3.5. Likidite Durumu

Bankaların likidite durumu bu bileşen aracılığıyla değerlendirilir. Bankanın likidite durumu olası bir istikrarsızlık zamanı, mevduat sahiplerinin veya kısa vadeli yükümlülüklerini yerine getirme gücünü gösterir. Bankanın likidite durum

incelenirken, aktif kalemlerinin içinde yer alan dönen varlıklarının durumuna dikkat edilmesi gerekir. CAMELS bileşenini oluşturan bu kalem diğer sektörlerde olduğu gibi finansal kurumların likidite seviyesinin hangi düzeyde olduğunu belirliyor..

ABD'de likidite durumu değerlendirilirken bankanın kısa vadeli oynak fonlara bağlılığı, mevduatların gelişimi ve istikrarı, varlıklarının menkul kıymetlere dönüştürülebilme gücü ve ihtiyaç halinde satılabilme olanakları dikkate alınır.

3.3.6. Piyasa Riskine Duyarlılık

CAMELS performansderecelendirme yöntemine en son eklen bu bileşenin yardımıyla, son dönemlerde uluslararası finansal alanda yaşanan faiz ve kur oranlarındaki oynaklığı belirlemek için kullanılır. Piyasa riskine duyarlılık bileşeni, bankacılık kurumunun kazançlarını veya ekonomik sermayesini olumsuz bir şekilde etkileyecek faiz oranlarında, hisse senedi fiyatlarında ve kurlarda, değişimlerin derecesini yansıtmaktadır. Ticari olmayan işlemler ve bu işlemlerden dolayı yaranan faiz oranlarındaki değişiklikler piyasa riskini yaradan başlıca nedenlerdir. Bazı daha büyük kurumlarda döviz işlemleri piyasa risklerinin esas kaynağı olabilmektedir. ABD'de piyasa riskine duyarlılık bileşeni incelenirken banka yönetiminin bankanın maruz kaldığı piyasa riskini tespit etmek başarısı, bankanın ticari olmayan işlemlerden dolayı uğradığı faiz riskinin yapısı dikkate alınır. CAMELS dereceleri geçmiş temelli olsa bile hiçbir zaman kamuoyuna açıklanmamaktadır.

3.4 Analizin Veri Seti ve Metodolojisi

Çalışmada kullanılan verilerin bir kısmı Azerbaycan Bankalar Birliği'nin yayımladığı "Azerbaycan Cumhuriyeti Bankacılık Sistemi Hakkında Genel Malumat Toplusu" raporlarından sağlanmıştır. Verilerin bir diğer kısmı ise Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın internet sitesinde yayımlanan Aylık İstatistik Bültenlerden ve bankaların internet sayfalarında yayımladıkları yıllık raporlar gibi çeşitli kaynaklardan toplanmıştır.

Bu çalışmada öncelikle, CAMELS derecelendirme sistemi kullanılarak Azerbaycan'da faaliyet gösteren ticari bankaların 2009-2013 dönemindeki performanslarının belirlenmesi amaçlanmışıdır. Bu sebepten 2009-2013 yıllarına

ilişkin CAMELS ana bileşenlerinin alt oranları olacak biçimde toplamda 19 finansal oran (referans gösterge) tespit edilmiş ve her bir finansal orana belirli bir ağırlık verilmiştir.

Söz konusu finansal oranların tespit edilmesi için Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankasının internet sitesinden ve bankaların kendi internet sitelerinden bankalara ait veriler sağlanmış, bankaların bağımsız denetim raporlarının verileri toplanmış ve bu bankalara ait CAMELS puanları hesaplanmış, ardından ilgili dönemde bankaların bileşenleri için değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Sonunda ise bu bulunan Camels puanları yıllara göre karşılaştırılarak Azerbaycan Bankacılık Sektörünün yapısı ve mevcut durumu dikkate alınmıştır.

CAMELS bileşenleri hesaplanırken öncelikli olarak her bir bileşen için referans değer hesaplanmıştır. Referans değerler, bankaların seçilen göstergeler itibariyle durumlarının karşılaştırılabilmesi amacıyla hesaplanmıştır. Yukarıdaki hakkında konuşulan referans göstergeler ve her bir göstergeye göre belirlenmiş ağırlıklar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 15: CAMELS Analizinde Kullanılan Referans ve Göstergelerin Ağırlıkları ve İlişkisi.

CAMELS		İlişki	Ağırlık
DEĞİŞKENLER			
C-CAPİTAL (Sermaye Yeterliliği Oranları)	SYO		25%
Öz kaynak / Toplam pasif	SYO1	+	30%
Öz kaynak-Duran varlık / Toplam aktif	SYO2	+	30%
Öz kaynak +Kar / Toplam aktif	SYO3	+	20%
Öz kaynak / Toplam Aktifler	SYO4	+	20%
A-ASSET (Aktif Kalitesi Oranları)	AKO		15%
Krediler / Toplam Aktif	AKO1	+	40%
Duran Varlık / Toplam Aktif	AKO2	-	30%
Takipteki krediler / Toplam Krediler	AKO3	-	30%
M-MANAGEMENT (Yönetim Yeterliliği Oranları)	YYO		15%
Takipteki Krediler / Toplam Krediler	YYO1	-	50%
Şube Başına Net Kar	YYO2	+	25%
Personel Giderleri / Diğer faaliyet Giderleri	YYO3	-	25%
E-EARNİNGS (Karlılık Oranları)	KO		15%
Net Kar / Toplam Aktif	KO1	+	30%
Net Kar / Öz kaynak	KO2	+	40%
Net Faiz Gelirleri / Toplam Faaliyet Gelirleri	KO3	+	30%
L-LİQUIDITY (Likidite Oranları)	LO		15%
Likit Aktif / Toplam Aktif	LO1	+	35%
Likit Aktif / Kısa Vadeli Borçlar	LO2	+	30%
Yabancı Para Likit Aktif / Yabancı Para Toplam Pasif	LO3	-	35%
S-SENSITIVITY (Piyasa Riskine Duyarlılık Oranları)	PRDO		15%
Net Faiz Gelirleri/Toplam Aktif	PRDO1	-	40%
Yabancı Para Toplam Aktif / Yabancı Para Toplam Pasif	PRDO2	-	30%
Yabancı Para Toplam Pasifler / Toplam Aktifler	PRDO3	-	30%
TOPLAM:			**100%**

15 adet ticari bankanın ilgili her bir gösterge için veri setinin aritmetik ortalama değeri referans değer olarak belirlenmiştir. Elde edilen ortalama değerler ilgili yılın referans değeri olmakta ve bankaların değerlendirilmesi referans değerin 100 olduğu bir endeks aracılığıyla yapılmaktadır. Örneğin sermaye yeterlilik rasyosunda referans değer "18"dir. Buna göre sermaye yeterlilik rasyosu"20" olan bir bankanın endeks değeri 111 (20/18) x 100 olacaktır. Tüm bankaların ilgili göstergeler için endeks değerleri hesaplandıktan sonra, gösterge ile ilgili CAMELS bileşeni arasındaki ilişkinin yönüne bağlı olarak bankaların performansı artı değer olarak bulunmaktadır. Bankanın sermaye yeterlilik rasyosu endeks değeri 111 olduğunda C bileşeni ile sermaye yeterlilik rasyosu arasındaki ilişki (+) olduğu göre artı değer (sapma değeri) 111 – 100 = 11 olmaktadır. Eğer ilişki (–) yönlü olsaydı bu durumda sapma değeri 100 – 111=- 11 olacaktır.[111]

Tablo 16: CAMELS Puanlarının Hesaplanması.

Referans Değer	**Endeks Değer**	**Sapma Değer**	**Rasyo Ağırlığı*Sapma Değer**	**Ağırlıklı Değerlerin Toplamı**	**Ağırlıklı Değerler Toplamı* İlgili Ana bileşen Ağırlığı**	**CAMELS Puanı**
İlgili yıla ait tüm bankaların ilgili oranlarının art metrik ortalaması	Bankanın ilgili yıl oranının referans değere bölünerek yüzle çarpılması	İlgili oranın üst ana kalemle ilişkisinin yönüne bağlı olarak yüz puan üzerinden hesaplanması	Önceki sütunda hesaplanan sapma değeriyle ilgili rasyoya verilen ağırlığın çarpılması	Her bir ana bileşene ilişkin ağırlık andırılmış rasyo değerlerinin toplanması	Toplanan ağırlık değerler ile ana bileşene ilişkin ağırlığın çarpılması	Camels puanının hesaplanması

[111]DEMİRELİ, ve diğerleri, s.7.

Bankaların hesaplanmış CAMELS puanlarının daha kolay karşılaştırılması amacıyla ilgili bileşenin tüm göstergeleri için sapma değerler hesaplandıktan sonra Sapma değerin Logaritmik yöntemiyle LN-i bulunmuştur.

Bulunmuş LN Rasyo ağırlığıyla çarpılarak ağırlıklı değerler toplamı bulunmuştur. Bulunmuş ağırlıklı değerler toplamı ile ilgili ana bileşenle çarptırılarak CAMELS puanına ulaşılmıştır.[112]

3.5.Azerbaycan'da Faaliyet Gösteren 15 Bankanın 2009-2013 Yılları Arasındaki CAMELS Performans Değerlendirmesi

Analiz kapsamında 15 adet ticari bankanın 2009-2013 dönemindeki performanslarının belirlenmesi amaçlanmışıdır. Bu sebepten 2009-2013 yıllarına ilişkin CAMELS ana bileşenlerinin alt oranları olacak biçimde toplamda 19 finansal oran (referans gösterge) tespit edilmiş ve her bir finansal orana belirli bir ağırlık verilmiştir.

Belirlenmiş 15 adet ticari bankanın toplanmış verileri üzerinden her bir CAMELS bileşeni için CAMELS puanı belirlenmiştir. Çalışmanın bu kısmında belirlenmiş 5 yıllık dönemde CAMELS Analizi uygulaması ve sonuçları yıllara göre karşılaştırılmıştır. CAMELS puanları her yıl için ayrıca hesaplanmış ve her bir yıla göre alınmış sonuçlar ayrıcatablolar şeklinde hazırlanmıştır.

[112]SAFARLİ, ss.60-63.

Tablo 17: CAMELS Analizine Göre İlgili Bankaların Referans Değerleri.

CAMELS		Referans Değeri				
DEĞİŞKENLER		2009	2010	2011	2012	2013
C- CAPİTAL (Sermaye Yeterliliği Oranları)	SYO					
Öz kaynak / Toplam pasif	SYO1	0.27	0.26	0.29	0.24	0.29
Öz kaynak-Duran varlık / Toplam aktif	SYO2	0.12	0.13	0.15	0.11	0.13
Öz kaynak +Kar / Toplam aktif	SYO3	0.22	0.22	0.23	0.19	0.22
Öz kaynak / Toplam Aktifler	SYO4	0.20	0.21	0.21	0.18	0.20
A – ASSET (Aktif Kalitesi Oranları)	AKO					
Krediler / Toplam Aktif	AKO1	0.54	0.55	0.65	0.69	0.72
Duran Varlık / Toplam Aktif	AKO2	0.08	0.07	0.07	0.07	0.07
Takipteki krediler / Toplam Krediler	AKO3	0.15	0.99	0.09	0.08	0.09
M- MANAGEMENT (Yönetim Yeterliliği Oranları)	YYO					
Takipteki Krediler / Toplam Krediler	YYO1	0.15	0.99	0.09	0.08	0.09
Şube Başına Net Kar	YYO2	0.29	0.21	0.36	0.30	0.46
Personel Giderleri / Diğer faaliyet Giderleri	YYO3	1.19	1.04	1.2	1.11	1.05
E- EARNİNGS (Karlılık Oranları)	KO					
Net Kar (Zarar) / Toplam Aktif	KO1	0.02	0.01	0.02	0.03	0.02
Net Kar (Zarar) / Öz kaynak	KO2	0.09	0.03	0.08	0.07	0.11
Net Faiz Gelirleri / Toplam Faaliyet Gelirleri	KO3	0.68	0.68	0.66	0.61	0.65
L- LİQUIDITY (Likidite Oranları)	LO					
Likit Aktif / Toplam Aktif	LO1	0.19	0.18	0.16	0.16	0.12
Likit Aktif / Kısa Vadeli Borçlar	LO2	0.9	0.9	0.81	0.71	0.8
Yabancı Para Likit Aktif / Yabancı Para Pasif	LO3	0.24	0.25	0.22	0.21	0.16
S- SENSITIVITY (Piyasa Riskine Duyarlılık Oranları)	DO					
Net Faiz Gelirleri/ToplamAktif	DO1	0.05	0.05	0.05	0.05	0.06
Yabancı Para Toplam Aktif / Yabancı Para Toplam Pasif	DO2	1.3	1.3	1.3	1.2	1.3
Yabancı Para Pasifler/ Toplam	DO3	0.20	0.21	0.21	0.18	0.20

Tablo 18: CAMELS Analizine Göre İlgili Bankaların Sapma Değerinin Logaritmik (LN) Ortalaması

CAMELS		LN Ortalama				
DEĞİŞKENLER		2009	2010	2011	2012	2013
C- CAPİTAL (Sermaye Yeterliliği Oranları)	SYO					
Öz kaynak / Toplam pasif	SYO1	3.5	3.6	3.7	3.0	3.6
Öz kaynak-Duran varlık / Toplam aktif	SYO2	3.9	3.7	4.0	3.9	3.9
Öz kaynak +Kar / Toplam aktif	SYO3	3.2	3.4	3.4	3.1	3.4
Öz kaynak/Toplam Aktifler	SYO4	3.3	3.5	3.5	2.9	3.3
A – ASSET (Aktif Kalitesi Oranları)	AKO					
Krediler / Toplam Aktif	AKO1	3.1	3.1	3.0	2.2	2.2
Duran Varlık / Toplam Aktif	AKO2	3.1	2.9	3.5	3.0	3.2
Takipteki krediler / Toplam Krediler	AKO3	3.0	3.2	3.6	3.4	3.4
M- MANAGEMENT (Yönetim Yeterliliği Oranları)	YYO					
Takipteki Krediler / Toplam Krediler	YYO1	3.0	3.2	3.6	3.4	3.4
Şube Başına Net Kar	YYO2	4.2	4.3	4.2	3.9	3.9
Personel Giderleri / Diğer faaliyet Giderleri	YYO3	3.3	2.8	2.6	2.8	2.8
E- EARNİNGS (Karlılık Oranları)	KO					
Net Kar (Zarar) / Toplam Aktif	KO1	3.8	4.4	4.2	4.2	3.7
Net Kar (Zarar) / Öz kaynak	KO2	3.9	4.8	4.1	3.8	3.4
Net Faiz Gelirleri / Toplam Faaliyet Gelirleri	KO3	2.6	2.3	2.8	2.3	2.2
L- LİQUIDITY (Likidite Oranları)	LO					
Likit Aktif / Toplam Aktif	LO1	3.8	3.7	3.3	3.5	3.7
Likit Aktif / Kısa Vadeli Borçlar	LO2	3.4	3.5	3.3	2.6	2.9
Yabancı Para Likit Aktif / Yabancı Para Toplam Pasif	LO3	3.9	3.9	3.7	3.7	3.9
S- SENSITIVITY (Piyasa Riskine Duyarlılık Oranları)	DO					
Net Faiz Gelirleri/ToplamAktif	DO1	3.2	2.8	3.2	2.6	2.9
Yabancı Para Toplam Aktif / Yabancı Para Toplam Pasif	DO2	2.0	1.9	2.1	1.4	2.1
Yabancı Para Pasifler / Toplam Aktifler	DO3	4.9	3.9	5.3	4.2	4.5

Tablo 19: Bankaların 2009 Yılı CAMELS Analiz Sonuçları.

CAMELS	İliş	Ağır	Refer Değer	LN ort	Ağır Değ Top* İlg Ana bileş	CAMELS Değeri
DEĞİŞKENLER						
C- CAPİTAL (Sermaye Yeterliliği Oranları)		25%				13.1
Öz kaynak / Toplam pasif	+	30%	0.27	3.5	15.9	3.9
Öz kaynak-Duran varlık / Toplam aktif	+	30%	0.12	3.9	17.4	4.3
Öz kaynak +Kar / Toplam aktif	+	20%	0.22	3.2	9.5	2.4
Öz kaynak / Toplam Aktifler	+	20%	0.20	3.3	9.8	2.5
A – ASSET (Aktif Kalitesi Oranları)		15%				7
Krediler / Toplam Aktif	+	40%	0.54	3.1	18.7	2.8
Duran Varlık / Toplam Aktif	-	30%	0.08	3.1	14.1	2.1
Takipteki krediler / Toplam Krediler	-	30%	0.15	3.0	13.6	2.1
M- MANAGEMENT (Yönetim Yeterliliği Oranları)		15%				7.3
Takipteki Krediler / Toplam Krediler	-	50%	0.15	3.0	22.7	3.4
Şube Başına Net Kar	+	25%	0.29	4.2	14.2	2.1
Personel Giderleri / Diğer faaliyet Giderleri	-	25%	1.19	3.3	12.3	1.8
E- EARNİNGS (Karlılık Oranları)		15%				7.8
Net Kar (Zarar) / Toplam Aktif	+	30%	0.02	3.8	17.2	2.6
Net Kar (Zarar) / Öz kaynak	+	40%	0.09	3.9	23.5	3.5
Net Faiz Gelirleri / Toplam Faaliyet Gelirleri	+	30%	0.68	2.6	11.5	1.7
L- LİQUIDITY (Likidite Oranları)		15%				8.3
Likit Aktif / Toplam Aktif	+	35%	0.19	3.8	19.8	2.9
Likit Aktif / Kısa Vadeli Borçlar	+	30%	0.9	3.4	15.3	2.3
Yabancı Para Likit Aktif / Yabancı Para Toplam Pasif	-	35%	0.24	3.9	20.4	3.1
S- SENSITIVITY (Piyasa Riskine Duyarlılık Oranları)		15%				7.9
Net Faiz Gelirleri / Toplam Aktif	-	40%	0.05	3.2	19.2	2.9
Yabancı Para Toplam Aktif / Yabancı Para Toplam Pasif	-	30%	1.3	2.0	9	1.4
Yabancı Para Pasifler / Toplam Aktifler	-	30%	0.20	4.9	24.3	3.6

Tablo 20: Bankaların 2010 Yılı CAMELS Analiz Sonuçları.

CAMELS	İliş	Ağır	Refer Değer	LN ort	Ağır Değ Top* İlg Ana bileş	CAMELS Değeri
DEĞİŞKENLER						
C- CAPİTAL (Sermaye Yeterliliği Oranları)		25%				14.2
Öz kaynak / Toplam pasif	+	30%	0.26	3.6	16.2	4.1
Öz kaynak-Duran varlık / Toplam aktif	+	30%	0.13	3.7	18.2	4.6
Öz kaynak +Kar / Toplam aktif	+	20%	0.22	3.4	10.9	2.7
Öz kaynak /Toplam Aktifler	+	20%	0.21	3.5	11.1	2.8
A – ASSET (Aktif Kalitesi Oranları)		15%				7.5
Krediler / Toplam Aktif	+	40%	0.55	3.1	19.1	2.9
Duran Varlık / Toplam Aktif	-	30%	0.07	2.9	14.6	2.2
Takipteki krediler / Toplam Krediler	-	30%	0.99	3.2	15.9	2.4
M- MANAGEMENT (Yönetim Yeterliliği Oranları)		15%				7.2
Takipteki Krediler / Toplam Krediler	-	50%	0.99	3.2	19.2	2.9
Şube Başına Net Kar	+	25%	0.21	4.3	17.5	2.6
Personel Giderleri / Diğer faaliyet Giderleri	-	25%	1.04	2.8	11.4	1.7
E- EARNİNGS (Karlılık Oranları)		15%				9.6
Net Kar (Zarar) / Toplam Aktif	+	30%	0.01	4.4	21.2	3.2
Net Kar (Zarar) / Öz kaynak	+	40%	0.03	4.8	31.2	4.7
Net Faiz Gelirleri / Toplam Faaliyet Gelirleri	+	30%	0.68	2.3	11.3	1.7
L- LİQUIDITY (Likidite Oranları)		15%				8.6
Likit Aktif / Toplam Aktif	+	35%	0.18	3.7	21.0	3.1
Likit Aktif / Kısa Vadeli Borçlar	+	30%	0.9	3.5	16.5	2.5
Yabancı Para Likit Aktif / Yabancı Para Toplam Pasif	-	35%	0.25	3.9	20.0	3.0
S- SENSITIVITY (Piyasa Riskine Duyarlılık Oranları)		15%				7.6
Net Faiz Gelirleri /Toplam Aktif	-	40%	0.05	2.8	18.3	2.7
Yabancı Para Toplam Aktif / Yabancı Para Toplam Pasif	-	30%	1.3	1.9	9.1	1.4
Yabancı Para Pasifler / Toplam Aktifler	-	30%	0.21	3.9	23.5	3.5

Tablo 21: Bankaların 2011 Yılı CAMELS Analiz Sonuçları.

CAMELS	İliş	Ağır	ReferDeğer	LN ort	Ağır Değ Top* İlg Ana bileş	CAMELS Değeri
DEĞİŞKENLER						
C- CAPİTAL (Sermaye Yeterliliği Oranları)		25%				13.7
Öz kaynak / Toplam pasif	+	30%	0.29	3.7	16.6	4.1
Öz kaynak-Duran varlık / Toplam aktif	+	30%	0.15	4.0	17.8	4.5
Öz kaynak +Kar / Toplam aktif	+	20%	0.23	3.4	10.1	2.5
Öz kaynak / Toplam Aktifler	+	20%	0.21	3.5	10.5	2.6
A – ASSET (Aktif Kalitesi Oranları)		15%				7.4
Krediler / Toplam Aktif	+	40%	0.65	3.0	18.3	2.7
Duran Varlık / Toplam Aktif	-	30%	0.07	3.5	15.7	2.3
Takipteki krediler / Toplam Krediler	-	30%	0.09	3.6	16.2	2.4
M- MANAGEMENT (Yönetim Yeterliliği Oranları)		15%				7.8
Takipteki Krediler / Toplam Krediler	-	50%	0.09	3.6	26.9	4.0
Şube Başına Net Kar	+	25%	0.36	4.2	15.8	2.4
Personel Giderleri / Diğer faaliyet Giderleri	-	25%	1.2	2.6	9.6	1.4
E- EARNİNGS (Karlılık Oranları)		15%				8.4
Net Kar (Zarar) / Toplam Aktif	+	30%	0.02	4.2	19	2.8
Net Kar (Zarar) / Öz kaynak	+	40%	0.08	4.1	24.6	3.7
Net Faiz Gelirleri / Toplam Faaliyet Gelirleri	+	30%	0.66	2.8	12.4	1.9
L- LİQUIDITY (Likidite Oranları)		15%				7.7
Likit Aktif / Toplam Aktif	+	35%	0.16	3.3	17.5	2.6
Likit Aktif / Kısa Vadeli Borçlar	+	30%	0.81	3.3	14.7	2.2
Yabancı Para Likit Aktif / Yabancı Para Toplam Pasif	-	35%	0.22	3.7	19.5	2.9
S- SENSITIVITY (Piyasa Riskine Duyarlılık Oranları)		15%				7.7
Net Faiz Gelirleri / Toplam Aktif	-	40%	0.05	3.2	19.0	2.8
Yabancı Para Toplam Aktif / Yabancı Para Toplam Pasif	-	30%	1.3	2.1	9.5	1.4
Yabancı Para Pasifler / Toplam Aktifler	-	30%	0.21	5.3	23.7	3.5

Tablo 22: Bankaların 2012 Yılı CAMELS Analiz Sonuçları.

CAMELS	İliş	Ağır	ReferDeğer	LN ort	Ağır Değ Top* İlg Ana bileş	CAMELS Değeri
DEĞİŞKENLER						
C- CAPİTAL (Sermaye Yeterliliği Oranları)		25%				12.7
Öz kaynak / Toplam pasif	+	30%	0.24	3.0	14.2	3.5
Öz kaynak-Duran varlık / Toplam aktif	+	30%	0.11	3.9	17.7	4.4
Öz kaynak +Kar / Toplam aktif	+	20%	0.19	3.1	10.1	2.5
Öz kaynak / Toplam Aktifler	+	20%	0.18	2.9	9.3	2.3
A – ASSET (Aktif Kalitesi Oranları)		15%				6.9
Krediler / Toplam Aktif	+	40%	0.69	2.2	14.4	2.2
Duran Varlık / Toplam Aktif	-	30%	0.07	3.0	14.6	2.2
Takipteki krediler / Toplam Krediler	-	30%	0.08	3.4	16.5	2.5
M- MANAGEMENT (Yönetim Yeterliliği Oranları)		15%				8.1
Takipteki Krediler / Toplam Krediler	-	50%	0.08	3.4	27.5	4.1
Şube Başına Net Kar	+	25%	0.30	3.9	15.6	2.3
Personel Giderleri / Diğer faaliyet Giderleri	-	25%	1.11	2.8	11.3	1.7
E- EARNİNGS (Karlılık Oranları)		15%				8.5
Net Kar (Zarar) / Toplam Aktif	+	30%	0.03	4.2	20.3	3.1
Net Kar (Zarar) / Öz kaynak	+	40%	0.07	3.8	24.6	3.7
Net Faiz Gelirleri / Toplam Faaliyet Gelirleri	+	30%	0.61	2.3	11.2	1.7
L- LİQUIDITY (Likidite Oranları)		15%				7.9
Likit Aktif / Toplam Aktif	+	35%	0.16	3.5	19.4	2.9
Likit Aktif / Kısa Vadeli Borçlar	+	30%	0.71	2.6	12.8	1.9
Yabancı Para Likit Aktif / Yabancı Para Toplam Pasif	-	35%	0.21	3.7	20.2	3.1
S- SENSITIVITY (Piyasa Riskine Duyarlılık Oranları)		15%				7.3
Net Faiz Gelirleri / Toplam Aktif	-	40%	0.05	2.6	17.2	2.6
Yabancı Para Toplam Aktif / Yabancı Para Toplam Pasif	-	30%	1.2	1.4	6.7	1.0
Yabancı Para Pasifler / Toplam Aktifler	-	30%	0.18	4.2	24.9	3.7

Tablo 23: Bankaların 2013 Yılı CAMELS Analiz Sonuçları.

CAMELS	İliş	Ağır	ReferDeğer	LN ort	Ağır Değ Top* İlg Ana bileş	CAMELS Değeri
DEĞİŞKENLER						
C- CAPİTAL (Sermaye Yeterliliği Oranları)		25%				13.4
Öz kaynak / Toplam pasif	+	30%	0.29	3.6	16.4	4.1
Öz kaynak-Duran varlık / Toplam aktif	+	30%	0.13	3.9	17.4	4.3
Öz kaynak +Kar / Toplam aktif	+	20%	0.22	3.4	10.1	2.5
Öz kaynak / Toplam Aktifler	-	20%	0.20	3.3	9.8	2.5
A – ASSET (Aktif Kalitesi Oranları)		15%				6.5
Krediler / Toplam Aktif	+	40%	0.72	2.2	13.4	2.0
Duran Varlık / Toplam Aktif	-	30%	0.07	3.2	14.4	2.2
Takipteki krediler / Toplam Krediler	-	30%	0.09	3.4	15.1	2.3
M- MANAGEMENT (Yönetim Yeterliliği Oranları)		15%				7.6
Takipteki Krediler / Toplam Krediler	-	50%	0.09	3.4	25.2	3.8
Şube Başına Net Kar	+	25%	0.46	3.9	14.8	2.2
Personel Giderleri / Diğer faaliyet Giderleri	-	25%	1.05	2.8	10.7	1.6
E- EARNİNGS (Karlılık Oranları)		15%				6.9
Net Kar (Zarar) / Toplam Aktif	+	30%	0.02	3.7	16.7	2.5
Net Kar (Zarar) / Öz kaynak	+	40%	0.11	3.4	20.2	3.0
Net Faiz Gelirleri / Toplam Faaliyet Gelirleri	+	30%	0.65	2.2	9.6	1.4
L- LİQUIDITY (Likidite Oranları)		15%				7.9
Likit Aktif / Toplam Aktif	+	35%	0.12	3.7	19.4	2.9
Likit Aktif / Kısa Vadeli Borçlar	+	30%	0.8	2.9	13.1	1.9
Yabancı Para Likit Aktif / Yabancı Para Toplam Pasif	-	35%	0.16	3.9	20.6	3.1
S- SENSITIVITY (Piyasa Riskine Duyarlılık Oranları)		15%				7.6
Net Faiz Gelirleri / Toplam Aktif	-	40%	0.06	2.9	17.5	2.6
Yabancı Para Toplam Aktif / Yabancı Para Toplam Pasif	-	30%	1.3	2.1	9.6	1.4
Yabancı Para Pasifler / Toplam Aktifler	-	30%	0.20	4.5	24.1	3.6

Tablo 24: Bankaların Yıllara Göre CAMELS Analiz Sonuçları.

CAMELS	2009	2010	2011	2012	2013	Ortalama
DEĞİŞKENLER						
C- CAPİTAL (Sermaye Yeterliliği Oranları)	13.1	14.2	13.7	12.7	13.4	13.4
Öz kaynak / Toplam pasif	3.9	4.1	4.1	3.5	4.1	3.9
Öz kaynak-Duran varlık / Toplam aktif	4.3	4.6	4.5	4.4	4.3	4.4
Öz kaynak +Kar / Toplam aktif	2.4	2.7	2.5	2.5	2.5	2.5
Öz kaynak /Toplam Aktifler	2.5	2.8	2.6	2.3	2.5	2.5
A – ASSET (Aktif Kalitesi Oranları)	7	7.5	7.4	6.9	6.5	7.1
Krediler / Toplam Aktif	2.8	2.9	2.7	2.2	2.0	2.5
Duran Varlık / Toplam Aktif	2.1	2.2	2.3	2.2	2.2	2.2
Takipteki krediler / Toplam Krediler	2.1	2.4	2.4	2.5	2.3	2.3
M- MANAGEMENT (Yönetim Yeterliliği Oranları)	7.3	7.2	7.8	8.1	7.6	9.0
Takipteki Krediler / Toplam Krediler	3.4	2.9	4.0	4.1	3.8	3.6
Şube Başına Net Kar	2.1	2.6	2.4	2.3	2.2	2.3
Personel Giderleri / Diğer faaliyet Giderleri	1.8	1.7	1.4	1.7	1.6	1.6
E- EARNİNGS (Karlılık Oranları)	7.8	9.6	8.4	8.5	6.9	8.2
Net Kar (Zarar) / Toplam Aktif	2.6	3.2	2.8	3.1	2.5	2.8
Net Kar (Zarar) / Öz kaynak	3.5	4.7	3.7	3.7	3.0	3.7
Net Faiz Gelirleri / Toplam Faaliyet Gelirleri	1.7	1.7	1.9	1.7	1.4	1.7
L- LİQUIDITY (Likidite Oranları)	8.3	8.6	7.7	7.9	7.9	8.1
Likit Aktif / Toplam Aktif	2.9	3.1	2.6	2.9	2.9	2.9
Likit Aktif / Kısa Vadeli Borçlar	2.3	2.5	2.2	1.9	1.9	2.1
Yabancı Para Likit Aktif / Yabancı Para Toplam Pasif	3.1	3.0	2.9	3.1	3.1	8.4
S- SENSITIVITY (Piyasa Riskine Duyarlılık Oranları)	7.9	7.6	7.7	7.3	7.6	7.6
Net Faiz Gelirleri/ToplamAktif	2.9	2.7	2.8	2.6	2.6	2.7
Yabancı Para Toplam Aktif / Yabancı Para Toplam Pasif	1.4	1.4	1.4	1.0	1.4	1.3
Yabancı Para Pasifler / Toplam Aktifler	3.6	3.5	3.5	3.7	3.6	3.5

Sermaye Yeterliliği

Analiz edilmiş ticari bankaların seçilen göstergeleri itibariyle yapılan hesaplamalardan göründüğü gibi,sermaye yeterliliği bileşeninde bir iyileşme olduğu seyredilmiştir. Söz konusu bileşenin incelenen dönem boyunca 13.4 ortalama değer ile incelenen bankaların en iyi performans sergilediği bileşen olduğu görülmektedir. Bu bileşen 2012 yılında en düşük değere sahipken, 2010 yılında en yüksek değere sahip olmuştur.

Sermaye yeterliliğibileşenin en düşük ağırlığa sahip olan (Öz kaynak + Kar) /Toplam Aktifler rasyosu olurken, en yüksek ağırlığa sahip olan (Öz kaynak-Duran Varlıklar) / Toplam Aktifler rasyosu, ilgili bileşen bazında incelenen bankaların performanslarının yüksek çıkmasında önemli neden olmuştur.Sermaye yeterliliği bileşenini temsil eden diğer rasyolar da benzer bir performans sergileyerek hep pozitif değerler almıştırlar. Sonuç olarak, incelenen bankaların sermaye yeterliliği açısından vasatın üzerinde bir performans sergilediği görülmektedir.

Aktif Kalitesi

Aktif kalitesi bileşenin incelenen dönem boyunca 7.1 ortalama değer ile, analiz edilen bankaların en düşük performans sergilediğini göre biliriz. Aktif kalitesi bileşeni içerisinde Krediler / Toplam Aktifler rasyosunda kredilerin toplam aktifler içindeki payında bir azalma olmuştur. 2009 yılında Krediler / Toplam Aktifler rasyosu 2.9 bir değere sahip olurken, 2013 yılında bu değer 2,0 olarak belirlenmiştir. Ayrıca, Takipteki Krediler / Toplam Krediler rasyosu2009 yılında 2.1 olurken, 2013 yılında 2.3 oranla bir artış sergilemiştir.

Yönetim Kalitesi

Bankacılık sektöründe genel yönetimsel performansı simgeleyen yönetim kalitesi bileşeni incelenen 5 yıllık dönemde sermaye yeterliliği bileşeninden sonra ortalama CAMELS değeri 9,0 olarak ikinci en iyi performans göstermiştir. Yukarıda sunulan tablodan izlenebileceği gibi, yönetim kalitesi rasyolarına bakıldığındaTakipteki Krediler / Toplam Krediler rasyosu 2009 yılında 3.4 olurken,

2013 yılında 3.8 oranla bir artış sergilemiştir. Şube Başına Net Kar rasyosu 2009 yılında 2.1 değere sahipken, 2010 yılında bir ivme kazanarak 2.6 değere sahip olmuş, 2013 yılında ise yeniden performansında bir düşüş sergileyerek 2.3'lük bir değere sahip olmuştur. Ayrıca şube başına düşen net kar incelenen beş yıl içinde bazı bankalarda artış olsa da 2010 yılında 5 bankada bu gösterge negatif görülmektedir.2011 yılında yeniden yönetim kalitesinde artış olmuştur.

Karlılık Oranları

Sektör genelinde kazançları simgeleyen Kazançlar bileşeninin analiz edilen bankalar açısından bakıldığında sermaye yeterliliği ve yönetim kalitesi bileşenlerinden sonra en iyi performans sergilediği görülmüştür. Söz konusu bileşenin inceleme dönemi boyunca ortalama CAMELS değeri 8.2 olmuştur.

Karlılık oranı rasyolarına bakıldığında Net Faiz Gelirleri / Toplam Faaliyet Gelirleri ortalama 1.7'lik bir değerle en düşük performans sergilemiştir. Karlılık oranı rasyolarından en yüksek puanı 3.7'lik bir değerle Net Kar / Öz kaynak rasyosu göstermiştir. Genel olarak bakıldığında bakımından bakıldığında bu beş yıllık dönemde 2010 yılında on beş bankadan 5'i yılı zararla kapatmıştır.

Likidite Oranları

Likidite oranı bileşeni incelenen 5 yıllık dönemde ortalama CAMELS değeri 8.0'lik bir performans göstermiştir.Yukarıdaki tabloda sunulan likidite durumunu temsil eden rasyolardan Likit Aktif / Toplam Aktif, Likit Aktif / Kısa Vadeli Borçlar ve Yabancı Para Likit Aktif / Yabancı Para Toplam Pasif 5 yıl boyunca sürekli pozitif değerler almışlar. Bu rasyolardan en yüksek performansı ortalama 3.0'luk bir değerle Yabancı Para Likit Aktif / Yabancı Para Toplam Pasif rasyosu göstermiştir.

Piyasa Riskine Duyarlılık Oranları

2009-2013 inceleme döneminde bileşenler arasında 7.6'lık bir ortalama değerle Aktif Kalitesi bileşeninden sonra ikinci en kötü performansa Piyasa Riskine Duyarlılık bileşeni sahip olmuştur.Piyasa riskine duyarlılık rasyoları incelenirken Yabancı Para Pasifler / Toplam Aktifler ortalama 3.5'lik bir değerle en yüksek performans sergilerken, Yabancı Para Toplam Aktif / Yabancı Para Toplam Pasif rasyosu ortalama 1.3'luk değerle bileşen bazında en kötü performans sergilemiştir.

SONUÇ

Bankalar fon alışverişi amacıyla mevduat toplayan ve topladıkları mevduatları ihtiyaç sahiplerine transfer ederek kar elde etmeyi amaçlayan organizasyonlar olarak özetleye biliriz. Günümüzde uluslararası finansal piyasalarda, gördükleri işlemlerin hacmine göre her bir ülke ekonomisine sağladıkları katkılarından dolayı bankalar en önemli aktörlerinden biri haline gelmiştir.

SovyetlerBirliğinin dağılmasıyla 1991 yılında tekrar bağımsızlığını kazananAzerbaycan ekonomisi bir sıra yasa ve düzenlemelerle, SSCB döneminde düzenlenmiş merkezi planlı ekonomiden piyasa ekonomisine geçme yolunda çaba göstermiştir.Gerçekleştirdikleri işlemlerin hacmine ve ülke ekonomisinin gelişiminde üstlendikleri fonksiyonlara göre para piyasasının baş aktörleri olan bankacılık sektörünün geliştirilmesi amacıyla yeniden yapılandırma çalışmaları başlatılmıştır. Azerbaycan'da bulunan bankaların faaliyetlerinin denetlenmesi ve izlenmesine ilişkin kararların alınması ve uygulanması yetkisi Azerbaycan Merkez Bankasına verilmiştir. Azerbaycan Merkez Bankası bir sıra gelişmiş ülkelerin bankacılık sektörlerinin tecrübelerinden yararlanarak Azerbaycan'da olan bankaların faaliyetlerini normal sürdüre bilmesi adına bir sıra önemli işler yapmaktadır.

Diğer gelişmiş ülkelerde olduğu gibi 2008 Küresel Krizi Azerbaycan bankacılık sektörüne de bazı sorunları beraberinde getirmiştir. 2008 Küresel Krizi bankaların bu tarz krizlerden daha az zararla kurtulup, ayakta kala bilmeleri için sektörün ciddi denetlenmesini ve risk yönetimi konularının her zaman dikkate alınmasını gerektirmiştir.

Bilindiği gibi işletmeler için iki tür performans değerlendirmesi yapılmaktadır. Bunlardan biri finansal göstergelerle ilgili olan kriterlerin kullanıldığı finansalperformans kavramıdır. Bir diğer ölçüm ise finansal olmayan göstergelerle (iş tatmini, müşteri memnuniyeti gibi) ilgili kriterler kullanılan performans değerlendirmesidir. Bankaların finansal performansı açısından önemli olan 19 finansal oran dikkate alınarak CAMELS performans değerlendirmesi analizi çalışılmıştır.

Bu çalışmada Azerbaycan bankacılık sektörü için hazırlanmış bir CAMELS analizinin sonuçları sunulmuştur. Endekslerin hesaplanmasında, CAMELS

değerlendirme sisteminin genel ölçütleri olan sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, yönetim kalitesi, karlılık,likidite durumu ve piyasa riskine duyarlılık bileşenlerine ilişkin olarak seçilmiş finansal oranlar kullanılmıştır.CAMELS performans değerlendirme sistemi ülke örneklerinde genel olarak yerinde denetim ve uzaktan gözetim amacıyla kullanılmakla beraberbirçok ülkelerde ve özellikle ABD'de ticari bankaların denetimi sırasında genel durumunun tespit edilmesinde kullanılan bir değerlendirme sistemidir.Ayrıca CAMELS analizi yöntemi erken bir uyarı sistemi şeklinde çalışarak bankaların ileride karşılaşabileceği sorunları büyümeden tespit etme ve sık denetimi mümkün kılmaktadır.

Çalışmanın son bölümünde Azerbaycan'da faaliyet gösteren 15 adet ticari bankaların 2009-20015 dönemi boyunca gösterdikleri performans CAMELS derecelendirme sistemi aracığıyla değerlendirilmiştir. Çalışmanın veri seti Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın ve ticari bankaların internet sitelerinden ve bağımsız denetim raporlarından sağlanmıştır.

CAMELS yöntemi kullanılalar elde edilen sonuçlar 5 yıllık dönemde yıllara göre karşılaştırılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre incelenen ticari bankaların hukuki alt yapılarının yeterli düzeyde olmaması, tasarruf birikiminin yetersizliği, yeterince çeşitlendirilmemiş varlıkların ve finansal ürünlerin olmaması, yönetim kalitesinde bazı boşlukların olması ve bunun yanı sıra bazı ticari bankaların yılı zararla başa vurmaları gibi birtakım sorunlar yaşadığı tespit edilmiştir.

Sermaye yeterliliği bileşeni tüm bileşenler içinde en yüksek değer almıştır. Bu bileşenin bazı rasyoları yıllara göre kötü performans sergilese de genel olarak bakıldığında, sermaye yeterliliği bileşeni performansında bir iyileşme olduğu görülmektedir.

Aktif kalitesi bileşeninin rasyolarına bakıldığında diğer bileşenlerden farklı olarak en düşük performans sergilediği görülmektedir. Bazı bankaların toplam aktiflerinin büyük kısmını duran varlıkların oluşturması ve takipteki kredilerin toplam krediler içindeki payında bir artışın olması aktifkalitesi bileşeninin kötü performans sergilemesine sebep olmuştur.

Yönetim Kalitesi bileşeni incelenen dönem boyunca sermaye yeterliliği bileşeninden sonra en iyi performans sergileyen ikinci bileşen olmuştur. Son dönemler ister ülke genelinde isterse de diğer gelişmiş ülkelerde bankacılık ve finans

sektöründe yüksek eğitim almış personelin bankaların yönetim kurulunda ve diğer karar verici pozisyonlarında yer almaları bu bileşenin yüksek değerlere sahip olmasında önemli rol oynamıştır.

Kazançlar bileşeni genel olarak incelenirken 5 yıllık dönemde iyi bir performans sergilese de bazı bankaların giderlerini doğru kontrolaltında tutmamalarından dolayı yılı zararla başa vurmuştur.

Likidite durumunu belirleyen rasyolar incelenen dönem boyunca pozitif değerler almıştır. Her geçen gün halkın bankalara olan inamının artması, bankalara yerleştirilmiş mevduat portföyünün büyümesine ve bankaların likidite durumlarının iyileşmesine sebep olmuştur.

Piyasa riskine duyarlılık bileşeni diğer bileşenlere oranla kötü bir performans sergilemiştir. Bu bileşenin rasyoları incelenirken bazı kur riskinde olan farklılıklar, aktifler ve pasifler kalemlerinde olan bazı sorunlar piyasa riskine duyarlılık bileşeninin kötü performans sergilemesine sebep olmuştur.

Genel olarak bakıldığında ele alınmışbu 5 yıllık dönemde ticari bankaların bazı CAMELS bileşenleri kötü performans sergilese de2013 yılında 2009 yılına oranla bankaların performanslarında iyileşmeye doğru bir yolkat ettiğigözlemlenmiştir.

Son dönemlerde bazı bankaların teknolojik altyapıya yatırım yapılmaları, işlemlerinden dolayı karşılaşılabilecek sorunların belirlenmesi amacıyla yapılan denetimler, bazı uluslararası risk yönetim standartlarının uygulanmasına başlanması, yönetim kalitesindeki sorunların giderilmesi, insan kaynaklarının geliştirilmesi amacıyla çeşitli işlemlerin gerçekleştirilmesi ve en önemlisi banklara olan halk güveninin her geçen gün artması, gelecek dönemlerde Azerbaycan Bankacılık Sektörünün performansının yükseleceği ve gelişmekte olan ülke ekonomisine daha büyük katkılar sağlayacağı gözlemlenmektedir.

KAYNAKÇA

A.C. MİLLİ MECLİSİ, **Bankalar ve Banka Faaliyetleri Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu**, Bakü, 1992.

Ali CİMAT ve Mahir TAŞ, **Türkiye'de ve Dünya'da Kıyı Bankacılığı Uygulamaları ve Vergi Cennetleri Üzerine Bir Değerlendirme**, Mevzuat Dergisi, Ağustos, 2004.

Ali ELEREN ve Mustafa SOBA, **İşletmelerde Çok Boyutlu Performans Ölçümü ve Uşak Deri Sektöründe Bir Uygulama**, Uluslararası Davraz Kongresi, Isparta, 2009.

Azad GURBANOV, **Azerbaycan Bankacılık Sisteminde Kredi Riski Yönetimi ve Ölçümü**, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, 2010.

Bankacılık ve Sigortacılığa Giriş, Anadolu ÜniversitesiAçık öğretim Yayınları, Yayın No:1449, Eskişehir, 2012, s.17.

Berrak GÖKMEN, **Bankalarda Finansal Tablolar Analizi**, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Cem Suat ARAL, **Performans Ölçümü**, Ankara, T.C. Sayıştay Bakanlığı, Araştırma, İnceleme, Çeviri Dizisi, 2002.

Çivi Halil, **Türkiye'de Bankacılık, Teori ve Uygulama ve Sonuçlar**, Fon Matbaası, Ankara, 1985, s.17.

Eldar İSMAYILOV, **Azerbaycan Tarihi**, Bakü: Öğretmen Kitabevi, 2001.

Elşad ALİYEV **Azerbaycan'da Bankacılık Sektörünün Gelişimi, Sorunları ve Önerileri**, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2007.

Ekrem Erdem, **Para Banka ve Finansal Sistem**, 4 Basım, Detay Yayıncılık, Ankara,2012.

Elmir SAFARLİ, **The Effect of Macroeconomic Factors On The Performance of Azerbaijan Banking System**, Amazon, 2012.

.

Engin Demirel, **Finansal Piyasa Analizleri ve Portföy Yönetimi**, 1.Basım, İstanbul, Kriter Yayıncılık, 2012.

ERGİN Canan, **İnsan Kaynakları Yönetimi, Psikolojik Bir Yaklaşım İş ve Yönetim Serisi**, Academyplus Yayınevi, Ankara, 2002.

Erhan DEMİRELİ, **Göktuğ Cenk AKKAYA, Mine TÜKENMEZ, Kamu Bankalarında Camels Performans Derecelendirme Sistemi Üzerine Bir İnceleme**, Dokuz Eylül Üniversitesi, İ.İ.B.F.İ.B, İzmir, 2009, ss.3-7.

Eser ÇELİK, **Yönetsel Performans Değerlendirmesi ve Bir Örnek Uygulama**, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, 1999.

Gahir MİKAYILOV, **Azerbaycan Bankacılık Sektöründe Türkiye Sermayeli Bankaların Faaliyetleri, Pazar Payları ve Performansları**, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi)**,** İstanbulÜniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Hasan SELÇUK, **Yeni Yüzyılda Azerbaycan'ın Sosyo-Ekonomik Yapısı** İstanbul, Tasam Yayınları, 2004.

İsmet BARUTÇUGİL, **Performans Yönetimi**, İstanbul, Kariyer Yayıncılık, Eğitim Yayınları, 2002.

Mehmet YAZICI, **Bankacılığa Giriş,** 1.Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 2011.

Mehmet TAKAN ve Melek Acar Boyacıoğlu, **Bankacılık Teori, Uygulama ve Yönetim**, Ankara,2011.

M İlker PARASIZ, **Finansal Kurumlar ve Piyasalar**, Birinci Basım, Ankara: Ezgi Yayınevi, Temmuz 2007.

M İlker PARASIZ,**Modern Bankacılık, Teori ve Uygulama**, Bahşiş Yayınları, İstanbul, 2000.

M İlker PARASIZ, **Türkiye'de ve Dünyada Bankacılık**, Birinci Basım, Baskı yayın, 2011.

Nejat AKINCI ve Necmettin ERDOĞAN, **Finansal Tablolar Analizi,** 4.b, İzmir, Barış Yayınları, 1995.

Niyazi BERK, **Finansal Yönetim**, İstanbul: Türkmen Kitapevi, 5.baskı, İstanbul, 2000.

Nizamettin BAYYURT, İşletmelerde Performans Değerlendirmenin Önemi ve Performans Göstergeleri Arasındaki İlişkiler**, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, 2007, Sayı.53, s.578.

Osman Altuğ, **Banka İşlemleri ve Muhasebesi,**Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2000.

Osman Nuri ARAS, **Azerbaycan Ekonomisi: Makro Ekonomik ve Sektörel Analiz**, Kafkasya Araştırmaları Merkezi Yayınları, Bakü, 2003.

Osman Nuri ARAS ve Elçin SULEYMANOV, **Azerbaycan Ekonomisi**, Şark-Garb Matbaası, Bakü, 2010.

Öztin AKGÜÇ,**Banka Yönetimi ve Performans Analizi**, 1.b, İstanbul, Arayış Basım ve Yayıncılık, 2007.

Öztin AKGÜÇ, **Banka Finansal Tablolar Analizi**, 2. Basım, İstanbul, Arayış Basım ve Dağıtım, 2012.

Pelin ÇELİK, **Bankaların Risk Derecelendirmesi**, TC Merkez Bankası, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara, 2004.

Ramazan GEYLAN, **Ticari Banka Yönetimi ve Türk Ticaret Bankalarının Temel Yönetim Sorunları**, Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F, Yayınları, Eskişehir, 1985.

R.Metin Türko, **Finansal Yönetim**, Alfa yayınevi, 2 Basım, İstanbul, 2002.

Saleh MEMMEDOV,**İnflyasiya ve Maliye Bazarı**, Bakü, 1998.

Servet EYÜPGİLLER, **Banka İşletmeciliği Bilgisi**, Olgaç Matbaası, Ankara, 1988.

Simme Douwe FLAPPER, L.FORTUİN ve P.P.M.STOOP, "Towards Consistent Performance Management Systems" **International Journal of Operations and Production Management**, sayı 16, 1996.

Sudi Apaka ve Engin Demirel, **Finansal Yönetim**, 1. Basım, İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim, 2009.

Tebriz ALİYEV, Azer İSKENDEROV, **Azerbaycan'da Banka Marketinginin Oluşturulması**, Bakü,2001.

Tezer Öçal, Ömer Faruk Çolak, **Para Bankası**, Ankara, Gazi Kitabevi, 1997.

UGRANCI Hikmet, **Para ve Banka**, Önder Matbaası, Adana, 1982.

ÜNAL H. Özden **Türkiye'deki Mevduat Bankalarının Finansal Performansları Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri ile Analiz**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2009.

Zahid Farruh MEMMEDOV, **Bank Faaliyetleri**, Bakü, Azer Neşriyatı, 2011.

Zahid Farruh MEMMEDOV, **Türk Cumhuriyetlerinde Bankacılık Sistemi ve Türkiye ile Ticari İlişkilerin Geliştirilmesinde Bankacılığın Önemi**, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Sayı.114, 1999.

Zahid Farruh MEMMEDOV ve Vidadi ZEYNALOV**, Küresel Mali Krizin Azerbaycan Ekonomisine Etkileri ve Azerbaycan Merkez Bankasının Monetar politikasının Analizi**, Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, Cilt.2, Sayı.3, Temmuz 2010.

Zair GARDAŞOV, **Piyasa Ekonomisi Açısından Azerbaycan Cumhuriyeti Finans Sisteminin Değerlendirilmesi**, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.

Zöhrab İSMAYILOV, **Azerbaycan'da Para-Kredi Politikalarının Tarihsel Gelişimi**, Bakü, Azerbaycan Devlet İktisatÜniversitesi Yayınları, 1997.

Zühal AKAL,**İşletmelerde Performans Ölçümü ve Denetimi Çok Yönlü Performans Göstergeleri**, Ankara, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, 1992.

Yasemin Türker KAYA, **Türk Bankacılık Sektöründe CAMELS Analizi, BDDK** Mali Sektör Politikaları Dairesi, 2001.

İnternet Adresleri:

A.C. Merkez Bankası web sitesi, Erişim: www.cbar.az

A.C. Maliye bakanlığı web sitesi, Erişim: www.maliyye.gov.az/

A.C. Devlet İstatistik Müsteşarlığı web sitesi, Erişim: www.stat.gov.az/

A.C. Devlet Gümrük Müsteşarlığı web sitesi, Erişim:www.customs.gov.az/

A.C. Ekonomi Bakanlığı web sitesi, Erişim:http://www.economy.gov.az

A.C. Sosyal Güvenlik Fonu, web sitesi, Erişim: http://sspf.gov.az/

A.C Devlet Emlak Müsteşarlığı, web sitesi, Erişim: www.stateproperty.gov.az

Azerbaycan Bankalar Birliği, web sitesi, Erişim: http://aba.az/

Azerbaycan Beynelhalk Bankı, web sitesi, Erişim: https://www.ibar.az/

AG Bank, web sitesi, Erişim: https://agbank.az/

AFB Bank, web sitesi, Erişim: https://afb.az/az

Amrahbank, web sitesi, Erişim: http://www.amrahbank.com/

Azer Türk Bank, web sitesi, Erişim: http://azerturkbank.az/about/inkisaf-tarixi/

Ata Bank, web sitesi, Erişim: http://atabank.com/

Bank Standart, web sitesi, Erişim: https://bankstandard.com/az/

Bank Respublika, web sitesi, Erişim: http://www.bankrespublika.az/

Bank of Baku, web sitesi, Erişim: http://www.bankofbaku.com

Deka Bank, web sitesi, Erişim: http://www.dekabank.az/

Demirbank ,web sitesi, Erişim:http://www.demirbank.az/

Express Bank, web sitesi, Erişim: https://expressbank.az/

Parabank, web sitesi, Erişim: http://www.parabank.az/

Rabitebank, web sitesi, Erişim: http://www.rabitabank.com/

Unibank, web sitesi, Erişim:http://www.unibank.az/

Yapı Kredi Bank, web sitesi, Erişim: http://www.yapikredi.com.az/